

VIGILIA

2012 / 4

Keresztutak a Colosseumban a Szentatyával
TAKÁCS GYULA: A Szeretet támadt fel

A test teológiája

SZÉKELY JÁNOS: Az emberi test – bűnforrás vagy templom?

MARIE-JO THIEL: Szemben a betegséggel és a halállal

OROSZ GÁBOR VIKTOR: Az ember törekenysége és jövője

Beszélgetés Faragó Artúr kórházlelkésszel

Mezey Katalin és Vathy Zsuzsa esszéi
Lackfi János, Papp Für János, Sajgó Szabolcs,
Tornai József és Vasadi Péter versei

LUKÁCS LÁSZLÓ:	Öröklétre születünk	241
■	Keresztutak a Colosseumban a Szentatyával	242
TAKÁCS GYULA:	A Szeretet támadt fel	252

A TEST TEOLÓGIÁJA

SZÉKELY JÁNOS:	Az emberi test – bűnforrás vagy templom?	256
MARIE-JO THIEL:	Szemben a betegséggel és a halállal (<i>Bende József fordítása</i>)	262
OROSZ GÁBOR		
VIKTOR:	Az ember törekénysege és jövője	272

SZÉP/ÍRÁS

PAPP FÜR JÁNOS:	apokrif a Golgotánál (<i>vers</i>)	279
VASADI PÉTER:	Hogy vagy, édesanyám? (<i>vers</i>)	280
MEZEY KATALIN:	A Teremtő társa (<i>esszé</i>)	282
TORNAI JÓZSEF:	Kinek, minek?; Gyíkot fog magának a férfi; Genézis; Szél-ösök lakodalma; Sárga tél (<i>versek</i>)	288
VATHY ZSUZSA:	A hitről (<i>esszé</i>)	290
LACKFI JÁNOS:	Hármashangzat; Dupla zsákmány (<i>versek</i>)	292
KABDEBÓ TAMÁS:	Patrik (<i>novella</i>)	295
SAJGÓ SZABOLCS:	tékozlók; méltó (<i>versek</i>)	299

A VIGILIA BESZÉLGETÉSE

BODNÁR DÁNIEL:	Faragó Artúrral	301
----------------	-----------------	-----

SZÉP/MŰVÉSZET

DRAGON ZOLTÁN:	Jézus Árkádiában	311
----------------	------------------	-----

SZEMLE

(a részletes tartalomjegyzék a hátsó borítón)	314
---	-----

Öröklétre születtünk

Szórakozóhelyek és wellness központok, de kórházak és temetők mellett is vezetnek életünk útjai. A piac és a politika szlogenjei folyton növekvő kényelmet és jólétet ígérnek, határtalan lehetőségekkel. Feledtetni próbálják, hogy a földi élet — bármennyi örömmel kecsegtet is — beleütközik végességünk kínzóan szűkös korlátaiba. Pilinszky János Simone Weilt idézi: „Tér és idő keresztjére vagyunk mi verve emberek.” Az ember kutató szellemével és fizikai erejével folytonosan tágitgatja-feszegeti határait — a tér és az idő korlátait azonban képtelen áttörni. Hiába merül bele mindennapjaiba — azok örömeibe vagy éppen küzdelmeibe, netán gondjaiba —, előbb-utóbb szembetalálja magát a megsemmisüléssel a halálban. Erre figyelmeztetik veszteségei, kudarcai, netán övéinek halála vagy éppen a saját testi egészségét kikezdő betegség.

Nem hunyhatjuk be szemünket az előtt a riasztó tény előtt sem, hogy az emberiségnek csupán töredéke él az általunk megszokott jólétben. A nélkülözők és a szenvedők milliárdjai, de az élettől menekülő öngyilkosok tömegei is mutatják, hogy a pusztulás nemcsak az élet peremén, annak végpontjaként jelentkezik, hanem sokak — és ez az emberiség többsége! — egész földi életét is megnyomorítja.

Pilinszky János még radikálisabban fogalmaz: „Ha öröklétre születtünk, / mért halunk meg hiába?” A kérdés előbb-utóbb mindenkit fojtogat: miért ennyire törekeny és töredékes, ennyire „ügyes-bajos” a földi élet? Miért nem lehet ezt kikerülve rögtön az öröklétbe bele születni? Lehet-e maradéktalanul és őszintén örülni az élet örömeinek, ha előbb-utóbb mindennek vége szakad?

Az emberiség sokféleképpen próbálta feloldani az életnek e képtelen paradoxonát, hiteles választ azonban csak az a Názáreti adott rá, aki maga is meghalt, de feltámadt a halálból. A keresztények kezdetűl a legnagyobb tiszteletben tartották a vértanúkat, akik Jézus példáját követve merték elfogadni a halált. Bízta abban, hogy aki a Fiát feltámasztotta, őket sem hagyja cserben. Bár életük megsemmisül, Krisztus Atyja őket is magához emeli az örök szeretet boldogságába. Jézus a „hú és igaz tanú” (Jel 3,14), ígéretét feltámadása hitelesíti: „Atyámnak az az akarata, hogy mindenki, aki látja a Fiút és hisz benne, örökké éljen, s föltámasszam az utolsó napon” (Jn 6,40).

A földi életre — és vele a halálra — így már nem a pusztulás árnyéka borul rá, hanem a feltámadott öröklétből sugárzó remény. A vértanúk hitével vallhatja minden haldokló: „Ahogy a földi ember alakját magunkon hordozzuk, a mennyeinek az alakját is magunkon fogjuk hordozni” (1Kor 15,49). Ezért mondhatta Pál olyan magabiztosan: „A győzelem elnyelte a halált. Halál, hol a te győzelmed? Halál, hol a te fullánkod?” (1Kor 15,55).

Keresztutak a Colosseumban a Szentatyával

Bevezető imádság

„Aki követni akar, tagadja meg magát, vegye keresztjét és kövessen.”
(Mt 16,24)

II. JÁNOS PÁL
(2000)

Nagypéntek estéje van.

Az egyház immár 2000 éve ezen az estén összegyűlik, hogy emlékeztetbe idézze és újra átélje Isten Fia földi élete utolsó óráinak eseményeit. Ma, mint minden évben, a római egyház a Colosseumban gyűlik össze, hogy kövesse Jézus nyomait, aki „keresztjét hordozva kiment a Koponyák helyére, amit héberül Golgotának hívtak” (Jn 19,17).

Abban a meggyőződésben gyűltünk össze, hogy Isten Fiának *keresztútja* nem pusztán a vesztőhelyre vezető egyszerű út volt. Hiszszük, hogy az Elítélt minden lépése, minden mozdulata és szava, de azoké is, amit e dráma részesei éreztek és tettek, szüntelenül szól hozzánk. Krisztus a szenvedésével és a halálával is kinyilatkoztatja nekünk Isten és az ember igazságát.

E jubileumi évben különös erővel szeretnénk elmélyedni ennek az eseménynek teljes jelentésében, hogy új erővel szólhasson szívünkhöz és lelkünkhöz, és az őszinte részvétel révén a kegyelem forrása legyen számunkra.

A részvétel részesedést jelent. Mit jelent részesedni Krisztus keresztjében?

Jelenti annak a szeretetnek megtapasztalását a Szentlélekben, amelyet Krisztus keresztje rejt magában. Jelenti a saját keresztünk fölismerését ennek a szeretetnek a fényében. Jelenti azt, hogy újra föl-vesszük a keresztünket, és elindulunk, mindig e szeretet erejében... Így megyünk végig az életen, követve Őt, aki „elszenvedte a keresztet, nem törődött a gyalázattal, és most Isten trónjának jobbján ül” (Zsid 12,2).

Könyörögjünk!

Urunk, Jézus Krisztus,
áraszd el szívünket Szentlelked fényével,
hogy követve Téged utolsó utadon
megismerjük megváltásunk árát,
és méltók legyünk arra, hogy részesedjünk

A római hívek és a városba érkezett zarándokok minden nagypénteken összegyűlnek a Colosseumban, hogy a pápával együtt végigjárják a keresztutat, megemlékezve Jézus szenvedéséről és kereszthaláláról. Az elmúlt tizenhárom év keresztúti elmélkedéseit most adta ki a Vigilia Kiadó egy kötetben, ezekből válogattuk az egyes stációk elmélkedéseit. (A szerk.)

szenvedéssé, halálod és föltámadásod gyümölcsében.
Aki élsz és uralkodol mindörökkön örökké.
Ámen.

I. Jézust halálra ítélik

ANGELO COMASTRI
(2006)

Jól ismerjük az ítélet jelenetét: mindennapos történet!
De egy kérdés ott ég a szívünkben:
Miért *engedi meg Isten, hogy elítéljék?*
Miért mutatkozik Isten, a Mindenható,
a gyöngesség köntösében?
Miért hagyja, hogy rátámadjon a gőg, a zsarnokság
és az emberi önhittség?
Miért hallgat Isten?
Isten csendje a mi kínunk, a mi próbatételünk!
De egyben megtisztítja kapkodásunkat,
és meggyógyítja bosszúvágyunkat.
Isten csendje a föld, ahol meghal a mi gőgünk,
és kivirágzik az igazi hit, az alázatos hit,
a hit, amely nem szegez kérdéseket Istennek,
hanem ráhagyatkozik, gyermeki bizalommal.

Könyörgés

Uram, mennyire könnyű ítélni!
Mennyire könnyű köveket hajigálni:
az ítékezés és a rágalom köveit,
a közöny és a cserbenhagyás köveit!
Uram, Te azt választottad,
hogy a vesztesek oldalára állsz,
a megalázottak és az elítéltek oldalára (Mt 25,31–46).
Segíts, hogy ne okozzunk fájdalmat védtelen testvéreinknek,
segíts, hogy bátran állást foglaljunk a gyengék védelmében,
segíts, hogy visszautasítsuk Pilátus vizét,
mert nem mossa le a kezét,
hanem ártatlan vérrel szennyezi be.

II. Jézus vállára veszi a keresztet

GIANFRANCO RAVASI
(2007)

A császári palota udvarában véget ért a morbid tréfa, leesnek a nevetséges királyi öltözék rongyai, a kapu kitárul. Jézus szokásos ruhájában jön ki, „egy darabból szőtt, varratlan köntösében” (Jn 19,23). Vállán a vízszintes gerenda, amelyet majd a keresztre feszítéshez felállított cölöpre rögzítenek, és Jézus karjait fogja tartani. Némán lépked, vérnyomokat hagy maga mögött azon a jeruzsálemi úton, amelyet még ma is a Fájdalom útjának hívnak.

A szó szoros értelmében most kezdődik el a Keresztút, amelyet ma este megismétlünk; ez az út a halálos ítéletek végrehajtásának dombja felé visz, a szent város falain kívülre. Jézus támolyogva halad előre, mert súlyos a gerenda, és sebekkel borított teste el van

gyengülve. A hagyomány jelképesen három eséssel jelölte meg a bejárt utat. Ezekben megszámlálhatatlanul sok eset tükröződik: sok nyomorúságos és éhező ember, törékeny gyermekek, öregek és betegek, gyengék és szegények, mindazok, akiket erejük végképp elhagyott.

Ezekben az esésekben mindazok története is benne van, akik lelkileg magányosak és boldogtalanok, akikkel nem törődnek a mellettük sietve és figyelmetlenül elhaladó emberek. A keresztt alatt görnyedő Krisztusban ott az egész beteg és gyenge emberiség, amely, ahogy Izajás próféta megállapította: „A földre sújtva fog beszélni, szava a porból hangzik majd fel. Hangja a földből jön, mint egy szellemé, a porból hallatszik suttogó szava” (Iz 29,4).

Ma is, mint akkor, a keresztt fáját cipelő, feltápáskodó és útját folytató Jézus körül ott zajlik az utak hétköznapi élete: az üzletelés, a csillogó kirakatok, az élvezetek hajhászása. De mégsem csak ellenszenv és közöny veszi körül. Ma is az ő léptei nyomában járnak azok, akik úgy döntöttek, hogy követik őt. Meghallották a felszólítást, amelyet egykor Galilea földjén járva mondott: „Aki követni akar, tagadja meg magát, vegye fel kereszttjét minden nap és úgy kövessen” (vö. Lk 9,23). „Menjünk ki tehát hozzá a táboron kívülre, és vállaljuk gyalázatát” (Zsid 13,13). A Fájdalom útjának végén nemcsak a halál dombja és a koporsó vár, hanem a dicsőséges mennybemenetel és a fény hegye is.

III. Jézus először esik el

II. JÁNOS PÁL
(2000)

Jézus elesik a keresztt alatt. Háromszor esik el az aránylag rövid „Via dolorosa”-n.

A kimerültségtől esik össze. Testét az ostorozástól vér borítja, fejét tövis koronázza. Minden ereje elfogyott.

Elesik, és a keresztt súlya földre nyomja.

A Próféta szavaira kell gondolnunk, aki századokkal korábban előre látta ezt az elesést. Mintha saját szemével látta volna: az Úr Szolgája, amint a keresztt súlya alatt a földön fekszik, kinyilvánítja elesésének igazi okát. Íme, „az Úr reá rakta mindannyiunk gonoszságát”.

A bűnök sújtják a földre az isteni Elítéltet.

A bűnök határozzák meg a vállán vitt keresztt súlyát.

A bűnök okozták elesését.

Krisztus megpróbál fölkelni, hogy folytassa útját. A katonák ütlegekkel és üvöltözéssel kényszerítik. Rövid megtorpanás után a csapat újra elindul.

Jézus elesik és fölkel. Ezzel a Megváltó szavak nélkül fordul mindazokhoz, akik elesnek. *Arra bízta őket, hogy keljenek föl.*

„Vétkeinket a saját testében fölvitte a kereszttfára, hogy meghaljunk a bűnnek, s az igazságnak éljünk; az ő sebeiből gyógyultunk meg” (1Pét 2,24–25a).

Könyörgés

Krisztusunk, aki elestél bűneink súlya alatt és fölkeltél megigazulásunkra, kérünk, segíts minket és mindazokat, akiket földre sújt a bűn, hogy föl tudjunk kelni és folytatni tudjuk utunkat. Add nekünk a Szentlélek erejét, hogy veled együtt hordozni tudjuk gyöngeségünk keresztjét. Jézus, akit földre sújtott bűneink súlya, tiéd a dicséretünk és szeretetünk mindörökké. Ámen.

IV. Jézus találkozik édesanyjával

CAMILLO RUINI
(2010)

Az evangéliumok közvetlenül nem beszélnek Jézusnak az anyjával való találkozásáról a kereszttúton; Máriának csak a kereszt alatti jelenlétét említik. Jézus itt fordul hozzá és a szeretett tanítványhoz, János evangélistához. Szavainak közvetlen értelme: rábízni Máriát Jánosra, hogy viselje gondját. Van azonban sokkal tágabb és mélyebb értelmezés is: a kereszt alatt Mária meghívást kap, hogy másodsor mondjon „igen”-t az Angyali Üdvözet „igen”-je után, amellyel Jézus Anyja lett, és így ajtót nyitott üdvösségünk számára.

Mária e második „igen”-jével mindnyájunk anyja lesz, minden ember anyja, akikért Jézus vérént ontotta. Anyasága eleven jele Isten szeretetének és irgalmasságának irántunk. Ezért olyan mélyek és gyengédek a szeretet és a bizalom kötelékei Mária és a keresztény nép között, ezért is fordulunk oly önkéntelenül hozzá, főleg az élet legnehezebb körülményei között.

Mária pedig drága árat fizetett ezért az egyetemes anyaságáért. Amiként Simeon előre jövendölte róla Jeruzsálem templomában: „a te felkedet tör járja át” (Lk 2,35).

Mária, Jézus Anyja és a mi Anyánk, segíts bennünket, hogy ma este és mindig megtapasztaljuk lelkünkben a szeretet teljes szenvedését, ami Téged egyesített Fiad keresztjével.

V. Cirenei Simon segít Jézusnak vinni a keresztet

JOSEPH RATZINGER
(2005)

Cirenei Simon bevégezte munkáját, hazafelé tart és ekkor találkozik az elítéltek szomorú menetével — számára minden bizonnyal megszokott látvány. A katonák gyakorolják a kényszermunkára vonatkozó jogukat, és a megtermett földműves vállára teszik a keresztet. Micsoda ellenkezést válthatott ki belőle, hogy hirtelen belebonyolódott az elítéltek sorsába! Megteszi, amit meg kell tennie, minden bizonnyal belső idegenkedéssel. Azonban Szent Márk megemlíti vele együtt fiainak nevét is, akik az olvasó számára föltehetően ismerősek voltak mint keresztények és mint közösségüknek tagjai (vö. Mk 15,21). A kényszer alatt született találkozásból hit lett. A Cirenei Jézussal együtt haladva, a kereszt közös hordozásában felismerte: kegyelem volt, hogy ezzel a Keresztrefeszítettel mehetett és segíthetett neki. A némán szenvedő Jézus titka szíven találta őt. Csakis Jézus

isteni szeretete válthatta és válthatja meg az egész emberiséget; mégis azt akarja, hogy vele hordozzuk keresztjét, hogy kiegészítsük azt, ami szenvedéséből még hiányzik (vö. Kol 1,24). Valahányszor jó szívvel segítve találkozunk egy szenvedővel, egy üldözöttel vagy egy magatehetetlennel, és segítünk neki szenvedése hordozásában, mindannyiszor Jézus saját keresztjének hordozásában vállalunk részt. Így befogadjuk az üdvösséget, és mi magunk is hozzájárulhatunk a világ üdvösségéhez.

Könyörgés

Urunk, te megnyitottad Cirenei Simon szemét és szívét, és a kereszt hordozásában megadtad neki a hit kegyelmét. Segíts, hogy szenvedő embertársaink mellé álljunk, akkor is, amikor az erre szóló hívás ellenkezik terveinkkel vagy szimpátiáinkkal. Add, hogy felismerjük: kegyelem az, hogyha együtt hordozhatjuk a másik emberrel a keresztjét. Add, hogy megtapasztaljuk, hogy ezáltal veled együtt vagyunk úton. Add, hogy örömmel álljunk az üdvösség szolgálatába a veled és ennek a világnak szükségével való együtt-szenvedésben, és segíthessünk tested, az egyház felépítésében.

VI. Veronika megtörli Jézus arcát

CAMILLO RUINI
(2010)

Amikor Veronika kendőjével megtörölte Jézus arcát, ez az arc egyáltalán nem látszhatott vonzónak: eltorzult arc volt az. Ez az arc mégsem hagyhatott közömbösen, ez az arc felkavarta az embert. Kiválthatott gúnyt vagy megvetést, de együttérzést, sőt szeretetet is, ösztönzést arra, hogy segítsenek. Veronika a szimbóluma ezeknek az érzéseknek.

Bármennyire eltorzult is, ez az arc Jézus arca, az Isten Fiának arca. Általunk, az emberi gonoszság mérhetetlen tömegétől eltorzított arc. De ugyanakkor értünk eltorzult arc is, amely Jézus szeretetét és öntadását fejezi ki, és az Atyaisten végtelen irgalmát tükrözi.

Jézus szenvedő arcán látjuk meg az emberi szenvedés mérhetetlen tömegét is. Ezért Veronika irgalmas gesztusa számunkra felszólítás, sürgető kérés is: szelíden, mégis állhatatosan arra biztat, hogy ne fordítsunk hátat a másoknak, hogy tekintsünk rá a szenvedőkre, akár közel vannak, akár távol. De nem elég rájuk tekintenünk, hanem segítsünk is nekik. A ma esti *Keresztút* akkor nem lesz hiábavaló, ha a szeretet és a tevékeny szolidaritás konkrét tetteire indít bennünket.

VII. Jézus másodszor esik el

II. JÁNOS PÁL
(2000)

Ez a zsolnársor jut eszünkbe, amikor látjuk, hogy Jézus másodszor esik el a kereszt súlya alatt. Itt, a föld porában fekszik az Elítélt. Összeesett a kereszt súlya alatt. Ereje egyre inkább elhagyja. De lassan mégis, nagy erőfeszítéssel, újra talpra áll és folytatja útját.

Mit mond nekünk, bűnös embereknek ez a második elesés? Még inkább, mint az első elesés, arra hív, hogy fölkeljünk, hogy *ismét álljunk fel* keresztutunkon.

Cyprian Norwid írta: „Ne utasítsuk magunk mögé az Üdvözítőt a kereszttel, hanem szegődjünk nyomába a saját kereszttünkkel.” Tömör mondat, de nagyon sokat mond. Elmondja, hogy miért a kereszt vallása a kereszténység. Megérteti velünk, hogy itt a földön minden ember találkozik Krisztussal, aki viszi a keresztjét és elesik alatta. A Kálvária felé vivő útján Krisztus találkozik minden emberrel, és amikor elesik a kereszt alatt, a Jó Hírt hirdeti.

A kereszt Evangéliuma kétezer éve szól az emberhez. Krisztus, aki feláll az elesésből, kétezer éve találkozik az elesett emberrel.

E kétezer év alatt nagyon sokan megtapasztalták, hogy az elesés nem az út vége. Amikor találkoztak az Üdvözítővel, tőle hallották a biztatást: „Elég neked az én kegyelmem. Mert az erő a gyöngeségben nyilvánul meg a maga teljességében” (2Kor 12,9). Erőt kapva fölkeltek, és átadták a világnak *a keresztből fakadó remény igéit*. Ma, amikor átléptük az új évezred küszöbét, arra kapunk meghívást, hogy mélyítsük el e találkozás üzenetét. A mi nemzedékünknek tovább kell adnia a következő századoknak a Krisztusban történt fölkelésünk Jó Hírét.

Könyörgés

Urunk, Jézus Krisztus,
aki elesél az ember bűnének súlya alatt,
és fölkelél, hogy magadra vállald és eltöröld azt,
add meg nekünk, gyöngé embereknek az erőt,
hogy hordozni tudjuk mindennapi keresztünket
és fölkeljünk eleséseinkből,
hogy átadjuk a következő nemzedékeknek
üdvözítő hatalmad Evangéliumát.
Jézusunk, aki gyöngeségünk támasza vagy,
tiéd a dicséret és a dicsőség mindörökké.
Ámen.

VIII. Jézus találkozik Jeruzsálem asszonyaival

THOMAS
MENAMEPARAMPIL
(2009)

A síró asszonyok láttán Jézus meglepedezik magáról. Nem saját szenvedésével törődik, hanem a rájuk és gyermekeikre váró tragikus sorssal.

A társadalmak sorsa szorosan összefügg a benne élő *nők jólétével*. Mindenhol, ahol a nők kevés megbecsülésben részesülnek, és szerepüket nem ismerik el, a társadalom nem tudja kibontakoztatni igazi lehetőségeit. Ugyanígy mindenhol, ahol elhanyagolják, semmibe veszik vagy kirekesztik a nők *felelősségét az új nemzedékekért*, bizonytalanra válik a társadalom jövője.

Szerte a világon sok társadalomban a nők nem részesülnek a férfiakkal egyenlő bánásmódban. Krisztus valószínűleg miattuk sír. Vannak olyan társadalmak is, amelyek nem törődnek a saját jövőjükkel. Krisztus valószínűleg az ő gyermekeik miatt is sír. Mindenhol, ahol nem gondolnak a jövőre — erre vall az energiaforrások

kizsákmányolása, a környezet tönkretétele, a nők elnyomása, a családi értékek elhagyása, az erkölcsi normák semmibe vétele, a vallási hagyományok elvetése —, Jézus ma is ezt mondja az embereknek: „Ne engem sirassatok! Inkább magatokat és gyermekeiteket sirassatok!” (Lk 23,28).

Könyörgés

Urunk, te vagy a történelem Ura. Mégis együttműködésünket kérted terveid megvalósításához. Segíts mindnyájunkat, hogy felelősen teljesítsük a társadalomban betöltött szerepünket: a vezetők a közösségükben, a szülők a családjukban, a nevelők és az egészségügyi dolgozók a rájuk bízottak szolgálatában, a kommunikációban dolgozók az információ világában! Ébressz bennünk missziós lelkesületet, mély *felelősségérzést* egymás iránt, a társadalom iránt, közös jövőnk iránt és Te irántad, hiszen kezünkbe titted közösségeinknek és magának az emberiségnek a sorsát!

IX. Jézus harmadszor esik el

JOSEPH RATZINGER
(2005)

Mi az üzenete Jézus harmadik elesésének számunkra? Mi az ember általánosságban vett esésére gondoltunk, oly sokak eltávolodására Krisztustól egy istentelen szekularizmusba. De nem kell-e arra is gondolnunk, hogy Krisztusnak mennyit kell elszenvednie egyházában? Hányszor élnek vissza jelenlétének szent Szentségével, a szívnek mily ürességébe és gonoszságába lép be oly sokszor? Hányszor ünnepeljük csakis önmagunkat, s nem is fordítunk ügyet Reá? Hányszor forgatjuk ki szavait vagy élünk vissza velük? Mily kevés hit van oly sok elméletben, mennyi üres beszédet hallhatunk? Mennyi szenny van az egyházban, és éppen azok között, akiknek a papságban egészen Óhozzá kellene tartozniuk? Mennyi góg és önelégültség? Mily kevésbe vesszük a kiengesztelődés szentségét, amelyben Ő vár reánk, hogy felemeljen elesettségünkből? Mindez jelen van az Ő szenvedésében. A tanítványok árulása, Testének és Vérének méltatlan vétele bizonyára a Megváltó legégetőbb fájdalma, amely szívének közepébe talál. Nem tehetünk mást, mint hogy szívünk mélyéből hozzá kiáltunk: Kyrie, eleison — Urunk, ments meg minket.

X. Jézust megfosztják ruháitól

CAMILLO RUINI
(2010)

Jézust megfosztják ruháitól: annak a drámának utolsó felvonásához értünk, amely az Olajfák kertjében a letartóztatással kezdődött; Jézust megfosztják emberi méltóságától, mielőtt istenfiúi méltóságát elvonnák.

Jézus tehát mezítelen látvány Jeruzsálem népe és az egész emberiség számára. Bizonyos értelemben jogos, hogy ez így legyen, és mélyeséges értelme van: ő ugyanis teljesen kivetkőzött önmagából, hogy nekünk szentelhesse magát. Éppen ezért a levetkőztetése egyúttal a Szentírás szavának beteljesedése is.

Amint rátekintünk a mezítelen Jézusra a kereszt alatt, bensőnkben ellenállhatatlan szükségét érezzük annak, hogy leplezetlenül rá-

nézzünk önmagunkra. Hogy lélekben mezítelenül álljunk oda önmagunk, de elsősorban Isten elé, de többi embertestvérünk elé is. Le kell hántanunk magunkról annak látszatát, hogy jobbak vagyunk, mint valójában, törekednünk kell az őszinteségre és az áttetszősége.

A képmutatás volt az a magatartás, amely talán minden másnál jobban kihívta Jézus megvetését. Hányszor mondta tanítványainak: „ne tegyetek úgy, mint a képmutatók” (vö. Mt 6,2. 5. 16); vagy azoknak, akik kétségbe vonták jótetteit: „jaj nektek képmutatók” (vö. Mt 23,13. 15. 23. 25. 27. 29).

Mezítelen Jézus a kereszten, segíts engem, hogy én is mezítelen legyek előtted.

XI. Jézust a keresztre szegezik

CAMILLO RUINI
(2010)

Jézust keresztre szögezik. Rettenetes kínzás ez. S miközben a kereszten függ, sokan kigúnyolják, sőt provokálják: „Másokat megmentett, önmagát nem tudja megszabadítani. (...) Bízott az Istenben, szabadítsa meg most, ha kedve telik benne. Hiszen azt mondta: Isten Fia vagyok” (vö. Mt 27,42–43). Kinevetik nemcsak őt magát, hanem üdvösséget hozó küldetését is, amelyet Jézus éppen a kereszten tett teljessé.

Bensőjében azonban Jézus egy hasonlíthatatlanul nagyobb szenvedést él át; fájdalmában így kiált fel: „Istenem, Istenem, miért hagytál el?” (Mk 15,34). Egy zsoltár kezdő szavai ezek, amely az Istenben való teljes bizalom megerősítésével fejeződik be. Mégis teljesen komolyan kell venni ezeket a szavakat, amelyek Jézus legnagyobb próbatételét fejezik ki.

Hányszor érezzük úgy a megpróbáltatás idején, hogy Isten elfeledett és elhagyott. Még az is megkísért, hogy úgy gondoljuk, nincs is Isten.

Az Isten Fia, aki fenéig kiitta a keserű kelyhet, és aztán feltámadt a halálból, ehelyett azt mondja, egész lényével, életével és halálával, hogy bízunk kell Istenben. Neki hihetünk.

XII. Jézus meghal a kereszten

GIANFRANCO RAVASI
(2007)

Utunk elején az éj fátyla fedte a Getszemáni kertet. Most egy napfogyatkozás borítja be halotti lepelként a Golgotát. Úgy látszik, hogy a „sötétség hatalma” (Lk 22,53) uralja a földet, ahol Isten meghal. Igen, Isten Fiának ahhoz, hogy valóban ember és testvérünk legyen, a halál kelyhét is ki kell innia, annak a halálnak a kelyhét, amely Ádám minden leszármazottjának igazi azonosító igazolványa. Krisztus így „minden tekintetben hasonlóvá vált testvéreihez” (Zsid 2,17), teljesen egy lesz közülünk, velünk van ebben a végső élet-halál küzdelemben is. Ez az agónia talán ezekben a percekben is újra lejátszódik valakivel itt Rómában és szerte a világon sok más városban és faluban.

Ez már nem a görög-római szenvtelen és távoli Isten, aki Olimposzának arany egeiben elkülönülten császárként él. A haldokló

Krisztusban most megmutatkozik az érző Isten, aki annyira szenvedélyesen beleszeretett teremtményeibe, hogy szabadon bezárhatja magát korlátaik közé, a fájdalom és a halál börtönébe. A Keresztfeszített így vált egyetemes emberi jelképévé a halál magányának és egyben az igazságtalanságnak és a rossznak. Egyben a reménynek olyan egyetemes isteni jelképe, amely betölti minden százados, azaz minden nyugtalan és kereső ember vágyakozását.

* * *

Igen, akkor is, amikor odafönn, a kereszten haldoklik, utolsó lehetőségben is Isten Fia marad. Abban a percben istensége átöleli a szenvedés és a halál minden emberi tapasztalatát, és beragyogja az örökkévalóság fényével. A szenvedésbe és a halálba beléülteti a halhatatlan élet magját, és fellobbantja az isteni fény lángját.

A halál továbbra is tragédia, mégis váratlan arcot ölt magára: a mennyei Atya szemei néznek ránk. Ezért imádkozik Jézus olyan gyöngéden abban a végső órában: „Atyám, kezedbe ajánlom lelkemet”. Mi is csatlakozunk ehhez a foháshoz egy író költői és imádságos szavaival: „Atyám, az én szemhéjamat is a te ujjaid zárják le! / Te, aki Atyám vagy, fordulj felém úgy is mint gyengéd Anya / álmodó gyermeke ágyánál. / Atyám, fordulj felém és fogadj karjaidba” (Marie Noël: *Les chansons et les heures*).

XIII. Jézus testét leveszik a keresztről és anyja ölébe teszik

II. JÁNOS PÁL
(2000)

Az Anya ölébe fektették a Fiú élettelen testét. Az evangéliumok nem szólnak arról, mit érzett Mária abban az órában. Mintha hallgatásukkal tiszteletben akarnák tartani fájdalmát, érzéseit, emlékeit. Vagy egyszerűen nem is lettek volna képesek ezek kifejezésére! A sok évszázados hagyomány őrzi a Pietà képét, és általa vési bele a keresztény nép emlékezetébe annak a *kimondhatatlan szeretetkapcsolatnak* legfájdalmasabb kifejezését, amely Mária szívében az anyagi üdvözlet órájában fogantatott és érlelődött egészen isteni Fia születéséig.

E szeretet nyilvánult meg a betlehemi barlangban, tétetett próbára már a templomban történt bemutatáskor, és mélyült el a Mária szívében őrzött, gyakran átélmélkedett szavakkal együtt (vö. Lk 2,51). Most ennek a szeretetkapcsolatnak át kell alakulnia olyan egységgé, amely felülmúlja az élet és a halál határait.

És így lesz ez, amíg csak az idő tart:

Az emberek megállnak Michelangelo Pietàja előtt; letérdelnek a Jóságos Anya képe előtt a krakkói ferencesek templomában; Szlovákia Patrónájának, a Hétfájdalmú Szűznek képe előtt; tisztelik a Fájdalmas Anyát a világ megannyi kegyhelyén! Így *tanulják azt a nehéz szeretetet*, amely nem fut el a szenvedés elől, hanem bizalommal ráhagyatkozik Isten gyengéd szeretetére, akinél semmi sem lehetetlen (vö. Lk 1,37).

Könyörgés

Üdvözlégy, Királynő, irgalmasság Anyja,
életünk, édességünk, reményünk, üdvözlégy!
Hozzád kiáltunk, fordulj felénk irgalmasan,
és e számkivetés után mutasd meg nekünk Jézust,
méhednek áldott gyümölcsét.

Esdd ki számunkra

a hit, a remény és a szeretet kegyelmét,
hogy hozzád hasonlóan mi is állhatatosak maradhassunk
a kereszt alatt az utolsó leheletig.

Fiadnak, Jézusnak, a mi Üdvözítőnknek,
az Atyával és a Szentlélekkel együtt minden tisztelet és dicsőség
mindörökké.

Ámen.

XIV. Jézus testét sírba helyezik

II. JÁNOS PÁL
(2003)

Attól a perctől kezdve, hogy az ember a bűn miatt eltávolodott az élet fájától (vö. Jn 3,23–24), a föld temetővé vált. Ahány ember, annyi sírhalom. Egy nagy bolygó tele sírokkal.

A Kálváriához közel volt egy sírbolt, amely Arimateai József volt (vö. Mt 27,60). József beleegyezésével ebbe a sírba helyezték Jézus testét, miután levették a keresztről (vö. Mk 15,42–46skk.). Sietősen végezték ezt, hogy a szertartás véget érjen Húsvét ünnepe előtt. A Húsvét napnyugtakor vette kezdetét.

A bolygónk különböző kontinenseit szerteszét borító sírhantok között van egy, amelyben Isten Fia, az ember Jézus Krisztus a halállal legyőzte a halált. „O mors! Ero mors tua!” — „Haláloed leszek, ó halál!” (*Nagyszombat, Reggeli dicséret 1. antifóna*). Az Élet fája, amelytől a bűn következtében elúzták az embert, Krisztus testében újra megmutatkozott az embereknek. „Aki e kenyérből eszik, örökké él. A kenyér, amelyet adok, a testem a világ életéért” (Jn 6,51).

Bár a bolygónk egyre újabb és újabb sírokkal népesül be, bár egyre csak nő a temető, amelyben visszatér a porba a porból lett ember (vö. Jn 3,19), azok, akik Jézus Krisztus sírjára tekintenek, mégis a Feltámadás reményében élnek.

Könyörgés

Jézus Krisztus, feltámadásunk,
az új sírboltban megsemmisítéd a halált
és megajándékozol az étellel.

Kyrie, eleison.

Jézus Krisztus, reménységünk,
keresztrefeszített és feltámadt tested az új élet fája lett.

Kyrie, eleison.

A Szeretet támadt fel

1947-ben született. Katolikus pap, a Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola tanára, Csörörtnek plébánosa.

A Szeretet támadt fel. A húsvét a Szeretet feltámadása. Jézusnak fel kellett támadnia a halálból, mert Jézus a Szeretet. A Szeretet felett a halálnak nincs hatalma, a Szeretet nem maradhat a gyűlölet halálában. A Szeretet mindig megmarad, a Szeretet élet — és él a Szeretet.

Jézus maga a Szeretet, Ő a tiszta, a végtelen, az Örök Szeretet megjelenése ebben a világban. A mi világunkban, amely telve van haraggal, gyűlölettel és keserúséggel, a mi világunkban, amely telve van szenvedésekkel és sebekkel, ebben a világban jelent meg Isten, megjelent Jézusban. Az Örökkévaló, a Végtelen, az Isten jelent meg benne, aki a Szeretet. Felette az elmúlásnak nincsen hatalma, és őbenne változásnak árnyéka sincsen. Ő mindig ugyanaz, mindig azonos önmagával — Ő mindig a Szeretet, Ő az Élet.

A Szeretet támadt fel húsvét hajnalán — mert a Szeretet függött a kereszten nagypéntek sötétjében. Odaadta önmagát értünk, mert szeretett bennünket. Hatalma van arra, hogy odaadja életét értünk, hatalma van arra, hogy lehajoljon, és mindenki szolgája legyen. Hatalma van a Szeretetre. Amikor megjelent köztünk, amikor Testvérünk lett, akkor együtt érzett velünk, és magára vette minden terhünk. Magára vette a bűn átkát. Magára vette a gyűlölet minden sebet, de a büntől ment maradt. A gyűlölet nem érintette meg az Ő szívét. Jézus a Szeretet volt — és megmaradt Szeretetnek. Szeretett mindvégig, szeretett a halálig, a kereszthalálig. Akkor szeretett bennünket, amikor méltatlanok voltunk szeretetére, amikor bűneinkben lévén ellenségei voltunk. És odaadta értünk Önmagát, a Szeretetet. Ezért kellett feltámadnia. Nem maradhatott a halál hatalmában, mert a Szeretet Élet. Élet a halálban is — él töretlen és törhetetlen.

Jézus a Szeretet volt. A Szeretet volt életében, minden útján, tekintetének minden mozdulatában, és ajkának minden szavában. Jézus a Szeretet volt, amikor körüljárt, és jót tett mindenkivel. Szeretet volt minden mozdulata, kinyújtott karja, amellyel megérintette a vak szemet. És a vak szem látott. A Szeretet állította meg a halottat vívőket, és visszaadta az ifjút anyjának. Nem volt sírás többet, nem volt gyász és jajkiáltás. A Szeretet ült le bűnösök asztalához, és üdvössége lett a háznak. Jézus a Szeretet volt minden szavában. Akik ott ültek a lábai előtt és hallgatták igéit, ők a Szeretet édes mézét itták. Jézus a Szeretet volt, amikor látta a nagy tömeget, az éhezőket, az elcsigázott, pásztortalan népet, és megesett rajtuk a szíve. És a Szeretet volt a Kenyér, amely nem fogyott el. Adta és jóllaktak mind. És nem volt többé éhezés. A Szeretet kimeríthetetlen és kifogyhatatlan, nem múlik el sohasem. A Szeretet volt Ő, a tiszta, a végtelen, a teljes Szeretet — egész élete.

És a Szeretet volt Jézus halála is. Keresztje és szenvedése — a Szeretet maga. Nem válaszolt átokkal az átokra, és szidalommal a szí-

dalomra, hanem áldást mondott, és könyörgött azokért, akik Őt halálra adták. Amikor megkötötték, akkor Ő szabad volt, mert a Szeretet viselte a kötelékeket. Amikor arcul ütötték, Ő érintetlen maradt, teljes, ép, Szent Szeretet. Valóban a Szeretet tündökölt az Ő megütött arcán, mert nem ütött vissza. A Szeretet fénye sugárzott vérrel és fájdalommal borított arcán, és széppé tette, mint világnak világát. Jézus a Szeretet maradt a bírái előtt, amikor vádolták Őt. A Szeretet volt a szenvedés útján, és a Szeretet volt a kereszten. Jézus a Szeretet volt a halálában. S mert Ő a halálában a Szeretet volt, azért már ott, és épp ott élő, és életet ad. Szent, Erős, Halhatatlan Szeretet. Igen, a kereszten a Szeretet halt meg. S mert a Szeretet halt meg a kereszten, azért ez a halál élet, ez a halál az örök élet. A kereszt fája a megszámlálhatatlan sokaság számára az élet reménye, és gyógyulást ad a nemzeteknek. A Szeretet áldozatának szüntelen lobogó lángja kedves az Isten szemében, és Isten kedvessége, a kegyelem fogyhatatlan bősége kiáradt a világra.

Fel kellett tehát támadnia. A Szeretet volt Ő, az érintetlen, a megtörhetetlen Szeretet. Nem törtetett meg. Nem törte meg a Szeretetet a kereszt. És a halál sem temethette el. Mert Jézus a Szeretet volt tegnap és ma, és a Szeretet maradt mindenkorra. A Szeretet nem változik meg, az mindig önmaga. A Szeretet mindig Szeretet marad. A Szeretet mindig megmarad. Ezért fel kellett támadnia a halálból, mert a Szeretet nem maradhat a sírba zárva. Kövek és pecsétek, őrk és fenyegetések, ígéretek és hazug beszédek...? A Szeretet erősebb! „Tengernyi víz sem olthatja el, folyamok sem tudják elso-dorni” (Énekek Éneke 8,7).

Ezt értették meg a tanítványok, és hittek benne. A Szeretetet hitték — hitték az Életet, az Örök Életet. S amikor ezt megértették, akkor értették meg Jézust. Jézus a Szeretet hervadhatatlan szépségét és legyőzhetetlen hatalmát mutatta meg Mária Magdolnának, az asszonyoknak és a tanítványoknak, megmutatta Kéfásnak, majd a Tizenkettőnek, több mint ötszáz testvérnek egyszerre, azután Jakabnak, majd valamennyi apostolnak. És végül az utolsóknak, a legkisebbnek is (vö. 1Kor 15,5–9). Egyszerre ott állt övéi között, és azt mondta nekik: Nézzétek a sebeket, és tegyétek oldalamba kezeteiket! Érintsétek meg a Szeretetet, értsétek meg a Keresztet! Én adtam életemet — erre van hatalmam. Én áldozat lettem — ennek a parancsnak engedelmeskedtem. Én vagyok az Igaz, a Bárány, a Kedves. Az igaz, a tiszta Szeretet vagyok én. Íme ezért jöttem vissza hozzátok. És mert a Szeretet vagyok, azért veletek maradok minden nap. Mert a Szeretet állandó, a Szeretet állhatatos és hűséges, nem múlik el sohasem. Mindig ugyanaz, mindig megmarad — mindig, a halálig, a kereszthalálig, és a feltámadásig, az édig ér fel. Az egek egéig szeret bennünket az Isten — ez Jézus. Ez történt meg Jézus életében, és a kereszt története ez — ez a Szeretet.

Megértették a tanítványok. Megértjük mi is. Húsvét hajnala nekünk is megtanítja a Szeretet titkát. Azt tanítja meg, hogy Jézust hit-

tel értsük meg, hogy tudván tudjuk, Ő a Szeretet, az élő, Ő az Élet. Ezt ünnepeljük mi is húsvétkor: a Szeretet feltámadását. Ezt ünnepeljük húsvétkor: a Szeretet Élet — élet és halhatatlan, azt, hogy a Szeretet örökkévalóság — mindvégig megmarad, nem múlhat el sohasem, nem veszik el belőle egyetlen morzsa, változás nincsen benne, és romlásnak nincs hatalma felette, nem uralkodik felette a halál, az elmúlás. A Szeretet feltámadás — húsvét hajnala ezt tanítja.

S ha ezt megértettük, akkor örüljünk is, de ne csak örvendezzünk. Ha így ünnepeljük a húsvétot, akkor lépünk is be ebbe az ünnepbe. Amikor megértjük Jézust, amikor a feltámadott Szeretet, az Úr előtt ámulva állunk, akkor még egy apró lépést kell tennünk. Ne torpanjunk meg az ünnep ajtajában, mint ahogy az a tanítvány tette, aki először ért a sírhoz. Tegyük meg azt a lépést, amit, aki először ért a sírhoz, előbb nem tett meg. Majd aki utána futott, az belépett a sírba, belépett a Titokba. És nyomában az előbb érkező is. Hova léptek be ők? Beléptek a Szeretet Húsvétjába, beléptek a feltámadás Titkába. Nem volt a szívükben félelem. Hiszen hittek. Hiszen látták a Szeretetet. És az Élet jelent meg nekik. Nem félték többet a sír üregétől. Kísértetek árnyai nem kísértették őket. Nem halál ez — tudták. A halálon átragyogott a Szeretet fénye, és távol űzte minden homályát. Az Élet háza volt Jézus sírja, a jó Haza, az atyai Otthon. Telve volt fénnel.

Mi is lépünk be ebbe a Húsvétba. Lépünk be Krisztus feltámadásának tündöklő Fényébe. És hogy belépünk, ezt az egyet kell megtennünk: be kell mennünk a Szeretembe — mert a Szeretet az Élet, mert a Szeretet a Feltámadás. Menjünk be mi is Krisztus húsvéti sírjába, menjünk be Krisztus feltámadásába. Nem elég tudnunk róla, ott kell lennünk jelen a Szeretet hajnalában. És a Szeretet reánk is kiárad. Kiárasztja szelíd fényét ránk Krisztus. Krisztus arcának ragyogása betölti szívünket, és életet találunk benne.

Higgyünk a Szeretemben! Higgyünk abban a Szeretemben, aki bennünk van! Higgyünk a szívünkben! Önmagunk feltámadásában is higgyünk — abban, aki velünk van minden nap, aki itt van ma és holnap, itt van minden tettekben, minden szeretetben, amit megtehet az ember. Higgyünk abban, hogy feltámadunk minden pillanatban. Higgyünk abban, hogy élünk, hogy életünk halhatatlan, mert halhatatlan a szeretet. Életünk odafönt van, ahol Krisztus ül, a Szeretet trónján. Ebben az életben hiszünk. Hiszünk abban, hogy van szeretetünk, hogy képesek vagyunk megbocsátani. Hiszünk abban, hogy minden megbocsátás feltámadás. Képesek vagyunk szelíd szavakat mondani. És minden békességes beszéd örökkévalóság. Mindig megmarad. Egy simogató mozdulat, egy mosoly, egy vigasztalás. A mindennapok egyszerű, észrevétlen, kicsinyke morzsaí — ha szeretetek ezek, az mind húsvét, az mind ünnep, az mind örök élet. Mert a szeretet mindig megmarad, minden szeretet, és nem múlik el sohasem — mind feltámadnak, és bemennek az Örök Életbe. Ott ülnek az Isten jobbján, az Ő trónján kapnak helyet, amiként a Bárány. Bennünket is odaültet maga mellé a Szeretet — a sze-

reteteinket ülteti oda. Bennünket is odagyűjt maga köré — szereteteink morzsáit szedi össze. Azt fogja parancsolni angyalainak: Menjete el az egész világra, és gyűjtsetek össze minden jó tettet, gyűjtsetek össze minden szelíd beszédet, gyűjtsetek össze minden békét és minden irgalmat. Gyűjtsetek össze minden önfeláldozást, minden önzetlenséget, minden jóságot, mert az én emlékezetem nem felejtette el egyiket sem. Megőriztem őket, és bennem, az Örök Szeretben élnek ők mindörökké. Hozzátok elém. Az én örökkévalóságom ékei ezek. Helyeztétek őket az én trónomra. És akkor ők, a mi szereteteink, a mi életünk, a mindennapjaink mindörökké ott állnak a Szeretet végtelensége, az Isten színe előtt, és mindörökké éneklik a Szeretet dicsőítő himnuszát.

Ünnepeljük így a húsvétot. Ünnepeljük a szeretet kovásztalan, romolhatatlan kenyerével. Ünnepeljük úgy Krisztus feltámadását, hogy támadjunk fel mi is nap mint nap. Életünk mindennapjaiban támadjon fel bennünk a szeretet, a jóság, a szelídség, a türelem. Hiszen a húsvét a Szeretet feltámadása. Úgy ünnepeljük tehát Krisztus feltámadását, hogy befogadjuk a Szeretet ragyogását életünkbe, és hordozzuk a töretlen Fényt, a Szeretet nappali világosságában járunk, a feltámadás alkonyt nem ismerő Hajnalában élünk. Keresjük a Szeretetet! Keresjük Krisztust, aki a végtelen, az Örök Szeretet, és ünnepeljük az Ő feltámadását. De keressük életünk megszámlálhatatlan apró szereteteit is. Keresjük meg őket, és tegyük meg. És ünnepeljük meg a mi életünk sok-sok húsvétját, annyi-annyi feltámadását. Ó mennyi az ünnep, ó mennyi a szeretet. Tölts be a világot — a mi világunkat, ahol épp élünk — a húsvét öröme, tölts be a Szeretet hite, a Szeretet élete.

A VIGILIA KIADÓ HÚSVÉTI AJÁNLATA

KERESZTUTAK

A COLOSSEUMBAN A SZENTATYÁVAL

1999–2011

A húsvéti szertartások egyik leglátványosabb eseménye a keresztút. A római hívek és a városba érkezett zarándokok minden nagypénteken összegyűlnek a Colosseumban, hogy a pápával együtt végigjárják a keresztutat, megemlékezve Jézus szenvedéséről és keresztthaláláról. Az utóbbi években hagyománnyá lett, hogy évente más írja az elmélkedést a stációkhoz. A Vigilia Kiadó 1999-ben egy kötetbe összegyűjtve megjelentette magyarul a tizenegy legutóbbi keresztút elmélkedéseit. A most megjelent kötet az azóta eltelt időben elhangzott elmélkedéseket gyűjti össze. Íróik között II. János Pál és XVI. Benedek pápa mellett találunk európai és ázsiai püspököket, de szerzeteseket, költőket és újságírókat is.

Ára: 2.900 Ft

Az emberi test — bűnforrás vagy templom?

SZÉKELY JÁNOS

1964-ben született Budapesten. Esztergom-budapesti segédpüspök, teológus.

¹Vö. Richard Rohr: *A férfi útja*. (Ford. Tenigl-Takács László.) Ursus Libris, Budapest, 2001, 57.

Egy indiai osztálytársam a betlehemi teológián mondta egyszer, hogy a nyugati ember egy nagy test lélek nélkül. Egy afrikai azt mondta, látva a nyugatiak stresszel teli, sokszor önpusztító, újabb és újabb élményeket habzsoló életmódját, hogy ezek „elpazarolják a lelküket”. Jean Vanier pedig azt hangsúlyozta, amikor a modern, apa-nélküli társadalom jellemzőiről szólt, hogy a modern nyugati embernek baja van a tekintéllyel és a szexualitással.¹

Ez a három megnyilatkozás csak jelezni akarja azt a nehézséget, amivel a mai nyugati társadalom szembetalálja magát az emberi testtel kapcsolatban. Egyfelől úgy tűnik, hogy szinte istenítik a fiatal és szép testet, a testi gyönyört, másfelől viszont az is látszik, hogy a test igazi méltósága, szeretetet közvetítő képessége veszélybe került, elveszett.

A következőkben azt szeretném megmutatni, hogy mit tartalmaz a kinyilatkoztatás a testtel kapcsolatban. A test bűnforrás — vagy templom? Mindkettőt olvassuk Szent Pál leveleiben (Gal 5,17; 1Kor 6,19–20). Mi a test evangéliuma, Isten öröme az emberi testről?

1. Az ókori görög felfogás

A. A feltétlen Valóság megsejtése

Az ókori görög gondolkodás két nagyon alapvető felismerésre jut el az emberrel kapcsolatban. Az első az istenség és az ember kapcsolataira vonatkozik. Az egyszerűség kedvéért csak Platón (†Kr. e. 348) megfogalmazásában idézem ezt a meglátást. Platón eltöpreng azon, hogy honnan vannak az emberi értelemben olyan kristálytisza fogalmak, mint a matematika és a geometria, vagy még inkább a jó, a szép, az igaz fogalma. Hiszen ezekkel a valóságokkal az érzékelhető világban sehol sem találkozunk ilyen vegytiszta módon. Platón válasza mitikusnak és naivnak tűnik. Azt állítja, hogy az emberi lélek valahol 'látta' — a világ szellemi ősforrásában, az Istenben — az érzékelhető világ ősmintáit. Amikor az érzékelhető dolgokat látjuk, akkor visszaemlékezünk (ἀνάμνησις) arra, amit valahonnan ismerünk, aminek a földi valóságok csak halvány árnyékai (vö. Platón: *Rep.* 509–510; *Phaid.* 72). Ezért is nevezi Platón ezeket a kristálytisza fogalmakat ideáknak. Az ἰδέα szó a látni (ἰδεῖν) igéből származik, a látott dolgokra utal. Az igazság, a dolgok valóságos lényegének megismerése azért lehetséges, mert az

²Vö. Johannes

Hirschberger:

Platonismus. In: *Lexikon für Theologie und Kirche*, VIII. Herder, Freiburg, 1986, 555–558; Arno Anzenbacher: *Bevezetés a filozófiába*. (Ford. Vér Gábor, Csikós Ella és Bendl Júlia.) Herder, Budapest, 1994, 50–51.

³Idézi Arno Anzenbacher:

i. m. 46.

érzékkelhető világ részesedik (μέθεξις) az isteni gondolatokból, az emberi szellem pedig visszaemlékszik ugyanezekre az isteni gondolatokra, ideákra, melyek alapján az érzékkelhető világ létrejött.²

Platón gondolatmenete látszólag naiv, valójában zseniális. Nem véletlenül mondta Alfred N. Whitehead, hogy az európai filozófia nem más, mint Platónhoz fűzött lábjegyzet.³ A modern filozófia is elgondolkodik azon, miért van az, hogy az ember minden evilági tapasztalatát végesnek, töredékesnek éli meg. Sohasem mondjuk azt, hogy ne lehetnék még boldogabb, hogy a dolgok körülöttem ne lehetnének még harmonikusabbak. Az ember nem tud beletörődni a szerettei szenvedésébe és halálába, és a saját halálába sem. Miért nem elég az embernek ez a világ? Nagyon sok filozófus arra a következtetésre jut, hogy csak azért érzékkelheti az ember végesnek ezt a világot, mert tapasztal valamit abból, ami a világon túl van. Ha semmi sem létezne a világon túl, akkor nekünk ez a világ teljesen elég lenne. Csak azért tudjuk végesnek megtapasztalni, mert valamit tapasztalunk a Végtelenből, a Teljességből, és ehhez viszonyítjuk a földi tapasztalatainkat.

Az állatoknak, úgy tűnik, elég ez a világ. Az állatot az ösztönei tökéletesen elirányítják, a világba belesüppedve él. Nincsenek egzisztenciális krízisei. Az ember nem tud így élni. Az ember egy kicsit ügyetlenül kilóg a világból. Őt nem irányítják el az ösztönei, hogy mit is kell tennie. Az ember megkérdezi: Mi ez az egész itt körülöttem? Van ennek valami értelme? Hol az én helyem ebben? Mit kell tennem? Mit remélhetek? Az ember számára a léte gondot jelent, és ezért elkezd gondolkodni (Heidegger). Az ember kicsit ügyetlenül kiemelkedik a világból. Rákérdez az egész értelmére. Pontosan azért tud rákérdezni, rálátni az egészre, mert föléje emelkedik. Az ember azért tud föléje emelkedni, mert van Valami, ami fölé emelje. Létezik Valami a világon túl. Van egy felfelé ható gravitáció. Pontosan ez teszi az embert emberré. Ez emeli ki az állatvilágból. XVI. Benedek pápa a katekizmus kompendiumában így definiálta az embert: „*Homo capax Dei*” (az ember képes az Istenre),⁴ vagyis képes megtapasztalni, befogadni Őt. Ez teszi az embert emberré, ez a kapcsolat a világon túli Valósággal. Isten létének egyik legfőbb bizonyítéka az ember léte. Az a tény, hogy létezik egy ilyen különleges lény az élők világában, aki kiemelkedik az érzékkelhető világból.

A görög felvilágosodás nagy erővel fogalmazta meg ezt a 'barlangból kivezető' ösvényt (vö. Platón: *Rep.* 515–517), az ember tapasztalatát a világon túli Valóságról, amely tapasztalat minden szellemi tevékenységében tematizálódik. Ez az ösvény a mítoszok világát széttöri, és a valóságos Legfőbb Jóhoz vezet.

A görög gondolkodás tehát eljut annak a felismerésére, hogy létezik egy teljesebb Valóság ezen a véges világon túl, és az ember kapcsolatban is áll ezzel a Teljességgel.

B. A lélek megtapasztalása

Az ókori görög szellem másik nagy felismerése az ember belső összetettségére vonatkozik. Felismeri az emberi személy, a 'lélek' szu-

verén cselekvését. Ezt a felismerést egyszerűen az ember alaptapasztalatából vezeti le. Az ember képes egy adott pillanatban egy adott cselekvést végrehajtani. Például a Kovács Ferencnek nevezett valami képes a kezét délelőtt 11 óra 35 perckor felemelni. Ez nem azért történik meg, mert Kovács Ferenc agyában különleges kémiai reakciók zajlanak le, amelyek az idegpályákon keresztül aztán az ingerületet az izmokhoz juttatják, és az izmok megfeszülnek. Épp ellenkezőleg. Ez azért történhet meg, mert a Kovács Ferencnek nevezett valami délelőtt 11 óra 35 perckor elhatározta, hogy felemeli a kezét. Ezért indultak el különleges kémiai reakciók az agyában, amelyek aztán az izmai megfeszítéséhez vezettek. A görög filozófia erre az elemi tapasztalatra reagál, amikor megfogalmazza, hogy az emberben van valami, ami parancsol a testnek.

A görög gondolkodás tehát felismeri, hogy az embernek van reális kapcsolata a Feltétlen Valósággal, és felismeri azt is, hogy az emberben van valamifajta szellemi rész, amely szabad döntésekre képes. Ebből a két alapfelismerésből aztán azt a következtetést vonják le, hogy az ember értékesebbik alkotóeleme a lélek, amely kapcsolatban van az istenséggel. A test ennek a léleknek ideiglenes börtöne. Euripidész írta: „A húsból való (ti. az ember), mint egy égből lehulló csillag kihamvadt, kiszabadítva így a lelket az éterbe” (frag. 971). Ebben a megvilágításban aztán a test egyre inkább negatív fényben jelenik meg. Epiktétosz szerencsétlennek, szánalmasnak nevezi a testet (1,3.5). Később pedig egyre inkább úgy jelenik meg a test, mint a testi gyönyörök forrása, a rossz szenvedélyek lakhelye (Plutarkhosz: *Adv. Col.* 30).

C. A test felértékelése?

Mindezzel egy időben megtaláljuk az ókori görög szemléletben a test nagyra értékelését is. A klasszikus görög művészet egyik legfőbb célja szép emberi test ábrázolása. Az ókori ember szinte istenítette a szerelmet (Afrodité, Vénusz vagy a termékenység kultuszok gyakran orgiába fulladó ünnepein).

Sokan meg is vádolták a kereszténységet azzal, hogy gyanúba keverte a testi szerelmet, elvette a testi szerelem önfeledt megélését az embertől. Ahogy Nietzsche fogalmazta: „A kereszténység megmérgezte a szerelmet.”⁵ Van ebben az állításban igazság is. A kereszténység történetében, különösen olyan gondolkodók hatására, akik a testi kísértéseket nagyon is megszenvedték, és a testben a bűn forrását látták (például Szent Ágoston), kialakult e kereszténységben egy testtől idegenkedő, testet elutasító magatartás. Részben tehát jogos Nietzsche kritikusa mondata. Ha azonban a dolog mélyére nézünk, akkor belátjuk, hogy Nietzsche téved. Az ókori termékenység ünnepének szexualitás kultusza, az ünnepeken megjelenő prostitúció és féltelenség egyáltalán nem a szerelem felmagasztalása volt. Sokkal inkább a szerelem lealacsonyítása, a nő kihasználása. A mai szexualitás-kultusz a vele járó prostitúcióval, pornográfiával és sok hasonló jelenséggel együtt szintén nem a szerelem felmagasztalása, sokkal inkább annak lealacsonyítása, árucikké, fogyasztási cikké való silányítása.

⁵*Jenseits von Gut und Böse* IV, 168; idézi XVI. Benedek pápa: *Deus caritas est* 3.

A szerelem, ha igazi, akkor egy másik személyhez vezet el, aki végtelen tiszteletet érdemel és igényel. A szerelem, ha igazi, akkor nagyon hamar megszületik benne a vágy a végérvényességre, a teljes odaadásra. A kereszténység egyenesen azt állítja, hogy a házasság szentség. Maga a végtelen isteni Szeretet van jelen két ember szeretetszövetségében.

A görög kultúrában tehát egyszerre jelenik meg a test leértékelése és a szexualitás szabados megélése. A két magatartás az ellenkező látszat ellenére összefügg. A modern nyugati kultúránk hasonló módon egyesíti a test (és általában az emberi élet) leértékelését, az élet végső távlatainak és értékének elvesztését a szexualitás szabados megéléseivel. Az élet és így a test is végső soron értéktelen, könnyen odaadható, eldobható.

2. A bibliai emberkép

A. Az ember test

Az ószövetségi ember nem jut el arra az elvont gondolkodásra, amelyre a görög filozófia. Nem tudja a valóságot másképpen elképzelni, mint testben. Ezekiel próféta például az angyalok testéről (Ez 1,11,23), később a kerubok húsáról/testéről beszél (Ez 10,12). Ugyanígy tesz Dániel könyve is (Dán 10,6). Nemigen tudnak egy tisztán szellemi valóságot elképzelni.

⁶Vö. Siegfried Wibbing: *Leib*. In: *Theologisches Begriffslexikon zum Neuen Testament*, II. Brockhaus, Wuppertal, 1986, 867–873; Horst Seebass: *Fleisch*. In: *Theologisches Begriffslexikon zum Neuen Testament*, I. i. m. 342–347.

Az ószövetségi szerzők az embert is egységes, testi valóságnak fogják fel. „Minden test” (*kol basar*) ezt jelenti: minden élőlény, minden ember (vö. Ter 6,13; itt a LXX a 'basar' — hús/test szót 'ember'-nek, anthroposznak is fordítja). Jób könyvében a „minden ember teste/húsa” kifejezést a görög fordítás így tudja visszaadni: 'az egész ember lelke' (*pneuma pantos anthropou*).

A semita gondolkodás tehát konkrét, egységes valóságnak látja az embert, és gyakran az egész embert testnek, húsnak nevezi. A test szó gyakran egyszerűen a személyt jelenti (Zsolt 119,200; Iz 9,19; 49,26; Sir 51,12; Jób 6,4; 19,26). Csak az Ószövetség késői könyveiben jelenik meg a test és a lélek szétválasztása (Bölcs 7,1.7; 9,15).⁶

A Biblia embere ugyanakkor tud arról a két nagy felismerésről, amelyet a görög gondolkodás a filozófia útján ért el, csak ezt a két felismerést más módon fogalmazza meg. Az ember kapcsolatát a feltétlen Valósággal nem a látható, véges valóság forrásaként felismert Szellemi Valósággal való kapcsolatként értelmezi, vagyis nem tételez fel egyetemes anyag–szellem kettősséget. A bibliai ember egyszerűen személyes találkozásként, a Teremtő és Szabadító Istennel való, mindent felforgató személyes találkozásként beszél a feltétlen Valósággal való kapcsolatáról.

A bibliai szemléletmód az emberben sem tételez fel egy határozott, metafizikai dichotómiát (anyagi test és szellemi lélek), hanem az embert a maga konkrétságában szemléli. Ugyanakkor egyszerű módon mégis beszél arról, hogy az emberben van valami, ami Istentől származik („orrába lehelte az élet lehelétét”; Ter 2,7).

Ebben a szemléletmódban a test se nem jó, se nem rossz. Az embert az Istennel való kapcsolata teszi jóvá, vagy rosszá. Ha igent mond a Teremtő szándékára, akkor a helyes úton jár, ha nemet mond rá, akkor bűnössé, rosszá válik.

B. „A lélek kész, de a test gyöngé” (Mk 14,38)

⁷Vö. Ceslas Spicq: *Theological Lexicon of the New Testament*, III. Hendrickson, Peabody, 1994, 231–241.

A test a bibliai szóhasználatban tehát az egész embert jelenti, de különösen is a gyengeségét, esendőségét, teremtettségét fogalmazza meg (Ter 6,3). Izajás próféta az emberi segítséget, az emberi terveket nevezi testnek: „Egyiptom csak ember, nem Isten, a lovai csak test, nem lélek” (Iz 31,3). A qumráni közösség írásaiban ugyanez a szemléletmód tükröződik: „Aki csak test, annak hogyan lenne belátása? Aki porból alkotott, hogyan határozhatná meg lépteit?” (1QH 15,21). „Egy test lelke ezeket nem értheti” (1QH 13,13). A ‘test’ szó az ember gyengeségére utal. Ebben az értelemben hallunk az Evangéliumban arról, hogy a farizeusok ‘test szerint’ (emberi módon, a látszat alapján) ítélnék (Jn 7,27).⁷

Az ember test, nem tud Istenhez eljutni. „Ami testből született, az test, ami Lélekből (Istentől, odafentről) született, az Lélek” (Jn 3,6). Krisztus odafentről való: „Ti innen lennétek, én fentről való vagyok, ti ebből a világból vagytok, én nem ebből a világból vagyok” (Jn 8,23). Az ember a maga erejéből Isten világába nem tud eljutni, ezért kellett neki testet ölteni, hússá válni, hogy a maga életét megoszthassa velünk: „Az Ige testté (hússá) lett, és köztünk lakott. Mi láttuk az Ő dicsőségét... Isten soha senki nem látta. Az Egyszülött Isten, aki az Atya keblén van, Ő nyilatkoztatta ki” (Jn 1,14.18). Ezért adja nekünk az Ő testét, hogy a maga isteni életét megossza velünk (Jn 6,51–58).

C. „A test a lélek ellen tör” (Gal 5,17)

Noha a bibliai gondolkodásmódtól alapvetően idegen az a gondolat, hogy a testet és a lelket különböző ontológiai minőségekként képzelje el, és a testet alacsonyabb rendűnek tartsa, mégis gyakran társítja a test fogalmához a bűnt. Nem azt állítja ezzel a Biblia, hogy a test önmagában a bűn forrása. A bűn az ember szabad döntéseiből (a lelkéből) származik. „Nem az szennyezi be az embert, ami bemegegy a száján, hanem ami kijön belőle” (Mk 7,18–20). A bűnös döntések, a lélek szennyezi be az embert, az ember testét is.

A Biblia mégis gyakran tulajdonítja a bűnt a testnek. Ezzel nem magát a testet tekinti bűnösnek, hanem konkretizálja az emberi gyengeséget, az ember egy részének, a testnek tulajdonítja a megsebeztséget. Ebben az értelemben írja a qumráni zsoltár: Hálát adok, „hogy a test vágyát nem ültetted belém” (1QH 10,22).

Szent Pál az irigységet és a dicsekvést is a test cselekedeteinek nevezi (1Kor 3,3). Később pedig a ‘testi’ cselekedetek (azaz: bűnös cselekedetek) között ott találjuk ezeket a teljesen lelki cselekedeteket is: bálványimádás, babonaság, ellenségeskedés, veszekedés, pártoskodás stb. (Gal 5,19–21).

A megsebezett emberi természet ábrázolását Pál apostol a test vágyainak, gyengeségének megfogalmazásával teszi. „Semmi jó nem

lakik a testemben” (Róm 7,18). „A belső ember szerint Isten törvényében lelem az öröömöm, de a tagjaimban más törvényt érzek, és ez küzd értelmem törvénye ellen” (Róm 7,22–23).

Ezért az embernek keresztre kell feszítenie a testét, kívánságaival együtt (Gal 5,24), meg kell ölnie magában a test cselekedeteit (Róm 8,12), meg kell szabadulnia a testtől (Róm 8,4–9). Krisztus szavai csengenek itt vissza: „Ha szemed megbotránkoztat, vágj ki...” (Mt 5,29–30). A bűn kiirtására, legyőzésére hívnak meg ezek a mondatok, amelyet az ember csak a Szabadító Krisztus segítségével tud megtenni, és még megigazult emberként is megszenvedi a megsebzett természet diszharmoniját, rosszra csábítását (Róm 7,24–25).⁸

A Biblia testet bűnnel összekapcsoló kifejezései félreérthetőek, és gyakran vezetnek test-ellenességhez, a szexualitás leértékeléséhez. Ezek a kifejezések azonban nem a testet akarják a bűn forrásául megtenni (hiszen a bűn forrása a személy, az ember szabad döntése), hanem a bűntől megsebzett emberi természetet ábrázolják, nevezik 'test'-nek.

3. A test evangéliuma

A kinyilatkoztatás legfontosabb üzenete mégsem az, hogy a test gyenge, a test a bűn szimbóluma is lehet. A kinyilatkoztatás mindenekelőtt arra tanít, hogy a test Isten teremtménye, a Szentlélek temploma, az Úré.

A test Isten terve szerint a szeretet, az eggyé válás jele és eszköze lehet a házaspárok számára. „Ketten egy test lesznek” (Ter 2,24). A testi szerelem szépségét, méltóságát énekl meg az Énekek Éneke.

Szent Pál apostol arra tanít, hogy testünk a Szentlélek temploma (1Kor 6,19), ahogyan az Evangéliumban is hallunk Krisztus testének templomáról (Jn 2,21). Az apostol az egyházat Krisztus testének nevezi. Mindannyian ennek az egy testnek vagyunk tagjai: ha az egyik tag szenved, vele együtt szenved a többi is, ha az egyik tag örül, vele örül a többi is (1Kor 12,26). Ez Krisztus álma az emberi társadalomról. Nem egy piramishoz hasonló társadalom, ahol mindenki tör föl a csúcsra, nem a szabad verseny világa, hanem az egy test, ahol egymásnak tagjai, test-vérei vagyunk.

Végül a Biblia a test fogalmával utal az egész teremtett világra is. A kozmikus Krisztus befogad a testébe mindent, hogy Ő legyen az egész teljesség (Kol 1,19–20; Ef 1,23). A teremtett világ, láthatók és láthatatlanok Feje is Ő, aki helyreállítja a teremtés rendjét. Ilyen értelemben a test megbecsülése jelenti a teremtett világ megbecsülését is.

*

A test nem önmagában sebzett és rossz. A megsebzett, helyét nem találó ember szennyezi be, alacsonyítja le a testet is. A keresztes örömhír hirdetésének az egyik nagyon fontos formája ma a tiszta tekintet, a test megbecsülése, a szép és örömteli házasság és család szavak nélküli prédikációja.

⁸Vö. Eduard Schweizer: *Sarx*. In: *Theologisches Wörterbuch zum Neuen Testament*, VII. Kohlhammer, Stuttgart, 1964, 98–151.

Szemben a betegséggel és a halállal

MARIE-JO THIEL

1957-ben született, a Strasbourgi Egyetem Katolikus Teológiai Fakultásának professzora. — Elhangzott 2011. augusztus 27-én az Európai Katolikus Teológiai Társaság bécsi kongresszusán. (A szöveget terjedelmi okokból némileg rövidítve közöljük.)

Előadásom témáját legalább kétféleképpen lehet megközelíteni. Egyrészt, a szembesülés a betegséggel és a közeledő halállal mennyiben módosítja a saját testünk észleléseként felfogott testi létezését? Másrészt, az orvostudománynak a betegség és a halál ellen folytatott küzdelme mennyiben változtatja meg a testi létezés társadalmi percepcióját? A két kérdés valójában szorosan összefügg: a technomedicina kiterjedtsége és uralma medikalizált társadalmainkban megváltoztatja az élete végéhez közeledő betegnél a testi létezés megélését, érzékelhetően módosítja a lassanként elhaló testén át megvalósuló támogatást és ápolásának módját; s végül mindez átformálja a testi létezés társadalmi fogalmát és a beteg vagy haldokló mellett etikai szempontból megfelelőnek tartott cselekedeteket. Az orvostudomány által kezelt test valójában nem pusztá tárgy, hanem az egyén tapasztalásainak permanens feltétele, a világra irányuló perceptív nyitottság és a világba történő beépülés konstitutív tényezője.¹ Ezért, miként Mary Douglas² megjegyezte, egyfajta folytonosság áll fenn a saját testünk és a társadalmi „testek” (állam, egyház) között. Testi létezésünk betegséggel és halállal szembeni változásainak a megfigyelése ily módon betekintés egy különösen fontos térbe, mivel az életnek ebben a határhelyzetében figyelhető meg azoknak a biotechnológiáknak a fejlődése, melyek képesek megingatni a betegség és a halál realitását. Ugyanakkor, minél jobban növekszik a technomedicina befolyása, annál inkább elviselhetetlennek bizonyul az emberi test törékenysége és halandósága, gyökeresen felforgatja viszonyulásunkat a sebezhetőség jegyét továbbra is konstitutív módon magán viselő testhez, s kérdéseket vet fel a megváltás szükségességére, a vallások jövőjére és szerepére vonatkozóan.

Az alábbiakban három dolgot vizsgálunk meg: először is testi létezésünket a technomedicina szempontjából; azután egy olyan etikát, amely felvállalja a sebezhetőséget és a „mindvégig élőnek maradni” vágyát; végül pedig vizsgálódásunkat egy olyan teológia fényébe állítjuk, amely a Fiában sebezhető és halandó emberi testet magára öltött Istenbe veti hitét.

1. Testi létezésünk a technomedicina szempontjából

Egy súlyos diagnózis közlése, még ha várható volt is, mindig sokkot vált ki az emberből. Az informáló szavak behatolnak a beteg testébe,

¹Vö. Maurice Merleau-Ponty: *Phénoménologie de la perception*. Gallimard, Paris, 1945.

²Mary Douglas (1921–2007) angol antropológus.

ahol ugyanannyira deformálnak, mint amennyire újraformálnak. Szemben a súlyos betegséggel és a halállal testünk, élnivágásunk hűséges társa hirtelen elviselhetetlenül sebezhetőnek tűnik. Feltáruul konsztitutív, ontológiai törekenysége, végessége és halandósága. Ez annál is inkább nehezen tolerálható, hogy már magunkévá tettük az egészséget övező társadalmi normákat, s testünk végül is bizonytalan állapotban találja magát a vágyott és a megtapasztalt testi létezés között.

A vágyott technicizált testi létezés

A vágyott testi létezés, vagyis amelyik szabadon beleegyezik abba, hogy aláveti magát a biotechnológiáknak, s ez *sine qua non* feltétele a belőlük származó előnyök élvezésének, persze homályban marad, de egyre radikálisabban befolyásolja az embereket, mert titokzatosan, a „megnövelt” és mindenféle eszköz segítségével „feljavított ember” vonásait magára öltve fejlődik, míg csak reményei szerint szét nem robbantja az emberi képességek határait és el nem vezet a „halál halálához”. Emeljünk ki két változást.

Először is a boldogságként, szépségként vagy jóllétként értett egészség fogalmának normatív jellegét. Ez a normatív jelleg felszólítás testi létezésünknek arra, hogy idomuljon a tökéletes egészséghez minden rendelkezésére álló technológiai eszköz segítségével. Társadalmilag elfogadott elvárás, s mindenki számára azt jelenti, hogy kell és elegendő akarni a normatív változást, hogy a pszichének hatalma van a test anyagisága felett, amelyet kontroll alá kell helyezni, s amely hol átfogja az „én”-t, hol pedig elválik attól egyféle dualizmusban, melyben pusztán instrumentális tárgy vagy éppen akcidentális realitás, amin túl kell lépni.

Az emberi személy az, és pusztán csak az, amit testi létezéséből mutat. Miként Thévenot³ írta, „az egyén megfeneklése ez a testében”, ami „nagyon nehézé teszi számára a minimális távolságtartást a fájdalommal, a szorongással szemben”. Innét ered a nyugtatók szedésének, az eutanázia-kérelmek stb. számának a növekedése.

A második változás mintegy meghosszabbodása az elsőnek azáltal, hogy felbomlasztja a tér-idő kapcsolatot: a test elválik a lélektől/pszichétől, biológiai állagára korlátozódik (az akarat parancsára), és „túl kell lépni rajta” a virtuális, a mesterséges intelligencia irányába, amely egyedülként felel meg a halhatatlanság és a térből-időből való kijutás iránti vágyak. „A test az ellenség!” — írja Guillebaud,⁴ ami csak újabb „túlzott szemérmesség” abban az értelemben, hogy elrejtjük, elfojtjuk, nem veszünk tudomást végül is „magáról az életről, annak illataival, veritékével, váladékaival, örömeivel vagy tökéletlenségeivel együtt”. Az agónia, sőt az arcvonásokat eltorzító betegség már nem látható. A halált elrejtjük a „mintha még élne” színjátéka mögé.

Paradox módon néha a testi létezés megtapasztalása, vagy inkább meg nem tapasztalása szembefordul ezzel az érzelmi sekélyességgel. Egyes betegségeket, különösen a rákos megbetegedéseket ilyen esetekben úgy is értelmezhetjük, mint „esélyt” arra, hogy kilépjünk a virtuális, hamis világból és (újra) rátaláljunk a testi érzésekre.

³Xavier Thévenot (1938–2004) francia moráleteológus, szalézi szerzetes.

⁴Vö. Jean-Claude Guillebaud: *La tyrannie du plaisir*. Seuil, Paris, 1990.

Amikor az emberrel súlyos betegséget közölnek, netán közeli halálát, az imaginárius test felmondja a szolgálatot, és olyan *tapasztalásba [expérience]* jutunk, amely a szó etimológiájának megfelelően (*ex-pe-rire*) a teljes létezésünket próbára tevő veszélyes átkelés. A technomedicinához folyamodás magától adódik, s eleinte gyakran sikerül is betömnie a réseket, ám anélkül — főleg, ha a betegség súlyosbodik —, hogy képes lenne egészen elleplezni a konstitutív törekenységet, ami feltár egy zavarba ejtő, teljes zavarodottságba süllyesztő testi létezést (Freud az ilyen lelkiállapotot *Hilflosigkeit*nek nevezi).

Márpedig az orvostudomány klinikai objektivitásra törekvése közben nem tud mit kezdeni ezzel a felkavaró lelki tapasztalással. A szenvedő ember megpróbáltatását az objektív, semleges és racionális jelekre korlátozza, melyeket a klinikai vizsgálattal megközelíthető testen diagnosztizál, nem pedig a saját testen. Ez persze nem jelentéktelen dolog, hiszen hozzájárult a modern orvostudomány bámulatós eredményeihez. De ily módon funkcionálva, mindenáron a hatékonyságra törekedve, még a feladatokat is részekre bontva az egészségügyi rendszerekben, az orvostudomány végül is elválasztja nem pusztán a személyt a testétől, hanem a személy testét is a saját testtől, s a testi létezés töredékes, felszabdalt percepciójához vezet. A rendelkezésre álló spirituális forrásokat pedig, amelyek szimbólumaik segítségével egységet teremthetnének, gyakran vagy a magánszférába utalják és/vagy elfojtja őket a laikus szemérem, vagy pedig feláldozzák a technika oltárán, melynek megvannak a maga istenei és a maga megváltása.

Ugyanakkor a saját test mégis reagál. Van, hogy végül is meghajlik az általánosan elfogadott társadalmi elvárások előtt, s néha sebezhetőséget kapcsol diagnosztizált törekenységéhez (a reménytelenség betegessé válása). De olyan is előfordul, főleg akkor, ha van mellette valaki, aki a gondját viseli, hogy testi sebezhetőségét arra használja, hogy megpróbálja felvállalni konstitutív, egzisztenciális sebezhetőségét; ennyiben a súlyos betegség és/vagy a halál közelségének diagnosztizálása a lényegét érintő megpróbáltatássá válhat, és belső lökést is adhat, de ugyanígy lelki változást is eredményezhet, mely arra irányul, hogy mindvégig megéljük az életünket, hogy „egészen a halálig élők maradjunk” (lásd Ricoeur).

2. A sebezhetőséget felvállaló etika, hogy „egészen a halálig élők maradjunk”

Az elmosódott és technicizált testi létezést csak látszólag éli meg az ember gondtalanságban és örömben, még talán a leginkább és főleg akkor, ha „beleragad” a munkájába. A súlyos betegség esetében, a halál közelségekor zavarba ejtő elváltozással, s miként Freud mondaná, „nyugtalanító idegenséggel” kell szembenéznie. Törekenysége feltárul a maga mezítelenségében, és sebezhetőségének tátongó sebe által mintha minden bizonyosság semmivé foszlana. A halál pedig ott leselkedik a közelben. A fenyegetés csak annál félelmetesebbnek tűnik,

A sebezhetőségnek szentelt figyelem

hogyan az ember környezete nem áll készen annak felismerésére, hogy ez a hatalmas szenvedés az általa feltáruló konstitutív, ontológiai dimenzióból, az emberi törekénységből ered. A beteg persze próbál beszélni, de rögtön hallgatást parancsolnak rá: „Ugyan már, mit beszélsz?!“ Az emberek így módon még akkor is a tagadásban élnek, amikor tudatára ébrednek a halál fenyegető közelségének, sőt amikor éppenséggel siettetik azt, mert nem tudnak mit kezdeni ezzel a biotechnológiai gépezet számára nem megközelíthető sebezhetőséggel.

Éppen ezen a ponton jelentkezik az etika, mely értékét és erejét a sebezhetőségnek, a sebezhetőség különböző formáinak szentelt figyeleméből meríti. Csak annyiban felel meg humanizációs céljának, amennyiben igyekszik felelős módon reagálni az emberi törekénységre építő különféle, életet fenyegető, felkavaró, tévútra vezető, az élet értelmét veszélyeztető jelenségekre. Ha az erőteljesen medikalizált társadalmak nyilvánvalóan véget akarnak vetni az emberi halandóságnak, akkor azt is ki kell mondani, hogy az emberi törekénység figyelmen kívül hagyása paradox módon megfosztja az egyént önmaga, identitása, s éppen a halandósága által befolyásolt embersége egy részétől.

A sebezhetőség felvállalása persze nem jelenti azt, hogy ez az etika a törekénységben való tetszélgeshez, sőt a technomedicináról való lemondáshoz vezetne. Továbbra is ingatag létállapotunk az, amivel számot vet, egyrészt hogy támaszkodjon rá a személyközi kapcsolatokban, másrészt hogy megpróbálja távol tartani negatív, tévutakra vezető aspektusait.

Heidegger szerint a halál „a *Dasein* legsajátabb lehetősége”⁵ — vajon a halálhoz-való-létre kellene koncentrálnunk? Csakhogy ebben az esetben, teszi fel a kérdést Ricoeur, „a szorongás, mely rányomja bélyegét a halál mindig fenyegető közelségére, nem leplezi-e el a törvényszerű élni akarást?” S az „élni tudás és a halandóság” közötti kapcsolat heideggeri „rövidre zárásával” ő szembeállít egy hármas „kitérőt”: elsőként a „saját testhez való viszonyt (...), a vágyat”, azután a „másik halálát”, a „szeretett lény elvesztését”, végül pedig az „erőszakos halált”, amely „valami lényegeset jelenít meg az általános értelemben vett halálra vonatkozóan”. Még a súlyos betegség és a közeli halál megpróbáltatásának kitett testi létezés sem előlegezi meg valószínűsége a halált. „A végesség — írja Ricoeur — elvont gondolat. Az a gondolat, hogy egy napon tényleg meg kell majd halnom, nem tudom, mikor, sem pedig azt, hogy hogyan, egyfajta bizonyosságot hordoz magában, mely azonban túlságosan határozatlan ahhoz, hogy kikezdje a vágyat.” Lehetetlen megtapasztalni a saját halálunkat, ami egyébként a születésünkre is igaz. Majd Wittgensteint idézi a francia filozófus: „Der Tod ist kein Ereignis des Lebens. Den Tod erlebt man nicht.”⁶ A jelen testi létezés még akadályozva, egyensúlyából kibillentve „sem hagyja elnyelni magát az életnél valóságosabbnak tűnő halál, sem pedig azon illúzió által, hogy egyedül az élet valóságos, és erősebb, mint a halál”.

Az „élőnek maradni egészen a halálig” formula, amely posztumusz könyvének a címében is visszaköszön,⁷ így módon a hangsúlyt nem

⁵„A halál mint a jelenvaló-lét vége a jelenvalólét legsajátabb, vonatkozás nélküli, bizonyos és mint ilyen, meghatározatlan, meghaladhatatlan lehetősége.” Martin Heidegger: *Lét és idő*. (Ford. Vajda Mihály et al.) Gondolat, Budapest, 1989, 441.

⁶„A halál nem eseménye az életnek. A halált az ember nem éli át.” Ludwig Wittgenstein: *Logikai-filozófiai értekezés*. (Ford. Márkus György.) Akadémiai, Budapest, 1989, 88.

⁷Paul Ricoeur: *Vivant jusqu'à la mort, suivi de Fragments*. Seuil, Paris,

2007. Magyarul: *Egészen a halálig – Töredékek.* (Ford. Bende József.) Bencés Kiadó, Pannonthalma, 2011. A tanulmányban olvasható Ricoeur-idézeteket (és néhol -parafrazisokat) a szerző ebből a könyvből vette.

⁸Frédéric Chaudier: *Les yeux ouverts*, 2010.

A sebezhetőség felvállalása

⁹Marie-Frédérique Bacqué: *Pourquoi il faut réapprendre à parler de la mort à nos enfants.* Le Monde, 2011. április 5. http://www.madinin-art.net/socio_cul/reapprendre_a_parler_de_la_mort_a_nos_enfants.htm

pusztán arra a tényre helyezi, hogy mindvégig élni kell, egészen a halál magunkba fogadásáig, hanem arra is, hogy élők legyünk, vagyis képesek cselekedni és szenvedni, gondolkodni, beszélni, sőt felháborodni a halállal és a gyilkossággal szemben — végeredményben arra, hogy „élők maradjunk egészen addig, míg..., s nem pedig a halálért”!

A sebezhetőség iránti figyelemre és az élni vágyásra egyaránt támaszkodó etikai perspektíva képes megnyitni a testi létezését a lényeg megtapasztalása, miként annak megpróbáltatása előtt is. A haldokló személyekre ténylegesen relációnális képességeiket szem előtt tartva tekint, nem úgy, mint már halott haldoklókra, akik képtelenek többé cselekedni, hanem mint élőkre, amire a betegek néha emlékeztetik is a környezetüket. Például egy asszony így puhatolózik bóbiskoló férjénél: „Emlékszel, hogy tegnap itt volt a pap?” Mire a válasz: „Azt hiszed, fél lábbal már a sírban vagyok?” A férfi másnap meghal, de addig még teljesen élő volt. Chaudier hospice gondoskodásról szóló dokumentumfilmjében⁸ a nézőket mélyen megérinti a törekeny testek látványa, melyekben mintha alig lennének érzések, ám ezeket az életeket, ellentétben azzal, amit gyakran gondolunk, nem pusztán a halál várása tölti ki, és nem is semmisíti meg őket az a tény, hogy szembenéznek a törekenységükkel. Éppen ellenkezőleg, nagyon is intenzív módon élnek, amiről a filmrendező idegsorvadásos betegségben szenvedő édesapja ezt mondja: „A kristály törekenysége nem a gyengesége. Ellenkezőleg, abból fakad a szépsége.”

A sebezhetőség felvállalására azonban csak ritkán kerül sor szabad elhatározásból. A technicizált modell uralma gyakran megakadályoz minden reflexív megkérdőjelezést, s mivel a társadalom már szekularizálódott, hagyja szétfoslani azokat a hagyományos, filozófiai és vallásos forrásokat is, amelyeknek a célja értelmet adni a megsebzett és elbizonytalanított létezésnek. Ezért a súlyos betegség vagy egy hozzátartozójának a halála abszurd súlyként képes ránehezedni az emberre, ami reménytelenségbe taszítja. Ám nem ritkák az olyan emberek sem, akik számára az efféle esetek különös módon a társadalmilag elfogadott gátakat ledöntő, radikális alteritásként működnek, arra irányuló kihívást jelentenek számukra, hogy újféle megközelítést kockáztassanak meg, nem tartva többé attól, hogy „mit szólnak majd hozzá”. A beteg emberek blogjaiban nagyon sok olyan történetet olvashatunk, amelyekben férfiak és nők elmesélik, hogy halandóságuk „felfedezése” miként vezette el őket annak megtételére, amit Bacqué „beavató utazásnak” nevez létezésük új módon történő felfogása felé. „Néha lemondanak arról, hogy visszatérjenek régi fogyasztási szokásaikhoz, a képmutató barátságokhoz vagy a kevésbé kiteljesítő munkához. A súlyos betegség feltáró szerepet játszik (...), újféle tapasztalat, olyan, amilyen egykor a háború megpróbáltatása lehetett...”⁹

Nagyon úgy tűnik, hogy a sebezhetőségünk elfogadását célzó fádadozás végül lehetővé teszi egy olyan lényeges dolog elfogadását is, amely mindaddig elmerült az esetlegesben és a banálisban, és módot ad arra, hogy a hátralévő időnket e lényeges dolog szolgálatába állít-

A végső erőfeszítés tanúságtétele

suk, melynek a kiteljesedett élet utáni vágyhoz, a megadatott és elfogadott, a mintegy örökségként kapott élethez van köze. Mindezt a fotográfiai feltárással vagy a szűrő képével tudjuk érzékelteni: a beteg ember megsebzett, átlukasztott testi létezésén át hagyja elfolyni a járulékos dolgokat, nem tartja vissza, nem értékeli, csak a lényegét, azért, hogy hagyva eltávoznia mindazt, amit most mulékonynak és szétfolyónak érzékel, enyhülést találjon és teljességben éljen. Egy másik kép ezzel kapcsolatban a görög *aletheia* (igazság), illetve a „fejlődés”-t jelentő francia „développement” és német „Entwicklung” szavak alapján: mindegyikünk a maga módján helyezi el és határozza meg a lét igazságát, az éltető emberiséget, mely csak úgy tárul fel, hogy lehántjuk a külső rétegeket, azokat a járulékos részeket, amelyeket állítólag védelmünk érdekében öltünk magunkra, s amelyek elzárják a részeket, ahol próbál áthaladni és megélhetővé válni az emberiség.

Ez a tapasztalás bizonyára fájdalmas és időbe kerül. Egyesek meg is hátrálnak. Aki igyekszik úgy élni, hogy magára vállalja halálos sebzettségét, annak a testi létezés ingadozásáá lesz elutasítás és elfogadás, a törekenység elleni küzdelem és a felkavart élet könnyedsége között, csakhogy nagyon intenzíven, megélésre kínálkozva. „Egészen a halálig: gyász és vidámság között” — írja Ricoeur. Valóban, a fejlődés mindvégig tart, végül pedig felgyorsul, amikor a test elgyengül és belekezd a végső erőfeszítésbe, az utolsó nekirugaszkodásba, hogy megszüljön és átadja hozzátartozóinak és az emberiségnek megélt eleven életét legteljesebben megtisztított, kialakított, befejezett formájában.

Az agonizálót nem az foglalkoztatja, írja Ricoeur, hogy „mi van a halál után, hanem a még önmagát állító élet legmélyebb erőforrásainak mozgósítása”. Senki sem tudja igazán, mit él meg és mit érez testében az, aki éppen meghal, de ettől még a testi létezése látható, észlelhető, s a lényeg örökségeként fogadott jeleket ad, ha kísérője képes értelmezni azokat. Nagyon sok ilyen tanúságtétel van, melyek a végső erőfeszítésről szólnak, az élet kileheléséről: mozgó ajkak vagy felnyíló szemek a végső szavak kimondásakor vagy egy gyermek, egy házastárs néha nagyon várt megérkezésekor... Számos lelkigondozó, kórházlelkész és mások tudnának erről tanúskodni. A hitét mélyen átgondolt hívőnek a halála — különösen a keresztény hit esetében — ténylegesen odáig segítheti a fátylak leoldására irányuló fáradozást, hogy ott és akkor felfedezi életének a Lényegét, létezésének az igazságát Jézusban, aki Isten Fia, mégis ugyanilyen törekeny és sebezhető emberi testet öltött, s akit Pilátus ezekkel a szavakkal állított a tömeg elé, nem is sejtve a bennük rejlő igazságot: „Íme, az ember!” (Jn 19,5).

Bizonyára hosszasan elmélkedett erről az igazságról Ricoeur, ezért is küldhette néhány héttel a halála előtt az alábbi néhány sort egyik vele egyidős barátnőjének, aki szintén élete alkonyán járt: „Kedves Marie, a hanyatlás órájában emelkedik magasra a feltámadás szó. Túl a csodás epizódokon. Az élet mélyéről felbukkan egy erő, mely azt mondja, hogy a lét halál elleni lét. Higgycze ezt velem együtt. Barátja. Paul R.”

3. A keresztre feszített és feltámadt Fiúra épülő teológia

„A hanyatlás órájában emelkedik magasra a feltámadás szó” — írja Ricoeur. Tehát el kell fogadnunk a radikális törekvényt ahhoz, hogy felismerjük végre a Lényeget, és olyannyira kell vágnunk erre a Lényegre, míg csak fel nem bukkan a feltámadás jelentése? Persze sohasem könnyű „kisebbedettnek” [„diminué”] lenni és meghalni, sem a hívő, sem a nem hívő ember számára. És ha a halandóság radikális alteritása mindannyiunkat odaállít a kihívás elé, hogy adjunk választ létezésünk átfogó értelmére a rendelkezésünkre álló kulturális, filozófiai és vallásos forrásokból merítve, a keresztény hit az „élőnek maradni egészen a halálig” dinamikáját a végsőig fokozza: a halandóság radikális sebezhetőségének rését nyílássá változtatja, megadva a hívőnek, hogy halálát hozzákapcsolja a Fiú halálához, s ily módon részt vegyen együtt a feltámadásában is.

„Mert az erő a gyöngeségben nyilvánul meg...”

Pál apostol mindennek a gyakorlati következményeit foglalja össze, amikor azt mondhatja Istennel: „Elég neked az én kegyelmem. Mert az erő a gyöngeségben nyilvánul meg a maga teljességében” (2Kor 12,9). Jegyezzük meg: ez semmiképpen sem felszólítás arra, hogy a szenvedésben tetszelegjünk, sem pedig arra, hogy lemondjunk azokról az eszközökről, amelyeket szükséghelyzetben a biotechnológiák tudnának nyújtani. A Krisztusnak vallott Jézusban megalapított Isten országa úgy jelenik meg számunkra, mint a Reménység horizontjának betörése, mint ami már jelen van és még megvalósítandó, vagyis egyszerre foglalja magában az eredményességre törekvést, a kreativitást a mindenféle formában jelentkező rossz elleni küzdelemben, és az istengyermekség kegyelmének elfogadását, melynek megélésére lehetőségünk nyílik. Ápolást jelent, gyógyítást, gondozást, megszabadítást, feltámasztást, amint azt a Názáreti Jézus tette, vagyis a legjobbra irányuló akarattal kell cselekedni, anélkül azonban, hogy elkendőznénk a sebezhetőséget, vagy ártalmas voluntarizmust vallanánk. Más szavakkal kifejezve azt jelenti: úgy kell cselekedni, hogy Isten megjelenhessen a cselekvés forrásaként azon a nyíláson át, ami a sebezhetőség. Egy Loyolai Szent Ignácnak tulajdonított mondás mindezt kettős paranccsal élve így foglalja össze: „Ez legyen cselekvésed első szabálya: úgy hagyatkozz rá Istenre, mintha a dolgok sikere teljes mértékben tőled függne, és tőle egyáltalán nem; mindeközben úgy add át magad teljesen a munkának, mintha neked semmit sem kellene tenned, hanem mindent Istennek.”

Mindez együtt magában foglalja a helyes viszonyulást is a testhez, mindannyiunk esetében a saját testéhez, mások (ápolók és egyéb segítők) esetében azoknak a testéhez, akiket gondoznak, sőt vonatkozik az emberi testeknek a társadalmi, egyházi stb. „testekhez” való viszonyára is: megnyílván a beleegyezésre a sebezhetőségbe, mint ami nyitottság a feltámasztó istengyermekségre, anélkül azonban, hogy képesek lennénk uralni/birtokolni azt oly módon, hogy „megvédene” minket a halál borzalmaitól.

Helyes viszonyulás a testhez

A keresztény hit tanítása a testről szemben áll annak mindenféle leértékelésével, akár csak bármilyen túlértékelésével vagy eszközzé degradálásával. A feltámadásba vetett hit a valódi értékén kezeli az emberi testet, hiszen testünk az, ami magába fogadja Krisztus Testét (ahogyan ő is magába fogadja testünket), és testünk kapott meghívást a benne történő feltámadásra. Nincs szükség semmiféle „feljavításra” ahhoz, hogy a valódi értékén kezeljük; testi létezésünk a Krisztus testében való részesedéséből nyeri értékét. De az emberi test továbbra is halandó marad, és visszatér a porba, melyből vétetett, amikor Isten lelket lehelt belé. A test önmagában véve nem cél, s tudjuk: „ez a világ elmúlik” (1Kor 7,31). Tehát a keresztény hit egyszerre értékeli és relativizálja a testi létezést, s ez még a létezés legvégét tekintve is igaz. Az embert meghaladóan halhatatlanságra irányuló kutatások rossz úton járnak: a halhatatlanság reménye nem a test megtagadásában rejlik, hanem annak felvállalásában egészen a halál radikális törekvésének megtapasztalásáig, amit Isten kezébe ajánlunk Krisztusban és a Szentlélek által. Ha pedig a Szent Ignác-i szentencia szerint úgy kell a biotechnológiákhoz folyamodnunk, mintha minden Istentől függne, akkor azok radikális változáson mennek át: a biotechnológia már nem minden, de nem is semmi; hozzájárulnak testi létezésünk sebeinek ápolásához, ám nem tagadják az emberi lény „sebezhető” természetét.

Sebezhetőségünkben megmentve

Ugyanakkor az is igaz, hogy nem mindig könnyű megélni a helyes magatartást, különösen akkor nem, amikor egy súlyos betegséget vagy a halál közelségét tudatják az emberrel. Az elsődleges reakció ilyenkor az „életben maradni”, a „csinálni kell valamit”, a gyógyulást, sőt megváltást ígérő „biotechnológiai eljárások” választása. Az emberibb emberről válást és az istengyermekség elfogadását nem a biotechnológiák választása gátolja, nem is az emberi törekvés megnyilvánulásai ellen küzdő megoldások keresése, hanem sokkal inkább a sebezhetőség tagadása és elutasítása. Másképpen fogalmazva: család történi, amikor a rossz megtapasztalása által megnyílt réseket azonnal visszazárják, sőt megtagadják, bezárva az egyént a technikai megváltásnak átadott testébe. Az efféle megváltás csábító, a valóság határait leromboló, de vajon meddig? Az idegrendszerre ható drogokkal „megjavított” ember vajon még emberi lény? Egyesek megelégednek ezzel, legalábbis egy ideig. Mások, főleg akkor, amikor közeledik a halál radikális eseménye, olyan megváltást remélnék, amely „megtartja” őket a létben, s hol „élet utáni életről”, hol pedig feltámadásról beszélnek. Néha a környezetüket faggatják lázasan, vagy egyszerűen csak annyit kérnek, hogy imádkozzanak, jóllehet már régóta felhagytak mindenféle vallásos gyakorlattal.

A keresztény hitnek nincsen kész válasza, amit elég lenne pusztán alkalmazni. Előrehaladást kínál fel Krisztusban, mely egymáshoz illeszti az élni akarást és a halni kell tényét, miközben olyan megváltással ajándékozza meg az embert, amely gyógyulás, de nem a sebezhetőségből, hanem a sebezhetőségben. A rézkívó epizódja a Számok köny-

„Amint Mózes fölemelte a kígyót a pusztában...”

vében (Szám 21,4–9), melyet János is átvesz evangéliumába, megidézi a módot, ahogyan Isten meg akarja menteni az emberiséget Krisztusban: „Amint Mózes fölemelte a kígyót a pusztában, úgy fogják föl emelni az Emberfiát is, hogy aki hisz benne, az el ne vesszen, hanem örökké éljen” (Jn 3,14–15). Mi önkéntelenül is úgy képzeljük el a gyógyulást, mint ami a rossz egyszerű és gyökeres kiirtása, egy gyakorlatilag mágikus és küzdelem nélküli művelet, de azt látjuk: Isten megengedi népének a sivatagban, hogy éljenek az őket is sújtó rosszal.

A szabadulás Egyiptomból nagyszabású esemény volt, de most a hétköznapokban kell szembenézni a létezés nehézségeivel. Ám ahelyett, hogy harcolna és kreatívvá tenné magát, a nép visszatér egy éretlen magatartáshoz: siránkozva lázadozni kezd. Ahelyett, hogy erre közvetlen választ adna, s ez az első szakasza az isteni pedagógiának, Isten kígyókat bocsájt rájuk, melyeknek a marása halálos; másképpen megfogalmazva: „ha ahelyett, hogy küzdenétek a rossz ellen, fogást adtok neki magatokon, akkor meghaltok”. Szembetalálva magát a halál perspektívájának radikalitásával, a nép megérti azt, s végül Istenhez könyörög. De Isten még ekkor sem a rosszat egyszerűen eltörölve válaszol, hanem megparancsolja Mózesnek, hogy készítsen egy rézkígyót és tegye ki jelül. S így „akit *marás* ért és rátekin, életben marad” (Szám 21,8). Tehát Isten nem törli el sem a sebezhetőséget, sem a végességet: a kígyók továbbra is fenyegetik és megmarják az embereket, azok pedig továbbra is halandók maradnak. Isten éppen azt kéri tőlük, hogy nézzenek szembe a törékenységgel és a halállal, s ezáltal ébredjenek tudatára sebezhetőségük radikalitásának, majd hozzákapsolva a saját sebezhetőségüket a haldokló Krisztuséhoz, képesek legyenek magukba fogadni a feltámadását is.

Kegyelem és elfogadás

Az ilyen adomány egyszerre kegyelem és beleegyezés kérdése. Valóban, még maga Krisztus sem kíméltetett meg a halál borzalmaitól. S az Ige kenózisáról szóló elmélkedés sem túl vigasztaló. Miként Xavier Thévenot írta, feltételezi „a tekintet átalakulását, mint ami a százados esetében ment végbe az agonizáló Jézussal szemben. Ott, ahol mások csak egy állítólagos megváltót látnak, aki nem képes még önmagát sem megmenteni, a római tiszt pillantása áthatol a borzalom mélységén, és kijelenti: »Ez az ember valóban az Isten Fia volt« (Mk 15,39). Egy megkínzott ember sebezhetősége, aki elkialtja elhagyatottságát és kétségeit, éltető hit forrásává válik.”

A feltámadás sem törli el a sebezhetőséget: a feltámadt Krisztus szenvedésének nyomaival jelenik meg, melyek „emlékeztető nyomok”, de arra is hívnak, hogy egyezzünk bele a sebezhetőségbe, hasonlóan Jézushoz, akiről a zsidóknak írt levél megjegyzi: „földi életében (...) annak ellenére, hogy ő volt a Fiú, a szenvedésből engedelmisséget tanult” (Zsid 5,7–8). Tehát Jézusnak is *tanulnia* kellett sebezhetősége elfogadását, mert ezáltal tapasztalhatta meg az Atya radikális, végső Igéjét, mely az „Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el?” (Mt 27,46; Mk 15,34) mondattól elvezette a hit bizalmáig: „Atyám, kezedbe ajánlom lelkemet” (Lk 23,46).

Következtetésként kénytelenek vagyunk egyetérteni Thévenot ki-jelentésével: „Isten nem óvja meg az embert sebezhetőségétől, hanem megmenti sebezhetőségében.” Krisztus nem szolgál a csodás megoldással. Ahhoz, hogy feltámadjunk benne, meg is kell halnunk önma-gunk számára és őbenne, ami a testünket is magába foglaló emberi rea-litások bonyolult megkülönböztetésével történik, mindannyiunknak a saját testi létezésén és létezésében végzett munkájával. Az emberi lény, *a fortiori* a hívő ember, ráébred minderre, amikor a halál közeledtével, fájdalmasan tudomásul véve saját sebezhetőségét, egész lényében fel-kavarja a Lényeg, mely akkor és ott feltárul, vele vagy nélküle.

Az ismeretlen halál

A keresztény hit olyan gondoskodásra hív meg minket, amely nem for-dítja el a tekintetét „attól, ami fájdalmat okoz”, hanem szembenéz a ke-reszt sebével, hogy ott felfedezze a jelenléte nyomait annak, aki eljön és mindent megújít, beleértve a testet is a maga anyagiságában. De „ho-gyan válik ez valóra?” — kérdezi Mária. „A Szentlélek száll rád” — válaszolja az angyal (Lk 1,34–35). Nem mond semmi konkrétabbat.

Senki sem tudja, hogyan éli majd meg a saját halálát. Jézusnak is át kellett mennie a halál rémületén, jóllehet Isten Fia volt. Tanítványait ez gyötörő fájdalommal töltheti el, sőt zavarba ejtőnek is tűnhet a szá-mukra. A halál valóban a sebezhetőség végső megtapasztalását jelenti, a *par excellence* ismeretlent, amellyel szemben senki sem tudja, hogy miképpen fog reagálni rá. Vajon a hívő ember bizonyossága, hogy Krisz-tussal és Krisztusban megy majd át rajta, nem foszlik-e szintén sem-mivé a végső pillanatban? Meghátrálni a meghátráló testtel együtt, és nem „tisztelni” a tanítványi életben átélteket? Márpedig ott vannak a kicsinyek, a szegények, a tizenegyedik óra munkásai (vö. Mt 20,1–16), a féltékeny..., akik úgy halnak meg, mintha egész életüket azzal töltötték volna, hogy Jézus Krisztus Istenének Igéjén elmélkedtek, s ezzel szemben vannak olyan, régóta buzgón hívő férfiak és nők, akik félelemben, kétségektől gyötörve halnak meg, szorongva attól, hogy megjelenjenek Isten előtt, mintha a feltámadás nem is létezne.

A halál tehát ismeretlen számunkra, amitől többé vagy kevésbé fé-lünk, de a hívő emberek ettől még jól tudják, reszkető vagy szilárd hittel, hogy Krisztusban halnak meg, egyedül, ugyanakkor kommu-nióban egymással, hogy aztán feltámadjanak Őbenne. A Reménység ugyan nem ad magyarázatot az egyes emberek által oly különböző-képpen megélt halál radikalitásával szembeni szédületre, de mind-annyiunk számára lehetővé teszi, hogy belékapaszkodjunk, hogy a „mélyre evezzünk” (Lk 5,4), lényünk legmélyére hatoljunk, s ott fel-fedezzük azt, Aki eljön. A „magasra emelkedő” feltámadás nem törli el a sebezhetőséget, hanem átváltoztatja és lehetővé teszi számára, hogy magába fogadja az eszkatologikus kegyelmet abban a már jelen lévőben (lásd az Isten országáról mondottakat fentebb), mely radiká-lisan átformálja a mindvégig élni akarást, bármilyen legyen is annak a külső formája. A testi létezést mozgató Lényeg ekkor ugyanannyira látható, mint amennyire láthatatlan.

Az ember törekenysége és jövője

OROSZ GÁBOR VIKTOR

„Az életet csak visszatekintve érthetjük meg,
de csak előretekintve élhetjük.”
(Søren Kierkegaard)

1972-ben született Nyíregyházán. Evangélikus lelkész, az Evangélikus Hittudományi Egyetem Rendszeres Teológiai Tanszékének docense.

¹Ted Peters:
God the World's Future.
Fortress Press,
Minneapolis, 2000, 148.

A keresztény antropológia valójában két lényeges dologra koncentrál. Egyrészt az ember bűnbeesésére és annak következményeire, másrészt istenképűségére, amely előremozdítja és az isteni jövő állandó kifejezőjeként az embernek érinthetetlen és kisajátíthatatlan méltóságot ajándékozik. A föld és a menny, a tudományos ismeretek és az ésszel megragadhatatlan misztérium, a múlt és a jövő között találja magát az ember.¹ A teremtéstörténetben a por és a termőföld nyilvánvaló azonosságot fejeznek ki a fizikai, teremtett és véges valósággal: a porból formált és teljes mértékben a földtől függ az ember élete. Nem csupán a zöldségek és a gyümölcsök teremnek meg benne, hanem a tej és a hús is egy emésztési folyamat útján áll elő, ami táplálékul szolgál neki. A porból alkotott és oda visszatérő ember ráébredése teremtettségére környezetének Isten alkotásaként való megismeréséhez is elvezeti: „hiszem, hogy Isten teremtett engem, minden teremtményével együtt” — olvasható Luther Márton *Kiskátéjában*. Önazonossága és mássága dialogikus módon fejeződik ki testisége és a vele körülhatárolt megjelenésének viszonyulásaiban. Test szerint az ember a teremtett világhoz kötött és ezért ráutalt teremtmény, feladata, hogy a Teremtő munkatársaként szabadságában visszanyert felelősségével irányító és gondoskodó szerepet töltsön be a jelen feltételei között.

Beszédképesség és képtilalom

A modern biológia rámutatott az élet negatív entrópia szerinti működésére. A táplálkozásra tekinthetünk olyan egyszerű szimbólumként, amely az élőlények világra való nyitottságát jeleníti meg. Csak abban az esetben képes életben maradni egy élőlény, amennyiben energiát és anyagot cserél környezetével, és ez az energia „átáramlik rajta”. A „por” a teremtéstörténet szerint azonban nincs önmagában, hanem hozzáadódik Isten lehelete, és csak ezután válik az ember élőlénné. Ez a lehelet a legtöbb ókori nyelvben megfelel a szélnek: a szanszkrit „atman”, a kínai „csi”, a görög „pneuma” és

a héber „ruach”. Kifejezik azt az alapvető tapasztalatot, hogy amikor a gyermek világra jön, akkor anyaméhen kívüli élete a lélegzéssel kezdődik („lélek-zetvétel”), és ha egy ember meghal, akkor leáll a légzése. A lélegzés az étellel együtt adott, szinte észrevétlenül van jelen, de feltétele nem csupán az életben maradásnak, hanem a kommunikáció alapvető formájának — a beszédnek is.

A verbális kommunikáció képessége hatalmat ad az embert körülvevő világ elnevezésére és meghatározására. Ám éppen önértelmezése eközben mindvégig nemes feladat és a másakra utaltságának szimbóluma marad: nem létezik önismeret és „önmegvalósítás a Másik nélkül. Az ember a másikkal kapcsolatban kerül abba a térbe, amelyben önmaga lehet.”² Lényének bárminemű általános meghatározása a „képpé válás” veszélyével fenyeget, aminek következtében valódi léte, de mindenekelőtt a konkrét ember egyedisége láthatatlan marad. Max Frisch mutatott rá találóan arra, hogy a Tízparancsolat képtilalma — Istenről nem szabad képet készíteni — érvényes lehet az emberre is.³

A világgal szemközt álló ember egyúttal annak részeként törekszik saját maga meghatározására. Hasonlóan az önarcképet festő művészhez, aki egyszerre cselekvő alany és tárgy az alkotás folyamatában, aki stílusára jellemző ecsetvonásokkal viszi fel a vászonra tekintetében megjelenő egyediségét és az általánosságot. Miként a szó meghatároz, úgy a kép a mértékadás erejével bír, erre utal gyakran feltett kérdésünk is: mihez képest? Lehet-e az ember mértéke önmagának? Lehetséges-e az ember számára saját maga definiálása, vagyis a szó eredeti értelmében határainak megszábanása⁴ és kiterjesztése? Testisége milyen mértékben befolyásolja e próbálkozását, és mennyiben teszi ráutalttá a Másikra? Talán akkor igazán ember valaki, ha más határozza meg? A bibliai antropológia éppen ez utóbbi kérdésre ad választ.

Megszólítottság

A Szentírásban kifejeződő felfogás szerint isten- és önismeret szétválaszthatatlanul tartozik egybe. A reformátorok ennek felismerését különösen nagy bölcsességnek tartották: „Isten és az ember ismerete az isteni és a tulajdonképpeni értelemben vett teológiai bölcsesség.”⁵ A 20. században a „megszólító ige tolmácsa”, Rudolf Bultmann ennek a felismerésnek sajátos módon adott hangot: „ha valaki Istenről akar beszélni, akkor nyilvánvalóan önmagáról kell beszélnie”. Ez csak akkor válik lehetővé, ha a beszélő egzisztenciálisan megszólított az Evangélium által. Ebből viszont következik a „megszólítottóságának tudata”, ami az ember helyes önértelmezésének feltétele: Isten nevében szólítja őt (1Móz 3,9; Ézs 43,1), és a megszólított a válaszadás helyzetébe kerül. Az ember személyi léte modern értelemben is a rész és az egész közötti kapcsolatban rejlik. Boethius ismert megállapítása a személyről, „rationalis naturae

²Michael Purcell:

Levinas and Theology.
Cambridge University
Press, New York, 2006, 32.

³Ulrich Körtner:

Gott, Mensch, Welt.
Neukirchener Verlag,
Neukirchen-Vluyn,
2000, 50.

⁴Uo.

⁵Martin Luther:
Enaratio Psalmorum
(WA 40 II, 327 k.).

individua substantia”, mind a mai napig meghatározza gondolkodásunkat: eszes individuummként beszélünk az emberről, aki alkalmazkodik a rendezett világ szerkezetéhez. Élete azonban töredékes, mivel hiánylényként születik a világra. Miként Váci Mihály *Valami nincs sehhol* című versében írta: „Jóllakhatsz fuldoklásig a gyönyörökkel, / — az életből hiányzik valami. / Hiába vágyasz az emberi teljességre, / — mert az emberből hiányzik valami. / Hiába reménykedsz a megváltó Egészből, / — mert az Egészből hiányzik valami.”

A „kiegészítendő” ember másokra utaltsága nem csupán életének korai szakaszában, vagy betegség közben és élete vége felé jellemzi, hanem folytonos kísérője egzisztenciájának. Téves lenne ezért azt feltételezni, hogy a testi halál lenne az élet beteljesedése, mivel ebben az esetben a teljesség az ember kapcsolatiságának megszakadásával válna egyenlővé. Miközben az ember létére jellemző a kreatív cselekvésben megvalósuló aktivitás, világszemléletét meghatározza halandóságával szemben tapasztalt tehetetlensége. Életét nem saját maga teremti és végessége felől sem dönthet, ezért életét ekkor is a teljesség után vágyódó töredékesség jellemzi. Vágyát azonban egyedül nem képes kielégíteni. Életének teljessége és töredékessége kifejeződik istenképűségében és bűnösségében. Amennyire az embert istenképűsége Isten jó teremtményeként határozza meg, úgy belső lénye és természete a bűn által megromlott. Az *Ágostai Hitvallás* 2. cikke azt tanítja, hogy „minden ember bűnösen születik, tehát Isten félelme és Istenbe vetett bizalom nélkül, bűnös kívánsággal”. Saját erejéből ezért nem is képes megszabadulni a bűntől, a megváltásához nem tud semmit hozzátenni. A bűnnek sajátos jellege először hitben ismerhető fel. Csak az képes meglátni a bűn hatalmának uralmát élete felett, akinek bűnei bocsánatot nyertek.

**A megigazulás mint
szabadulás és a bűn
kérdése**

Ebben az összefüggésben a megigazulás szabadulást jelent, ami az életet alapvetően megújítja, teljessé teszi. Ugyanakkor a megigazított ember életében is megmarad a bűn hatalma, akkor is, ha azt már Krisztus megtörte. Eddig megegyezést mutat a reformátori hagyománnyal a katolikus tanítás. A keresztények is követnek el bűnöket. A különbözőséget a megkereszteltek életében jelenlévő bűn hatalmának ereje jelenti. Míg a katolikus teológia a bűn iránt való vonzalommal számol, ami önmagában még nem bűn, de a bűn okozója lehet, addig a reformátori teológia nem csupán a keresztények által elkövetett bűnöket nevezi bűnnek, hanem a bennük még mindig élő kívánságot a bűnre, a „concupiscentiát” is.

A megigazulásról szóló üzenet felszabadítja az embert az idegen dolgoknak való kiszolgáltatottságából. Az új teremtmény Evangéliuma lehetőséget biztosít az ember önmaga létére. Felszabadít a törvény súlya alól, ami azért nyomasztotta, mert Isten akaratának nem volt képes eleget tenni, rendeltetését nem tudta betölteni. Az ember jelene megigazulásából következő szabadságában elővételezi azt, amivé holnap válik: az eszkatológikus egységet, ami Krisztussal való teljes közösségében lesz az övé. Az isteni jövő anticipá-

ciója erkölcsi felelősségvállalásra hívja az egyént, amelynek során a jelenében felragyogó jövő egyben mértéke és célja cselekvésének.

Fejlődés mint provolúció

Az emberi természet és történelem magában hordozza azt a lehetőséget, ami az embert az új felfedezésére és jövőjének alakítására teszi képessé. Isten teremtett világa szüntelen változásban van, amit az ember befolyásolni képes. Nyitottá kell lennie az átalakítható jövő irányában. A provolúció fogalmával a reménység teológusa, Jürgen Moltmann a revolúció szót váltja fel. A provolúció kifejezi az emberi képzelet előre tekintését és a jelenben aktualizálható jövő lehetőségét, amelynek alapja, hogy Jézusban az ember jövője jelenévé vált. Erre figyelve kívánja alakítani a történelmet és formálni a természetet. A provolúciót Isten átalakulással kapcsolatos eszkatológikus ígérete sarkalja és ihleti az ember kreatív erőit. A természet evolúcióját ki lehet egészíteni és befolyásolni lehet az ellenőrzött emberi kreativitás segítségével.⁶ Például, a már korábban említett, az ember halandóságában kifejeződő passzivitással szemben, az ember aktív cselekvése halandóságának leküzdésére, vagy legalábbis halálának késleltetésére irányul.

Az Egyesült Államokban Ronald Cole-Turner szerkesztésében tavaly megjelent kötetben neves teológusok foglalkoznak a provolúció és transzhumanizmus⁷ kérdésével, tekintettel a keresztény bűnértelmezésre. A bűn mint az emberi élet esendősége (betegség, fogyatékoság) jelenik meg, amelynek leküzdése poszthumán állapothoz vezet. Az egyik irány az ember testi, fizikai egészségének javítása és megőrzése a genomika, géntechnika és a személyre szabott orvoslás segítségével. A másik lehetőség az emberi agy és öntudat megőrzése olyan technika kifejlesztésével, amelynek segítségével a benne tárolt információk, emlékek és álmok, de maga az öntudat is feltölthetőek egy számítógépre.⁸ Az előbbi irány az öregedés és vele a halál feltartóztatására, valamint az egészség fenntartására irányul. Az emberiségnek eme örök vágya, még ha ma alig elképzelhető változásokat hoz is, az ember halandóságát sosem lesz képes kiiktatni — gondoljunk a balesetekre, természeti katasztrófákra. Az utóbbi viszont éppen a testi halálon keresztül a lélek digitalizálásával véli elérni az öröklét állapotát és biztosítani a testiségtől mentes, bűntelen végtelen létezését, előre vetítve ezzel a Facebook-ot leváltó „Brainbook” lehetőségét. Mégsem szabad elhagynunk a realitás talaját, az ember testi-lelki egysége nem teszi lehetővé a bűn testiségre való redukálását, így pedig a lélek érintetlenségét sem. Akármennyire ígéretesek is a fenti víziók, most csak annyit mondhatunk: hatalmas változásokat fognak hozni az emberiség életében, az ember viszont nem egyszerűen önmaga megjobbításának lehetőségét, hanem újjászületésének szükségességét látja meg Isten teremtményeként.

⁶Ronald Cole-Turner (ed.): *Transhumanism and Transcendence Christian Hope in an Age of Technological Enhancement*. Georgetown University Press, Washington DC., 2011, 63.

⁷Az ember „továbbfejlesztésére”, a technikai eszközök által megvalósuló megjobbítására irányuló törekvés.

⁸Uo.

Bábdeterminizmus és szabadságélmény

A szabad akarat ideáját az utóbbi évtizedekben több kihívás érte a determinisztikus gondolkodás irányából. A genetikai determinizmus előtérbe kerülését megelőzően a környezeti determinizmus elképzelése volt uralkodó. Az elmúlt évtizedben pedig az úgynevezett „bábdeterminizmus” (*puppet determinism*) vált jelentős viták tárgyává a génmítosz kapcsán.⁹ Ez az elképzelés úgy tekint a DNA-ra, mint az ember belsejében elhelyezkedő bábművészre, aki azokat a szálakat húzza és eresztí meg, amelyek döntéseinket és cselekedeteinket irányítják. A génmítosznak megfelelően szabadságunk nemcsak „kívülről”, a politikai és gazdasági környezet által korlátozott, hanem belülről is, öröklött géneink által. Mintha két türannosz uralná az embert: a belső DNA és a külső környezet, ám e kettő közül a DNA az erősebb. A tudomány és a teológia feladata ennek az ideológiává emelkedett nézetnek a tisztázása: „Az emberi viselkedés genetikai meghatározottságának kutatása jelentős az emberi szabadság és felelősség jobb megértése szempontjából is. A genetikai forradalom újabb és újabb hulláma ismételten teszi fel a kereszténység számára a következő kérdést: mi az, amit Isten lehetővé tesz számunkra, és mi az, amit megkövetel tőlünk?”¹⁰

⁹Ted Peters:
*Playing God? Genetic
Determinism and Human
Freedom.* Routledge,
New York – London,
1997, 27.

¹⁰Vö. Audrey R.
Chapman: *Genetic
Engineering and
Theology: Exploring the
Interconnections.*
Theology Today (59)
2002/1. 70–86.

Akarat és szabadság

A jövő szabadsága az ember „teremtett szabad kreativitásával” kapcsolatos. Ahogyan erre korábban utaltunk, az ember természeténél fogva rendelkezik emlékezettel, képzelőerővel és szabad akarral. E három arra bátorítja, hogy elképzelje jövőjét olyanak, ami különbözik múltjától és jelenétől. Döntéseit és cselekedeteit alapvetően motiválja az új létrehozása iránti vágy. A morális értelemben vett szabadság azonban — eltérően a szabad akarrától — nem velünk született. Keresztény meggyőződés szerint a szabadság szabadságot jelent a bűn fogságából. Nem egyszerűen az emberi természettől való szabadságot, hiszen ez a természet Isten kreatív munkájának az eredménye, tulajdonképpen a jó irányába vezet. Hogy észrevegyük az emberi természet hajlandóságát a jóra, megkülönböztetésre szorulunk, Isten megváltó munkájának felismerésére. Tudományosan nézve az emberi természet se nem jó, se nem rossz. Teológiai viszont eredendően jó. De a mi tulajdonságaink csupán biológiai tulajdonságok? Egyszerű tapasztalataink közé tartozik az érzés: vágyaink és kívánságaink irányítanak minket, akár tudatos beleegyezésünk nélkül is. Amikor az ember öntudatára ébred, akaratát már harcban találja biológiai szükségleteivel és vágyaival. Az önkontroll gyakorlása mindennapi küzdelmet jelent. Paradoxonként élhetjük meg azt a tényt, hogy biológiai determinánsaink bennünk és nem csupán rajtunk kívül léteznek. Amit a teológusok bűnnek tartanak, részben az is belső biológiai kényszer eredménye — de a bűn semmi esetre sem korlátozható csupán erre. Az akarat túltekint a biológiai szükségszerűségeken, hiszen az ember felhasználja akaratát. Paradox helyzetére az isteni kegyelem a vá-

lasz: a spirituális és a fizikai világ megbékélése kozmikus szinten az inkarnációban valósult meg az isteni Lélek osztozásában a materiális világgal. Személyes szinten pedig a Szentlélek által van jelen, és az ént képessé teszi arra, hogy a szeretet által meghaladja ön-maga korlátait (Róm 5,5).

Az emberlét dinamizmusa

Az ember személyi léte életét különösen is védendővé teszi, olyan szemléletet feltételez, amelyből mi saját magunkat is felfogjuk önmagunkként, amelynek segítségével saját magunkhoz is kapcsolódunk. Egy embert így akkor ismerünk el személyként, ha benne felismerjük az említett isteni perspektívát, aminek következtében a személy fogalma egy relációt jelöl. Valakinek a személyi léte nem belső tulajdonságaitól függ, hanem attól, hogy valaki más (reálisan vagy potenciálisan) személyként áll vele kapcsolatban. Perszonalitása kívülről kapcsolódik hozzá, két személy szemköztiségében valósul meg és alakul ki, ami kifejezi: egy személyt nem lehet csupán a szubjektum–objektum ellentétében megérteni. Egy másik lényeges fogalom aktualitása: a perszonális vonatkozások nem nyugodt korrelációkban, hanem mozgalmas kapcsolatokban valósulnak meg. Ebből következik, hogy a személyes kapcsolat nem statikus, hanem „megtörténő”; a reláció eseményében válik megtörtétté. Az ember ezért nem „statikus”, hanem dinamikus értelemben személy — nem az, hanem mindig azzá válik a másokkal való kapcsolatában. Perszonalitását magába öleli Isten hozzá kötődő jelenléte. Emberi önazonosságát akkor képes megőrizni, ha relációi fennmaradnak, ha személyként lehet jelen.

A futurum vége és az adventus átélése

Ha a személyi lét integritását a „végső dolgok felől”, az emberi élet beteljesedésének irányából vizsgáljuk, akkor eszkatológikus dimenziója jelenik meg. Wolfhart Pannenberg így fogalmaz: az istenképesség az ember meghatározottsága az Istennel való közösségre és ez a meghatározottság az ember méltóságát is jelenti egyben. Ebből fakadóan válik érthetővé Pannenberg megállapítása: „Ha nem lenne Isten, akkor emberi méltóság sem lenne.”¹¹

Amennyiben az emberi méltóságot az üdvtörténet perspektívájában tekintjük, akkor a korábbiak mellett a fogalom más dimenziói is megjelennek abból következően, hogy „az ember történelmi lényként nemcsak célja, hanem mozgása is a célhoz vezető történelemnek. Az ember azonban a jövővel való egységét a beteljesedés felől nyeri el. Ezért az ember csak e jövő anticipációja¹² által képes önmagaként létezni.” Jelenléte a világban nem szabad akaratának és önkényének (félreértelmezett autonómia), hanem erre a jövőre való meghívásnak és kiválasztásnak fogható fel. Ittléte az egész emberiség

¹¹Wolfhart Pannenberg:
Mi az ember?
(Ford. Magyar István.)
Egyházforum, Budapest,
1998, 92.

¹²Az anticipáció olyan előzetes feltevés, amit később a tapasztalat igazol.

és a világ jövőjének feltétele is, mert az egyén nem szemlélhető külön attól a világtól, amelyben él. A történelem folyamában van jelen Isten képe az emberen, ami folyvást megfelel Isten prezenciájának, mivel ez a kép re-prezentálja Istent. Ebből következően az Isten prezenciájával változik Isten képe is: az ember eredeti meghatározása (Isten képe) Krisztus kinyilatkoztatásával együtt formálódik Isten igazi képére: az ember „imago Christi”-vé az eszkatológikus „gloria Dei” felé tartó úton válik. Másként megfogalmazva: a teremtett ember kezdeti istenképűségéből Isten gyermekévé lesz a Fiúval való messiási közösségben.

Eszkatológikus távlat és a reménységben elővételezett jelene

Az eszkatológikus távlat és a reménységben elővételezett jelene minden emberi élet kezdetén, de annak legvégző stádiumában is ott található isteni meghívás. A személy történelmi jelenléte a történelem cél felé tartó mozgásában felelősséggel jár, ami az egyénnel szembeni felelősségre kötelezi a társadalmat, hiszen a személy a társadalom jövőjének nemcsak hordozója, de feltétele is. A felelősségben jelenik meg az egyén méltóságának eszkatológikus karaktere, és ez ad értelmet az élet minden momentumának. Jürgen Moltmann reménységteológiájának hatása alatt Letty Russel szemléletesen mutatott rá a következő két latin terminus közötti különbségre: a *futurum* értelmében a jövő a jelen valóság állapotának és irányultságának a folytatása. A múlt eseményeinek alapján előre láthatóak a következmények is — „a kínok közötti sóhajtozás”. A kín, amit a jelen igazságtalanságai jelentenek, tovább terjedhet a jövőben is. Isten *adventusa* ezzel szemben radikálisan más jövőt állít elénk. Ez a jövő Isten ígérete, mely magában hordozza igazságát, amit Isten új teremtésében kiteljesít és megszünteti a jelen világ kínjait.¹³ Ezért az Isten adventusa előtti nyitottság nem tagadja a jelen világ nyomorúságait (a szenvedést és a halált), de a radikálisan új előállását nem a futurumtól, hanem Isten eljövételétől reméli: az ember végső értelemben nem preparációra (megjobbításra), hanem renovációra (újjaszületésre) szorul.

¹³Letty Russel: *Human Liberation in a Feminist Perspective: A Theology*. Westminster John Knox Press, Philadelphia, 1995, 42.

Timothy Radcliffe

Miért járunk misére?

Az Eucharisztia drámája

A VIGILIA KIADÓ HÚSVÉTI AJÁNLATA

**Timothy Radcliffe:
MIÉRT JÁRJUNK MISÉRE?**

Az Eucharisztia drámája

A neves domonkos teológus a szentmisét közelebb hozza azokhoz, akik rendszeresen járnak templomba, de azokhoz is, akik inkább távol maradnak tőle, mert unalmasnak és értelmetlennek tartják. Radcliffe a szentmisét hatalmas drámaként mutatja be, amely átalakítja emberségünket, és bevon bennünket Isten végtelen életébe és szeretetébe.

Ára: 2.700 Ft

PAPP FÜR JÁNOS

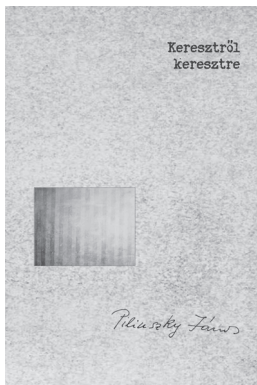
apokrif a Golgotánál

*mióta bevették az utolsó szeget
azóta hallom a kalapács ütemét
és erre a tempóra haladok minden
erőmmel szívszakadva valahová
és csak várok várok valamire vala-
mire ami nem jön*

*szorosan a hátad mögött állok
követlek akár a mozdulatlanságban is
vagy abban az irtó csöndben amit
itt hagytál a kalapácsütések közt
a szertefoszló harangozás nem segít
mert épp olyankor sírok*

*vagy lehet nem jó helyre álltam
talán eléd kellett volna de akkor
biztos lennék abban hogy ha én fordulok
azt hiszem belehalunk mind a ketten
na de mondjuk hogy megteszem
ezt a merényletet*

*ekkor mindenki hátrafordul
osztozunk arcod részleteiben
amíg be nem áll a végérvényes
csönd és a visszavonhatatlan sötét
végül az utolsó kéz lábad elé ejti
az első koppanást*

A VIGILIA KIADÓ HÚSVÉTI AJÁNLATA**Pilinszky János:
KERESZTRŐL KERESZTRE**

Válogatás Pilinszky János cikkeiből és esszéiből, melyek egy költői figyelem belső alakulását követik nyomon, egyúttal a magyar irodalmi hagyományban hiányosságnak tekinthető „vallomásirodalom” megteremtésére tett kísérlet talán legfontosabb dokumentumai, s a maguk összességében naplóként, ha tetszik egyetlen folyamatos gyónásként is olvashatóak. Kiadványunk a költő születésének 90. és halálának 30. évfordulója alkalmából jelent meg.

Ára: 2.500 Ft

Hogy vagy, édesanyám?

Filip Tamásnak és Győrffy Ákosnak

I.

Nincs velem itt senki,
látod, alszanak, anyuka.
Állig gombolva a sötét.
Éjjél van. Az az álságos,
édes zsarnok, a szó föl-
keltett, ágyból kilökött
s hosszúujjú, női kezével
az asztalra mutatott.
Fölcihelődtem. S akkor te.
Hogy vagy? Mosolyogsz.
Mi mást tehetek, sírok.
Nem akarom, de muszáj.
...Mindig ilyen voltál,
kicsikém. Hallom az éj
közepén, konyhába' matatsz.
Sámlin ültél a hokedli
mellett, résnyire nyitva
az ajtót, súgtam ki:
— Ej, mit csinálsz, aranyom?
...Összerakom a tegnapikat.
Mik azok? Pálcika, figurák,
pár ceruza, képeskönyv
s firkák a „sép papíron”.
...Láttad volna szemed.
Ha apád meghallja, lesz
nemulass. Menj szépen
aludni... Megyek máris,
anyu, csak előbb...
S maradok. Ma is van
tegnapi, anya, ugyanúgy.

II.

— Tudod, mi a te bajod, drágám?
Túlságosan is élni szeretsz.
— Nem mondta nekem senki,
de azt hiszem, úgy kell.
— Jó, jó, mégis elhagyja ember

az embert ezért-azért, tervez,
sétálgat, utazik, meg tudod,
az élet olyan...

— Milyen, anyuka? ...Él, nem?
Akkor mért mondta a Nagy Szív,
egy legyetek? Ha egy, hogy
szakad el a kettő mégis?

Nem szeretem, félek,
nem is tudom, nem is akarom,
élnek a holtjaim is,
bennem járnak betegek,
elesettek, s aki elkódorgott,
visszahozom, anyu, nincs
feledés, visszahozom,
de kellenek-e, s kinek?

— Nem érted ezt, kicsikém.

— Te se érted! Senki se érti!

Ha te élsz, azt szeretem,
akkor élhetek én is.

— Okos kisleány vagy, de nagyon
szorítasz...

— ...haragszom a díszes búcsú-
beszédre, mindenki csak
ömleng mások sírjai mellett,
s az jár a fejében, ő halt
meg, nem én, s majd neki is...
semmi más nem igaz, csak az
élet, mit az ember szétszór,
minden másnak rossz szaga van,
de illatosítják...

— Nem szabad így beszélni, fiam...

— De igen, anyukám, így kellene
tenni, mondani mindent, elhárítani
a hazugságot, megrontja az egészséget...

— Látod, mindig ez a vége,
estére megugrik a lázad,
én meg hívhatok orvost...

— Ne a doktor bácsit, anyu,
a lányát, orvos az is, szép,
simogat és megölel, mint te...

Ha felnövök, szakszerűen ölni
tanít a világ, érted?

Maga hóhéra s áldozata.

III.

Jól vagyok, kisfiam.

Téged is idevárnak.

A Teremtő társa

1943-ban született Budapestén. Költő, író.

Részlet *A hit nyelvtana. Esszék ég és föld között* című, mai magyar költők és írók esszéit tartalmazó kötetből, amely most jelent meg a Vigilia kiadásában. (A szerk.)

„Kezdetben vala az Íge, és az Íge vala az Istennél, és Isten vala az Íge. Ez kezdetben az Istennél vala. Minden ő általa lett és Nála nélkül semmi sem lett, a mi lett” — így kezdődik Szent János evangéliuma. Az eredeti görög szó a Logosz, amit magyarra legtöbbször „Íge”-ként fordítanak (habár Sylvester János annak idején „beszéd”-nek fordította, Goethe szerint pedig egyként magában foglalta, és az adott kontextusban is magában foglalja az „értelem”, a „cselekedet” és az „erő” szavak jelentéstartalmait is). A Bibliában ránk maradt, ősi, Isten által sugalmazott tudás szerint tehát a beszéd, az Ige a létezés ősforrásának, a Teremtőnek a tulajdona, sőt, azonos az ősforrással, a Teremtő Istennel. Az Ige hatalmas, az Ige maga a Leghatalmasabb.

Ehhez képest elgondolkodtató a materialista „tudományosság” vélekedése arról, hogy az emberi beszédet, az Igét mely korszakában mi módon „találta föl” az emberiség (kezdetben valának a munkadalok... stb.). Mindez csupán gyarló emberi találgatás, tudományos vagy tényyszerű alapjai nem ismertek. Kiöltői abból az axiómából (bizonyítást nem igénylő alaptételből) indultak ki, hogy *Isten nem létezik, önmagából fejlődött ki a világmindenség*. Isten nemlétének tanát azonban csak tétélezni lehet, az emberi „tudomány” módszereivel bebizonyítani nem lehet, ahogy *Isten létét sem*. Az egyik hipotézis semmivel sem tudományosabb a másiknál. Csak-hogy az egyéb források — az évezredekén átható kinyilatkoztatások, misztikus tudósítások, lelki tapasztalatok és tanúságtételek — az Isten létének axiómáját támasztják alá.

A materializmus ideológiája tehát egyfajta hit, amint az Isten létéről szóló tanítások is a hiten alapulnak. De a materializmus olyan *fanatikus hit*, amely igaza érdekében eltagadja, elveti, üldözi az emberi tapasztalatok, ismeretek és hagyományok széles körét, meghatározó hányadát. Beszűkíti a tudatot, amikor eltilt a szellem meghatározó tartományainak megismerésétől. Tulajdonképpen mindattól, ami az emberi személyiségben és tapasztalatokban transzcendentális tartalmakra vonatkozik. Nyilvánvaló, hogy nem nevezhető tudományosnak az a tan, amely figyelmen kívül hagyja, sőt, ha teheti, erőszakkal is számúzi a valóság egy teljes dimenzióját. A materialista ideológia, amelyet nálunk is fél évszázadon át generációk sora számára egyetlen filozófiai ismeretként, az oktatás minden szintjén kötelezően tanítottak, máig igényt tart a „progresszív” címkére. Ma más szempontból, de épp olyan kívánatos „a haladó” gazdasági, politikai vezetők vagy a globális médiaértelmiség számára, mint volt a kommunista diktatúrákban. A materialista szemléletmód kisajátítja és rossz hírbe keveri az emberi tudást, a tudomány eredményeit, a technikai vívmányokat, az egész modern társadalmi berendezkedést, és minden eszközzel arra törekszik, hogy elszakítsa az embert ősi,

szellemi hagyományaitól, történeti, morális és érzelmi gyökereitől. A pénz, a világi élvezetek és az anyagi javak bálványozása így könnyebben nyilvánítható civilizációnk természetes céljának.

Mintegy hatvan éve a materialista ideológia jegyében a szocialista kultúrpolitika cenzorai nálunk is módszeresen kitörölték a klasszikus irodalmi művek legtöbbjéből Isten említését, minden olyan helyet, ahol a hősök például imádkoznak. Számtalan lektor, kiadói munkatárs sok éves, jól fizetett munkájának eredménye lett az a meghamisított műtár, amelyen generációk nőttek fel, írók és olvasók egyaránt, és amelyekben csak elvétve találunk bármiféle transzcendens utalást. Míg a költészetben beérték annyival, hogy az istenes verseket kihagyták a nagy életművekből, nem tanították az iskolákban és egyetemeken, addig a prózairodalmat gondosan „átigazították”. A módszeres csonkítást csak ugyanakkora munkával lehetne jóvátenni, miközben a szocialista kiadású sok tízezer hamis példány ma is megtalálható a könyvtárakban és az antikvár forgalomban.

Neves műfordító-filológus ismerősöm mesélte el munkába állásának első napját a patinás szocialista gyermek- és ifjúsági kiadónál. 1957 tavaszán friss bölcsészdiplomával, huszonéves fővel kapott ott állást, és az irodalmi főszerkesztő azonnal az asztalára tette első munkafeladatát: Gárdonyi Géza *Egri csillagok* című regényéből kellett kihúznia az összes „klerikális utalást”. Minden fohászt, minden esti, reggeli, avagy bajban-örömben született imát. Nem akaródzott neki fognia, nem tudta, mitévő legyen. Ha nem is ő a tettes, tény, hogy végül megszületett a materialista világnézet számára is szalonképes változat, amit azóta sokszázezer példányban adtak ki, hasonlóan a többi megcsonkított klasszikushoz. Még a rendszerváltozást követően megjelent új kiadások is igen gyakran ezeket a „korszerűsített”, azaz cenzúrázott verziókat vették alapul, ezeket jelentetik meg újra és újra.

Egy szintén a barátunk által elmondott, szemléltető példa világossá teszi, milyen műtéteken estek át ezek az alkotások. Az egyik regény első lapján, mondjuk, a tenger sok hányódás után partra veti a két hajótörött főhőst. Halálra fáradtan, elcsigázva ébrednek rá, hogy megmenekültek, térdre borulnak, és sírva köszönik meg a teremtő Istennek, hogy a hatalmas óceán viharos hullámai közt sem hagyta el őket.

A cenzúra által létrehozott, „felvilágosult” változatban a két főhőst partra sodorja az óceán. Talpra állnak, fáradtak, meggyötörtek, de a büszkeségtől majd szét pattan mellkasukon az ing, dagadó kebelükkel fordulnak szembe a tengeri széllel és így szólunk: „Lám, az ember erős akarattal képes legyőzni a természetet.”

Ilyen iskola, ilyen olvasmányok után a mai irodalmárok jelentős hányada is viszolyog a lelki jelenségeknek vagy magának az Istennek az említésétől valamely irodalmi műben. A legtöbb szerkesztő, de a tanárok, egyetemi oktatók is sokszor *ab ovo* oda nem illőnek, giccsesnek vélik szépirodalmi művekben Isten, a hit vagy a hívő ember szerepeltetését, megszólaltatását.

Minden új kéziratom elkészülésekor önbizalomapálytól szenvedek. Szükségét érzem, hogy még nyomdába küldés előtt megmutassam valaki komoly embernek az új művet. Így történt, hogy *Párbeszéd* című verseskönyvem kéziratát megmutattam Lengyel Balázsnak, aki a nyolcvanas években a Móra Kiadóban megjelent regényeim szerkesztője volt, és nem egy cenzurális csatában kiállt mellettem (még akkor is körültekintő szőrözés folyt a kiadókban, például ki akarták hagyatni az egyik könyvemből, hogy ezerkilencszázötvenben — is — klóros volt Budapesten a csapvíz). Aztán a kilencvenes években Lengyel Balázs nem egy könyvének kiadója lettem, így kapcsolatunk fennmaradt. Őt kértem tehát meg új kéziratom elolvasására. Elolvasta, megjegyzetelte, itt-ott bele is javított. Az *Akár a rozsdás késeket* című vers utolsó sorát is átjavította: az „*Akár a rozsdás késeket, / egymással köszörül minket az Isten*”-t „*Akár a rozsdás késeket, / egymással köszörül minket a Sors*”-ra. Javaslatát nem fogadtam el. „Ágnes (Nemes Nagy), bár református lelkészcsaládból származott, sosem írta le azt a szót, hogy Isten — érvelt az igaza mellett. — Vannak szavak, amiket versben már nem lehet leírni.”

Lehetnek persze ilyen elcsépejt szavak. Minden korszaknak megvannak a maga divatszavai, amelyeket később nehéz ismét igazi tartalommal feltölteni. De meggyőződésem, hogy minden azon múlik, hogyan, milyen összefüggésben használjuk őket egy szövegben.

Szellemek, mágusok, mindenféle ezoterikus jelenségek bőven előfordulnak a ma divatos művekben is, Isten említésére azonban gyakran ráncba futnak az ítézi homlokok. Ezzel szemben létezik az úgynevezett lelki irodalom, amely a „szakma” szerint nem szépirodalmi kategória, az alkalmazott irodalom és a dilettantizmus határmezsgyéjén helyezkedik el.

Mit lehet ez esetben kezdeni például a teológusnak, filozófusnak és szépírónak is kiemelkedő angol C. S. Lewis életművével? Mit világsikerével, amelybe filmek, színpadi előadások sora is beletartozik? A magyar intellektuális közvélemény ilyen esetekben sem jön zavarba: ignorálja, azaz rutinosan elhallgatja. Ebben óriási gyakorlata van, így hallgatja el saját nagy, Isten-közeli alkotóinkat is, Várkonyi Nándortól, Kodolányi Jánostól a filozófus Pauler Ákosig vagy a pszichológus Ranschburg Pálig és tovább. Ha mégis begyűrűzik hozzánk valami a nem kívánatos sikerből, könnyedén eljelentékteleníti azt, úgy beszél róla, mint valami közismert dologról, amivel nem kell foglalkozni, amiről nem kell írni, mert akit érdekel, az úgyis rég ismeri már.

Hogy vannak művek, amiket nemcsak a szerencsés keveseknek, de minden sorsával megküzdeni akaró embernek ismernie kellene? Mert ezek a művek nem az alantasság, az igénytelenség, a szellemi süketnémaság jegyében fogantak.

A magyar irodalomban máig uralkodó az istenhiányos írói szemlélet. Ennek fontos jellemzője, hogy az ilyen szerző nincs tudatában a hőseit gyöttrő hiány, rossz közérzet, világfásultság mibenlétének, amiről pedig egész életében ír. Ez tipikus, „modern” értelmiségi

problematika, azé az értelmiségié, aki az elmúlt félszázad iskoláiba járt, és a „mediatizált”, azaz minden kommunikációs csatornán át egyfolytában ömlő, „mértékadó” véleményeket kisebb-nagyobb fenntartásokkal, de elfogadta. Meggyőződése lett, hogy a tudományos világkép kizárja a szellemi világ, a transzcendencia létezését. Ez az álláspont lehet az intellektuális gyávaság, de lehet egyfajta lelki vaktság következménye is, amely ott keresi a bizonyosságot, ahol az nincs: nevezetesen az emberben, az emberi társadalomban és tudásban. A legjózanabb materialisták sem tudják elfogadni a tényt, hogy tudományunk egy magasabb, tőlünk független, hozzánk képest tökéletes intelligencia művének rejtvényét igyekszik megfejteni, és annyiban eredményes, amennyiben sikerül valóban a teremtés törvényeihez közel kerülnie. Azért és annyiban eredményes, amennyiben azokat felismeri, és azokkal összhangban lévő alkotásokat tervez és készíti. A legfőbb bizonyíték a teremtő és mindenható Isten létezésére az, hogy a természetnek, a létező világnak törvényei vannak, és ezek akár az egész univerzumon belül érvényesek. (Tulajdonképpen ez lehet Isten mindenható voltának egyik jelentése.)

A 20. század magyar költészetének — akárcsak a korábbi századokénak — egyik fő témavonulata az, amit „istenes verseknek” nevezünk. Nincs költőnk, aki ne írt volna ebbe a tematikába tartozó, fontos műveket, és minél nagyobb egy alkotó, annál fájdalmasabbak, annál távlatosabban érvényesek istenes versei (Adytól Pilinszkyig, József Attilától Kányádi Sándorig és tovább). „Direkt” és „indirekt” megfogalmazásokban is mindüknél megtaláljuk az Isten és ember birkózásának, az egymásban meglelt békének, a megfelelésnek vagy megfelelni nem tudásnak a motívumait.

Határ Győző monumentális életművében például már-már didaxissal, a meggyőzés szándékával jelentkezik az ateista világlátás. Különleges ellentmondásban van ez a költő rendkívüli műveltségével, ezen belül is széleskörű teológiai ismereteivel. Alapproblémája, hogy a teremtmény: az ember felelősségét átruházza a Teremtőre, az Istenre. Úgy látja, hogy a történelem kegyetlensége, az emberi gonoszság Isten létének cáfolata. Isten jósága helyett özön-közöny árad ránk a mindenségből. Ugyanakkor fájdalmas, gyönyörű versekben írja meg a hit nélkül, Isten nélkül élő ember vigasztalhatatlanságát: a megsemmisülés tudatával küzdő lét kínját, a materialista teória által kiváltott elvonási tüneteket, hiánybetegségeket.

Úgy is megfogalmazható ez, hogy a materialista írók műveiben Isten-alakú a hiány. De hát mi az az Isten-alakú hiány? Kaotikus lelkű, a többi embert eszköznek vagy annak sem tekintő, csak véletlen, felelőtlen kapcsolatokat teremteni képes, zilált lelki állapotban jövő-menő, infantilis szereplők sokaságán mutatható ki: közösségre vágyanak, de szeretettel való kötődésre képtelenek, a szeretet hiányától szenvednek ezek a hősök. A szeretet hiánya az Isten-alakú hiány.

Ugyancsak sok modern irodalmi műben szerepel — talán Goethe, Madách, majd Bulgakov sátán figurái nyomán, de legtöbbször va-

lamiféle bulvár-kiadásban — az ördög. Nagyvonalú, mindent jobban tudó, jóságos gonosz, akinek van humora, és aki egyedül ismeri a megoldást. Bulgakov még nem ebben az értelmezésben fogta föl az ördög és az ember viszonyát. Keserű humora abból fakadt, hogy bár a kor gonosztevőihez képest a klasszikus sátán csak szerény kisiparosnak tűnik, de a legnagyobb elégedettséggel szemléli az emberi ostobaság, uralomvágy és feneketlen gonoszság kiteljesedését.

A mai olvasóközönség is igényli a teológiai témáknak, ezen belül is az emberi lét-nemlét kérdéskörének, az Isten felé törekvő attitűdnek, a szellemi mivoltunk halhatatlanságában hívő és megnyugvást csak abban találó léleknek a szépirodalmi megjelenítését. Mint mondani szokás, az emberrel együtt születik az az iránytű, amelynek segítségével ezekben a kérdésekben elsődlegesen tájékozódunk. Ha hagyjuk, hogy meggyőzzön minket a természeti világban megszólaló isteni jelenlét, egyszerű és rövid az utunk Jézus Krisztushoz. A nagyvárosi ember azonban alig-alig találkozik saját, eredeti természeti környezetével, az Istent közvetítő szabad mennybolttal, a mikroszkopikus világ kicsinységében és az univerzum nagyságában egyaránt megnyilatkozó végtelenséggel, a teremtésre jellemző elképzelhetetlen változatossággal és tökéletességgel, talán ezért korcsosult el az Isten-fogalma. Saját romlandó, szennyező, nemegyszer alantas célú alkotásainak bűvöletében él, és a univerzumot is ilyennek látja.

A modernitás írója is sokszor kifejezetten törekszik arra, hogy az emberi létezés legalantasabb pozícióiban láttassa magát, a legtriviálisabb magatartásokkal azonosuljon. Ha azzal a céllal teszi, hogy beszámoljon emberhez nem méltó kiszolgáltatottságunkról vagy a mélység vonzásáról, akkor az alászállás bemutatásának funkciója van. Ha viszont a nihil-romantika, az alacsony kordivat ösztönzi a materiális lesüllyedés, az ösztönlény-karakter végletes eltúlzására, akkor aligha hordoz maradandó értéket alkotói választása. Az üritkezés, a nemiség, a szexuális aberrációk állandó szerepeltetése, az alkoholizmussal, kábítószer-függőséggel, bűnözéssel stb. együtt járó társadalmon kívüliség, a testi-szellemi lepusztultság naturális bemutatása, a trágár és obszcén kifejezésmódnak mint egyetlen tényleges kommunikációs formulának a használata immár öncélú, önjáró kelléktára a rosszul felfogott (poszt)modernitásnak, a ma divatos művészi irányzatoknak.

Meggyőződésem, hogy nemcsak az íróknak, de minden értelmiséginek feladata, hogy ösztönösen vagy tudatosan, de a lét teljessége felé forduljon. Akkor pedig nem állhat meg a mindenkori emberi tudás határainál. Be kell ismernie, milyen kevés az, amit valóban tud, és fel kell tennie az önmagán túlmutató, a világ egészét átfogni vágyó kérdéseket, akár van, akár nincsen válasza rájuk. Ha nem tudjuk megszólaltatni a lelkünk mélyén föltétlen ott lapuló egzisztenciális kétségeket, hiányokat, kevesebbre vállalkozunk, mint egy gyermek.

Nagyon hosszú, kétségekkel teli gondolkodás után megérteni vélem, hogy a társaslélektan által is felfedezett, használt hipnózis, tömeghipnózis eredetileg az Isten–ember kapcsolat számára teremtett

ajtó. Aki úgy figyel az Istenre, annyira lényé centrumába helyezi őt, mint egy médium a hipnotizőrt, az Istennel ezen az úton közvetlen kapcsolatba kerülhet. Azt hiszem, hogy eleve azért teremtette belénk ezt a képességet, hogy a magunkról megfeledezés egy rendhagyó fokán közvetlen összekötetésbe léphessen velünk. Érezzük, hogy a Szentírás elmélyült olvasása, a hosszú imádságok szinte át-helyezik az imádkozót a krisztusi valóságba, a krisztusi üdvtörténet világába. Az isteni hipnózis lehetősége ott él mindannyiunkban. Az állatok ösztöneiknek köszönhetően az Isten automatái. Az ember az alapvető, benne is működő ösztönökön túl az önátadás képessége révén tud Isten akaratának hatása alá kerülni. Ez mások mellett megmagyarázza a stigmatizáció jelenségét is: ahogy a hipnotizőr szavára a hipnózisban lévő médiumon például a vasalónak képzelt ceruza érintésétől égési sebek keletkeznek, a keresztre feszített Jézussal azonosuló szenten is megjelennek a krisztusi stigmák. De más hasonlókat is említhetünk: a hipnotizőrök a médiumaikkal sok olyan, a fizika ismert törvényeinek ellentmondó jelenséget produkálnak, mint a szentekkel megtörtént csodák (például a rég-múltba, a jövőbe vagy egy más térbe való beelátás képessége, a levitáció, stb.)

Manapság a társadalom napi, élményszintű befolyásolására, a közvélemény formálására, az Istentől való elszakadás céljaira használják ezt a ki- és bejáratot a világot vezető hatalmak. Titkoltan vagy bevallottan, elsősorban a tömegkommunikációs csatornák: tévék, rádiók, elektronikai eszközök, játékok, a nagy tömegeket megmozgató rendezvények (koncertek, fesztiválok), a piaci reklámok stb. egymásra épülő rendszere révén az üzleti vagy politikai célok, alantas, erőszakos életminták stb. terjesztésére foglalják le. Kegyetlenül visszaélnék vele. Ebbe a jelenségkörbe tartozik a sokféle sztárkultusz mint a legújabbkori bálványimádás egy formája, és egyes úgynevezett „gyógyító” hipnotizálással foglalkozó szakemberek tevékenysége is. Így lehet az emberiség tudatát ellenőrizetlen és ellenőrizhetetlen befolyás alatt tartani, sőt, uniformizálni.

Ha ezt felismerjük, tudnunk kell azt is: csak rajtunk múlik, kinek a hipnózisa alatt állunk és élünk? Ha át tudjuk magunkat annyira adni Istennek, hogy az ő médiumai legyünk, akkor ezen — az általa mindannyiunkba beépített — kapun át hozzá járhatunk „gyógykezelésre”: a Teremtő „Hipnotizőrhöz”, az Ő szavára és csak arra figyelve, alkotóként is azt cselekedve, amit Ő akar, ami az Ő terve velünk.

A Szentírás szerint a Teremtő *„a mező minden állatát s az ég minden madarát”* az emberhez vezette, *„hogyan lássa, milyen nevet ad nekik. Az lett a nevük, amit az ember adott nekik”*. Mintha ezáltal vált volna a Teremtő társává az ember. Meggyőződésem, hogy az író-költő legelső feladata ma sem több és nem is kevesebb, mint az, hogy érvényes nevet adjon kora minden jelenségének: minden vadjának és madarának, amit-akit az Úristen eléje vezet.

Kinek, minek?

*Mintha megvolna az egész teste. Menekül.
A feje, a két mellső lába, a melle.
Farka, fél törzse a macska szájában.*

*A levelek alá rejtettem Menekül.
A fél gyík, a fél természet, az egész föld-,
az egész ég-magyarázat, az egész csőd. Két karmos láb,
düllelt szem, fej, véres mell:
nem panaszkodik. Kinek, minek?*

Gyíkot fog magának a férfi

*A folyó keresi a tengert,
nem éri el a folyó.
Beleszárad a homokba a hullám,
nem éri el a tengert a folyó.
A férfi keresi az asszonyt,
a szájával, a fogával keresi.
Nagy gyíkot fog magának a férfi,
azzal talán megtalálja az asszonyt,
faránál kezdve keresi az asszonyt,
követeli, mint a tengert a folyó.
Nem ér el, csak az asszony sikolyáig,
visszakiált gyíkjával a férfi.*

*Hej, elsodor a tajték,
húz valahova a tenger,
ráhagyom magam a tajtékra,
lehet, hogy elszivárogo a vérem,
semmibe úszik a tajték,
lehet, hogy nem lesz otthonom a földön,
elkerül engem is az asszony.
Lehet, hogy hullám leszek, eső,
nem érem el a sötétséget, a hajnalokat,
nem érem el nyelvemmel az asszonyt.*

*Szívem nem dobog elég gyorsan,
megáll egyszerre a szívem,
valahol dobog egy Nagy Szív, talán az
asszony, hangját nem hallhatom,
valahol tanácsot tartanak a világfők,
nekem eltévelyog a dicsőségem.*

Genezis

*Lehűlő csillag. Mi kellett még?
Szén, nitrogén, folyékony víz,
aminosavak, ibolyántúli
sugárzás, óceánok mélye —
és belecsapott az első szenvedő
sejt a miocén-hárfába!*

Szél-ősök lakodalma

*A pentaton varázsból
megszületik az ének,
a versek szívveréséből a tánc,
a lábak élvezik a nászi ünnepséget,
forog-forog a szél-ősök lakodalma,
földerüli a halál Istár-arca,
génekből-atomokból új parázs.*

Sárga tél

*December dühe. Az esőben és szélben
egyetlen növény-testvérem
lombja maradt még fenn:
vakít az ablakon át a sárga
eperfa a szobámba.*

*Ő még verekszik, lobog,
jaj, meddig láthatom ott
a nyári cifra-kedvűt,
meddig engedik a lélekarangozók
fényleni istenekkel együtt.*

A hitről

„Aki távolodik Istentől, az is közeledik hozzá,
csak a hosszabb utat választja.”

(Pilinszky János)

1940-ben született Pápán.
Író.

Részlet *A hit nyelvtana*.
Esszék ég és föld között
című, mai magyar költők és
írók esszéit tartalmazó kö-
tetből, amely most jelent
meg a Vigilia kiadásában.
(A szerk.)

Hol is kezdjem? Az óvodát, az első és második osztályt apácáknál, a pápai Ranolder Intézetben jártam. Amilyen gyermeknevelésre alkalmas személy volt apáca óvónőnk, olyan kevéssé volt alkalmas a tanító-nővér. Ki tudja, milyen lelki sérülések, gyerekkori traumák vagy pedagógus- és szerzetesrendbeli alkalmatlansága okozta, de életre szóló rossz emlékeket hagyott rám.

A jó tanuló, jó magatartású diákokat azzal jutalmazta, hogy időnként felhívta őket a klauzúra folyosójára, és elmondta, vagy inkább előadta, milyen látomásai voltak éjszaka, ki jelent meg, mit mondott neki.

Sok évvel később, amikor a Látomások Könyvét olvastam, nagy élményt jelentett, nem úgy, mint a hét-nyolc évesnek az apácaruhás, fehér kalapos nővér átváltozása extatikus állapotú lényé. Ennek ellenére lelkiismeret-furdalásom van ma is, hogy utolsó éveiben — magas kort ért meg —, tudva, melyik otthonban lakik, nem látogattam meg egyszer sem.

Másodikos elemista voltam, amikor megszűntek az egyházi iskolák, osztálytársaimmal együtt átkerültem államiba, Magyarország pedig átkerült az egyházát, vallását eltörölni akaró országok közé. Néhány évig még járhattunk hittanra, később megszűnt a hitoktatás is.

Családunkban másképp, de létezett a valláshoz való kettős viszonyulás, anyánk, aki szintén a Ranolder Intézetben tanult, tanítóképzőt végzett, nem bigottan, de mélyen vallásos volt; apánk, első generációs értelmiségi, falun született gyermek, nem volt istenhívő. Anyánkra bízta vallásos nevelésünket, a templomi liturgiákon családjával együtt részt vett, de már gyerekkorában sem titkolta előtünk, hogy nem hisz Istenben. Természetesen elsőáldozásunkra, bérmálásunkra, a vasárnapi misékre eljött, rövid internálása után, anyám kitartó kérésére meggyónt és megáldozott, Isten-nem-hite azonban változatlan maradt.

Mert gyerekként és fiatal felnőttként apámhoz akartam hasonlítani, anélkül, hogy tudatosult volna bennem, a valláshoz való viszonyomat is az övé határozta meg. Húszéves koromra — nem traumák nélkül, de — istenhitem köddé vált, és elszántan csatlakoztam a nem-hívók táborához.

Húsz-harminc éves kora között kinek okoz ez komoly gondot? A világ nagy és érdekes, azért vagyunk, hogy megismerjük, berendezkedni, megállapodni még nem kell sehol. Vegyész-mérnök hall-

gató lévén egyetemi éveim alatt és az utána következő években az anyag volt munkám és vizsgálódásaim tárgya, az anyag, ami szép és kimeríthetetlen. Ezt támogatta a korra jellemző, eltúlzott materializmus is, az anyagi világnak — a transzcendenciával szembeni — kitüntetett szerepe.

A mindennapi csodákon kívül — munka, íróvá válás, házasság, gyermekek születése — csodák nem történtek velem, és — talán mert szerencsés voltam — tragédiák sem. Így aztán próbáltam magamnak véglegesen berendezni a transzcendencia, a Legfelsőbb Lény nélküli világot. Megismertem a világvallásokat, a különböző vallások isteneit, megtudtam, hogy három nagy vallás, a judaizmus, a kereszténység, az iszlám egyszerre tartja az Istent transzcendensnek és személyesnek. Istent, aki gyökeresen különbözik az embertől, mégsem elérhetetlen, arca, hangja van, beszélgethetünk vele, mégis felfoghatatlan. Megtudtam, hogy a *megtestesülés*, Krisztus emberré válása kétezer év óta botrány a filozófusok szemében. És nemcsak a filozófusok, a hívők istenképe is — fittyet hányva a dogmákra — nagyon sok változatban létezik.

Egyesek szerint nincs antropomorf Isten, mások szerint igenis van. Mert a reformáció a kereszténységet a felvilágosult gondolkodás számára is elfogadhatóvá akarta tenni, Luther elutasította a vallás racionális megalapozottságát, egyedül a hitre helyezte a hangsúlyt. Az értelem helyett a szív lett az emberben lakozó isteni bölcsesség színhelye, majd — mert Isten létének bizonyítéka igenis a megismerés — a mérsékelt realisták kigondolták, hogy létezik egy transzcendens és egy személyes Isten, de Isten létének bizonyítása nem feladata se a vallásnak, se az ismeretelméletnek.

Végtelen sokáig sorolhatnánk a különböző és sokszor egymáshoz hasonlító, máskor egymásnak ellentmondó filozófiákat. Empedoklész görög filozófus (orvos, szónok, költő és politikus) a lélekről azt vallotta, hogy isteni eredetű, valódi élete csak a testtől való szabadulása után kezdődik. A gnosztikusok megtagadták Istentől a teremtést, a reneszánsz ezzel szemben az önmagát a természetben megvalósító Istent fogalmazta meg, az antropoteizmus pedig az emberben megvalósuló Istent. A felvilágosodás filozófiája szerint minden ember visszanyerheti saját isteni mivoltát. Hegel szerint Jézus is Isten, ám mindannyian azok vagyunk. A nooszféra huszadik századi tanítása pedig arról beszél, hogy amikor az ösztön először vette észre önmagát, a világ óriásit lépett előre; a harmadkor végén kicsírázott „gondolkodói létező” megjelenése az élet megjelenésével mérhető.

Ma — írja Molnár Tamás *A filozófusok istene* című könyvében — a filozófusok minden korábbinál elszántabban törekednek arra, hogy a kereszténységet eszményi közösségé alakítsák át. Az immanens Istent immár a közösséggel akarják helyettesíteni, eszményi közösséggel, amely a bensőségessé tett Isten fejlődésének végső stádiuma. Ez az immanens Isten teljhatalmat nyer a szerkezet nél-

küli társadalom megformálásában, melyet majd az ontológiailag fejlettebb lények vezetnek.

Eszményi közösség? Tökéletes tudás? Ontológiailag fejlettebb vezetőik?

Mi jön ezután? A tudat egyre jobban behatol az anyagba? Az anyag fokozatosan spiritualizálódik? A huszadik század eltúlzott, félrevezető materializmusa után — miért ne? — létrejön egy újfajta idealizmus? Vagy ez túlzás?

Esszé, ez a műfaji meghatározás szerepel a felkérésben, amire a választ próbáltam megfogalmazni. Az esszé, tudjuk, rövid írásmű bármilyen témában, befejezett értekezés, próbálkozás. Válaszomra, semmi kétség, a próbálkozás illik. Mert végül hova jutottam? Hol tartok most?

Hiszem, hogy a transzcendens hit az ember elemi szükséglete. Miért ne volna az, amikor tudjuk, hogy értelmünk számára a téren, időn túli világ felfoghatatlan?

Ugyanígy a vallás is elemi szükséglet. Én — magam számára — olyan vallást tudok elfogadni, amely a rációra is épít, de annak határaival is tisztában van. Nem kényszeríti az embert szellemi kis-korúságra, és a természetfelettil, transzcendenssel való kapcsolatot is elismeri.

Isten-fogalmunkat, Isten-utunkat állandó evolúciónak tartom — jöllehet maga az Isten sohasem változó —, Istenről való gondolkodásunk esendő, ezért többször is ki kell javítanunk, újrafogalmaznunk.

Isten létét — bár nem tudtam arcot adni neki, nem tudom, mit jelent mindenhatónak, örökkévalónak lenni, viszont tudom, hogy nem az ember a természet, a világ teremtője — elfogadom.

Végül mi az, amit tudok? Tudok egyáltalán valamit? Csak azt, hogy mindenért, ami jó, tennünk kell. Kötelesek vagyunk tenni érte. Akkor vígan mondhatom Balassi Bálinttal együtt: „A te katonád voltam, Uram”, és mondhatom Ady Endrével: „...mert szörnyüség, lehetetlen, / Hogy senkié, vagy emberé / Az Élet, az Élet, az Élet”.

LACKFI JÁNOS

Hármashangzat

Julinak

*Köröttünk szűkülő-táguló világok,
alattunk az erdei pad pirosra mázolt
deszkája, a festék alatt mint lövészárkot,*

*úgy szenvedte ki alagútjait a szú a fában,
száguldozhatnánk mi is halálra váltan
labirintusai sötétjén, de fényes táj van*

kiterítve elénk, plüss-tömörségű zöldje
ha ráközelítünk, széjjelmállik zörögve
ezer levélre, az erezet-közökbe

élősködők tapadnak, a parazitákra
újabb paraziták, az utolsó parányra
is tapad egy baktérium, láthatatlanságba

így hátrál végtelenülve a látvány,
szánkázik a szétnyúló szárú létrán,
míg ismerősen pillant ránk dombok huplis hátán

kastély, középkori rom, barokk templom,
tekeredik az időszak, a múlt kútmélyéig von
— visszafele játszott dallam egy lanton —

a templom tövében most egy ember
ballag, kezében meszes vederral,
ujjlenyomatai labirintusa mésszel feltelt,

de visszazuhanunk a padra a messzeségből,
fotonok esője dől a fejünkre az égből,
a létszám: egy kutya, egy kislány, egy felnőtt,

s mielőtt nekivágnánk a hegynek,
három vizes palackot bontunk, inni egyet,
minden kortyban atomok dideregnek,

s a különböző szintig kiürült három palacknak
fuvola-szájában a levegő-részecskék fennakadnak —
valószerűtlen tisztán csendül a hármashangzat.

Dupla zsákmány

Szebeni Sándornak

Karvaly lakik szemben a dombokon,
Szomszéd avagy távoli, zord rokon...
Baljós kereszt — köröz fejünk fölött,
Örök

Jelzés, így vijjog a veszély,
Úgy éljek én, vijjog ránk a veszély.

Múltkor, amint kertembe léptem én,

Verébsapat röppent át szépszerén
Előttem, és rémülten csivogott,
Legott
Bokorban termett mindahány
Úgy éljek én, benn termett mindahány.

Vagyis nem mind, hisz egyik kismadár
Nem jutott el a bokorig se már,
S nem más az ok, ami miatt
Maradt
A bokor innenső felén
Úgy éljek én, az innenső felén,

Mint épp a karvalyoknak egyike,
Amely nyilván vadászni jár ide,
Egy pillanat és már karmok között
Nyögött
A kismadár, ha madár nyögni tud,
Úgy éljek én, ha madár nyögni tud.

A ragadozó lebbenne már tovább,
De megakasztá röptét ott egy ág,
Foglya fogolynak így lett a veréb,
Elébb
Mind a kettő szabad volt még pedig,
Úgy éljek én, szabad volt mindegyik.

Ég tudja, mily bátorság szállt belém,
Pedig nagy vadász sosem voltam én,
A karvaly szárnyát elkaptam legott,
Fogott
Az ember így kétszerte madarat,
Amint mondom, kétszerte madarat.

Nézett a karvaly, villogott szeme,
Néztem én is, megborzongtam bele,
S megalkudtunk, nem kellett szavak,
Szabad
A kis veréb s a karvaly is vele,
Úgy éljek én, a karvaly is vele.

Feloldódott kettős szorongatás,
És megkönnyebbült két vad, két vadász,
S mert megúsztam, lehetett vón velem,
Igen,
Örömben fogatni madarat,
Úgy éljek én, fogatni madarat.

Patrik

1934-ben született Budapestén. Író, költő, műfordító.

Patrikkal a tenispályán találkoztam először, gyakorlatlan volt, de buzgó. Első meccsünkön 6:0, 6:1-re nyertem. Patrik futott, mint a nyúl, minden labdát elért, ám ügyessége alulmaradt az én rutinomnak. Nos, profi én sem vagyok, teniszesversenyeken soha nem nyertem, de ezt sem bántam, az ütögetést testedzésnek és mulatságnak szántam. Az első meccsünk után egy héttel Patrikot már a salakpályán láttam Dönci bácsival, a klub edzőjével püfölni a labdát, labdamenteket fejleszteni, a szervákat adogatni. Aztán Patrik megkörménykezett, hogy hetente játsszunk egy-egy meccset a sziget vörös salakpályáján — már hogyha ezt az időjárás engedi. Játsoztunk. Egy éven belül még nem ért el ellenem négy nyert játszmánál többet egy adott szettben.

Volt úgy, hogy érte mentem Kiscsávolyba autóval, mert lerobbant régi kocsija. Egy négyszobás külön álló házban laktak, amihez Patrik saját kezűleg egy ötödik szobát ragasztott megözvegyült édesanyja számára. Patrik középmagas, kesehajú, csupa izom, mosolygós férfi volt, arccal a késő harmincásaiban, nálam tizenegy évvel fiatalabb. Aránylag későn nősült, Bernadettet, egy kamaszkori szerelmét vette el, aki óvónő volt Baján. Ez röviddel édesapja halála után történt, tehát megörökölte a házat — testvére nem volt —, és azután, látszólag arra törekedett, hogy a házat megtöltse. Patrik apja építómester volt, ezerkezű ember, aki kőművesként kezdte, de később összetoborozott néhány többrendbeli szakember mestert, bádogost, villanyszerelőt, kőművest, lakatos kollégákat és — eleinte egy építészmérnök irányítása alatt, később önállósulva — építették sorra a kisebb-nagyobb családi házakat. Patrik jóformán játszva dolgozott, mert segítségként megtanulta apja mesterségének csinját-bínját. Ám építómester belőle nem lett, mivel mániákusan érdekelte a történelem. Diplomát Szegeden, a bölcsészkaron szerzett, és szerencsével bejutott a bajai gimnáziumba, mint történelemtanár. Közben megszületett az első gyerek, *Tibor*, akit már a játékaiknak könnyű összeszerelése is majdani műszaki pályára készítetett. A tanári fizetés gyenge, Bernadett Gyeseen volt, új pénzkereseti lehetőség után kellett nézni. Akkoriban jelent meg a budapesti vásáron a FIX viszonylag egyszerűen beszerezhető lakásbiztonsági készlet. Patrik vett kettőt, és apja villanyszerelő kollégájának segítségével beszerezte egyet saját, egy másikat apósa érsekcsanádi házába.

Az elszaporodó lopások és rablások ellen jó védekezést nyújtott a FIX, a tolvajok érintésére az ablak vagy az ajtó összekötése hatalmas és észbontó riasztócsörgést okozott. A készülék hasznát egy betörési kísérletnél először az após tapasztalta, összeszaladt a fél falu a riasztó vad csörgésére. Megindult a kereslet: Patrik most már tíz készüléket vett, és a hétvégéket azzal töltötte, hogy a soros házakat, lakásokat ellátta a FIX-szel. Mindez nem akadályozta meg abban, hogy velem továbbra is teniszezzem és a következő évünk

alatt egy-egy csatát meg is nyerjen. Aztán megszületett a második csemete, *Ilonka*. Szakasztott az anyja, magas homlokú, szívarcú teremtés, aki már egyéves korában járt és beszélni kezdett.

Patrik fáradhatatlan ember volt és ma is az. A biztonsági ügyek és a tenisz mellett helyet kért — mint tartalék — a kosárlabdacsapatban. A történelmet, az előírt tanrend mellett saját ötleteinek kiegészítésével tanította. Gyerekkori ólomkatona-seregét kiegészítette az újonnan kapható plasztik figurákkal, ezekre neveket festett — illetve festetett, mert Bernie ebben igen ügyes volt —, és a híres nagy csatákat történelmi önképző körben lejátszotta a tanulókkal. Volt Nándorfehérvári, Mohácsi, Sukorói ütközet — Patriknak soha nem volt bukott diákja.

Aztán jött a következő gyermekáldás: duplán. Berninek ikerleányai születtek. A kiscsávolyi templomban keresztelték meg őket — Patrik hajdanában itt volt elsőáldozó —, Mária és Márta névre. Patrik abbahagyta a kosarazást, de kitartott a tenisz mellett és a mérkőzések javát már megnyerte ellenem. (Én korosodtam, pohosodtam, rajta lát szólag nem fogott az idő.) És Bernin sem. Csinos volt, őzlábú, tündérmosolyú. A két új csecsemőt egyszerre szoptatta, a bal mellen Máriát, a jobbon Mártát. A ház szűknek bizonyult. Patrik kalákában, a vil-lanyszerelő, a lakatos, a kőműves, a bádogos segítségével a családi házra felhúzott egy emeletet. *Mariaville* lett a ház neve. Az építkezés nyáron történt, az iskolai szünetben, Patrik az erőltetéstől sérvet kapott, azt megoperálták, a tenisztalálkozók heti egyre zsugorodtak, de partnerem füрге maradt, rendjére győzött öregedő ellenem.

Nem sokkal az átépített ház fölnövekedése után Bernadett ismét terhes lett. Pillangó lépte elnehezedett, ez a terhesség nem volt problémamentes. A Kispatrik, az ötödik gyerek, nyolcadik hónapra született császármetszéssel. Keresztbe feküdt a méhben, de kiemelték és bár kicsike volt, virgoncnak mutatkozott. Akkor nem volt rajta semmi különös, rendellenes.

Ha náluk kávéztam, vagy megittunk egy icce bort — az apósnak volt egy kis szőlője Csanádon —, Kispatrik leállt velem pingpongozni, később, úgy kilencéves korában méltó tenisz ellenfelem lett. Tíz éves születésnapján megnyerte fiú kategóriában, a megyei 100 méteres síkfutást. „Hogyan?” — kérdeztem. „Apám, a Nagypatrik elmondta, az indító arcát figyeljem. Mikor az kigömbölyödik, tehát a sípszó előtt fél másodperccel, akkor induljak, mint a szélvész.” A nyert önkupa egy polcon áll Kispatrik emeleti szobájában.

Nagypatrik FIX vállalkozása kilombosodott. A városban és a környező falvakban, sőt a tanyákon is elszaporodtak a biztonsági be- rendezések. Barátom használt kisteherautója mellé új autót vett, egy nagy BMW-t, melyet főleg Bernie használt. Nagyfiát, Tibort, bevatta Patrik a mesterség titkaiba, ő maga pedig korai nyugdíjaztatását kérte a gimnáziumtól.

Kispatrikot beírátták középiskolába. Harmadik napon sírva jött haza: „Nem tudok bánni a számokkal” — zokogta. „Egyik számsor a másik fölé ugrik, nem lehet sem összeadni, sem kivonni, sem szo-

rozni, sem osztani.” A mamája leült vele és lassan magyarázva, sőt egy számológépet is segítségül véve megoldotta előtte a példákat. A rákövetkező nap Kispatrik szipogva ment az iskolába. A számtantanár felhívta felelni. A nehézségek megismétlődtek, a számsorok ugráltak a táblán is, Kispatrik sírva ment haza és nem ült le mamája mellé a példákat megoldani. Nagypatrikon volt a sor. Egy zacskó borsót vett elő és a borsószemekkel illusztrálva oldotta meg a számtan feladatot. Kispatrik csak nézte az apját, morzsolgatta a borsószemeket és ismét elpityeredett. A rózsafüzér tizedjeivel megbirkózott.

A szülők pszichológushoz vitték a gyereket. Az mindenféle próbákat, tesztekét csináltatott vele — volt, ami sikerült, volt, ami nem. A bonyolult tesztekkel Kispatrik nem tudott mit kezdeni. „Tartsák otthon a gyereket egy fél esztendeig, egyszerű munkaterápiát írok fel neki, azt csinálja. Aztán majd meglátjuk.” A munkaterápia fahasogatásból, krumplipucolásból és a baromfiak ellátásából állt. Bernadett tágas udvarának felét felásatta, veteményes kertet kerített belőle, a másik fele dróthálóval védett baromfiudvar lett, kacsák, libák, csirkék otthona. Kispatrik jól megfelelt a feladatoknak. Szabad idejében TV-t nézett vagy egy Benedek Elek-mesekönyvet olvasott. Mindegyik ugyanazt. Ha végére ért, kezdte előlről. Nagypatrik bejárt a városi könyvárba, a szép bajai épület azelőtt díszes zsinagóga volt.

Híres pszichiáterek könyvét olvasta, tanulmányozta. Sigmund Freud, Carl Jung és Walter Fraser, amerikai „shrink” (zsugorító) műveit, aki pszichés elváltozásokra főleg a gyógyszeres kezelést javallta. Elmúlt a félév, előhúzták otthon a számtanirkát. Kispatrik rémülten közölte, hogy a számok szeme előtt ugyanúgy ugrálnak, mint annakelőtte.

Pécsre vitték egy pszichiáterhez, skizofréniát állapított meg (igaza volt?) a gyereknél. A felírt orvosságok nem segítettek. A gyerek elérte a serdülőkort, pingponuban és teniszben méltó ellenfele lett apjának, engem laposra vert, de Benedek Eleknél most sem jutott tovább.

„Tudod — monda Nagypatrik nekem —, egyikünk sem egészen normális. A terheltekben valami túlteng, ami bennünk még visszaszorul. Mi, úgynevezett normálisak, kormányozni tudjuk agyunk javát — egy rész azonban zabolátlan marad —, míg a Kispatrikhoz hasonlóak nem tudják elrendezni az elme villódzó rétegeződéseit.”

Közben Ilonka, a legidősebb lány, elvégezte a tanítóképzőt, húgái jól tanultak a gimnáziumban, Bernadett hajába ősz szálak költöztek, de arca sima maradt.

Nagypatrik összehívta a családi tanácsot. A tágas konyhaasztalt ülték körül, mindegyikük előtt egy pohár narancslé és néhány csokoládé keksz állt. Nagypatrik így szólt: „Tibor, te már érted a dolgot, átveszed a biztonsági felszerelések kezelését. Ilonka láthatólag szárnyra kapott, sőt menyasszony. Az ikrek hamarosan elvégzik a középiskolát és talán számítógépes mérnök lehet belőlük. Én eladom ezt a kiscsávolyi házat telkestől együtt, amin áll. A nyert összegből veszek egy kis gazdaságot Érsekcsanád Harábó területén.”

„Hazamegyünk?” — kérdezte az asszony, aki csanádi volt. Nem zavarta férje határozata.

„Engem is viztek?” — kérdezte a nagymama erős aggodalommal.

„Az úgy lesz, hogy előbb bérelünk egy családi házat a faluban. Ideiglenesen odatelepedünk. Aztán nekiállunk és a barátokkal, mesteremberekkel együtt megépítjük új házunkat, az új telken. Hűsz hold föld járul a házhoz — ez lesz a gazdaság.”

Nekem elmondta, legeslegutolsó teniszmérkőzésünk után, hogy Kispatriknak csupán a természeti élet felel meg. Mármost az állattenyésztés. Almafák ültetése, szabad idejében halászás.

Mikor kész lett a harábói új ház — az eladott kiscsávolyinak szakasztott mása —, Királyék — mert ez volt a vezetéknevük — meghívtak vasárnapi ebédre.

Kakaspörköltet ettünk nokedlival, uborkasalátával, utána almáspitét, kávét. Kispatrik szolgált fel: megnőtt, megizmosodott, mosolygott. Ebéd után kimentünk a csanádi révhez pecálni. Harábóban gyönyörű húsos, zöldesbarna kukacok laknak a termőföld alatt, a keszegeknek, kapókeszegeknek csemege mind. Kispatrik paducot is fogott velük. Később elmondta, hogy van egy ötvenes fenékhorga is, melyet alkonyatkor raknak le apjával a Dunán, másnap hajnalban szedik föl — olyan időpontokban tevékenykednek, amikor a halór nincs a láthatáron, mivel a fenékhorgászatot értelmetlenül betiltották.

Nem kellett nagy rábeszélés, Királyéknál aludtam, a családdal reggeliztem kilenc óra tájban. Kispatrik behozta a hajnali zsákmányt, egy kilós pontyot és egy nagyobbacska márnát.

„Az utolsó tíz horgon sajt volt” — mondta.

„Meggzámoltad?” — kérdeztem.

„Meg.”

Nagypatrik félrehívott a dolgozószobájába. Íróasztala fölött kinagyított fénykép függött, rajta a család minden tagjával, apa, anya, öt gyerek, nagymama.

„Nos, hány ember van ottan?” — kérdezte kópés mosollyal Patrik.

„Nyolc” — feleltem.

„Ahá! Tévedsz. Mert kilenc. A kilencedik rejtve van, anyja, Ilonka hasában. Férjhez ment.”

A gazdaság virul. Az almafák — amikor el nem fagynak — hozzák a termést. Az istállóban négy ló honol, hátslovak. Patrik lovagló vendégeket fogad, Kispatrik csuvalolja és kedvvel meg is üli alovakat. Négy tehén adja a tejet, reggelente Kispatrik feji meg őket. Három tehén tejét eladják, a negyedik tejét maguk kezelik: túró, tejfel, vaj lesz belőle. Volt egy ötödik tehén is, az megszakadt borjúelésben. Egy ló lesántult, szalámi lett belőle. Van hét birka, hat hasas simafejű anyajuh, egy kerekszarvú kos, melyet Jóskának hívnak. A baromfik csak azért nem szaporodtak el, mert hetente legalább egy az asztalra kerül belőlük.

„Más állat nincsen?” — kérdelem Kispatriktól.

„Van cicánk, van kutyánk, a tölgyfa tetején mókus lakik, ha leejti a mogyorót, elviszi azt a mezei egér.”

„Van egy baglyunk is, éjjelente huhog, barátságosan” — mondja a Nagypatrik.

Kispatrik, bár nem hanyagolja el a Benedek Elek-mesekönyvet, mostanában rátért a Grimm-mesékre.

Nagypatrik mindennap megszámloltatja fiával a tojásokat, ilyenformán: 19 tyúktojás, 8 kacsatojás, 4 libatojás. Összesen hány tojás?

Kispatrik kirakja a tojásokat az asztalra: „ $19 + 8 + 4 = 31$ tojás.”

Megkérdeztem: „Ha a menyét elrabol 5 tojást, hány marad?”

Kispatrik összeráncolja a homlokát: „A menyét nem tudja átrágni a dróthálót. De ha mégis, akkor 26 tojás marad.”

SAJGÓ SZABOLCS

tékozlók

meggyógyultál
ez gyönyörű
szebb
ha meg sem betegedsz

ó te szerencsés vétek
mutatod
ki vétek nélküli
az szerencséesebb

csúszhatsz
ólig rongyolódva
örökséged ki sem kérve
s nem indulván sehova
ha
akár csak vágyaidban
atyátlan kóborolsz
te
tékozló apáddal
testben otthon maradt

s lehet üres előtted
a moslékosveder
örökségével az idegenben ha arra jár
s száll alá benned alább alább
a Názáreti
bevilágítva fényével mind
az alvilági bugyraid

*figyelmezz te is
tegnapi neofita
hallgasd
teremtett hírokon
rajtunk
miként zeng
teremtetlen mélyből
tékozlón
alleluja alleluja alleluja*

SAJGÓ SZABOLCS

méltó

*hány arcod van
ruhatárad hány
s milyen alkalmakra jó
oly gyönyörű az élet
készülj
mindig a mára
öltöztessd szíved
kirobbanó tavaszra
bujkáló játékos fényre
ragyogásra
méltónak arra
aki vagy*

*ne feledd soha
ezerarcú Ő
kinek képmása vagy*

A VIGILIA KIADÓ HÚSVÉTI AJÁNLATA

Alois M. Haas

Felemelkedés, alászállás, áttörés

A misztikus tapasztalat és a misztika nyelve

Alois M. Haas:

FELEMELKEDÉS, ALÁSZÁLLÁS, ÁTTÖRÉS

A kötetben szereplő tanulmányok közös kiindulási pontja, hogy a misztikus hagyományok kizárólag koruk társadalom-, kultúr-, teológiai- és mentalitástörténeti összefüggéseinek ismeretében közelíthetők meg helyesen. A misztikakutatás e kontextuális irányzatának egyik legtekintélyesebb európai képviselőjeként számon tartott Alois M. Haas elméleti írásai a keresztény misztika világból kitörni próbáló törekvéseit (felemelkedés), az emberi élet valóságába radikálisan belebocsátkozó tendenciáit (alászállás) és az állandó isteni jelenléthez megérkező tudati tapasztalatait (áttörés) mutatják be.

Ára: 3.500 Ft

BODNÁR DÁNIEL

Faragó Artúrral

Faragó Artúr (1967) tanulmányait a budapesti Hittudományi Egyetemen végezte, az utolsó évben Bécsben volt ösztöndíjas. 1991-ben szentelték pappá. Egyháztörténelemből doktorált. 13 évig szolgált káplánként és plébánosként Váccon, Nagykátán, Endrefalván, Szolnokon és Varsányban. A Máltai Mentőtöszolgálat önkéntese, a Máltai Lovagrend káplánja. Jelenleg a váci egyházmegyében 2004-ben létrejött kórházlelkészi szolgálat vezetője.

Milyen céllal hozták létre a váci egyházmegye kórházlelkészi szolgálatát?

Beer Miklós püspök atyával határoztuk el, hogy valamit tennünk kellene a kórházban fekvő betegekért, hiszen létezik már a börtönpasztoráció és a tábori lelkészet is, kórházlelkészi szolgálat viszont még nincs, holott talán erre lenne a legnagyobb szükség. Úgy tudom, ez az egyetlen egységesen szervezett, egész egyházmegyére kiterjedő kórházlelkészi szolgálat a magyar egyházban. Kezdetben sok volt a félreértés, többen úgy gondolták, hogy ez a szolgálat a plébánosok ellen irányul, pedig erről szó sincs, a kórházlelkészi szolgálat újdonsága a lelkigondozói ellátás. A plébánosok munkájára még inkább számítunk, nagyon fontos szolgálat az, amikor saját egyházközségük tagjait felkeresik a kórházakban. És természetesen ők végzik a szentségi ellátást, kórházi szentmiséket.

Mennyien dolgoznak a szolgálatnál, és hány betegnek nyújtanak segítséget?

A szolgálat lelkigondozóit minden kórházban megtalálhatjuk. Az egyházmegye alkalmazásában állnak, nem a kórházak szűkös költségvetésétől veszik el a pénzt. Jelenleg 12 kórházban 14 állandó munkatársunk dolgozik, fő- vagy részállásban. Emellett pedig kezdetől fogva arra törekedtünk, hogy minél több önkéntest vonjunk be ebbe a szolgálatba. Az önkénteseink száma körülbelül 85. Ha nem lennének önkénteseink, nagy bajban lennénk, de ha még egyszer ennyi önkéntes dolgozna nálunk, akkor is bőven lenne feladatuk. Az említett 12 kórházban a betegágyak száma 6500.

Melyek a kórházlelkészi szolgálat legfőbb feladatai?

Ott lenni személyesen a szenvedők mellett. Ez konkrétan leginkább a lelkigondozói munkát jelenti. Itt is előfordulnak félreértések, hiszen az egyházban ezen a téren mindenki „lelki gondozónak” tartja magát, de a mi szolgálatunk más, mint egyszerűen csak gondozgatni a másik ember lelkét. Nekünk speciális segítő beszélgetéseket kell folytatni a testi fájdalomtól szenvedő betegekkel, akik esetleg hit- vagy értékviszályokkal küzdenek, és akikbe erőt kell öntenünk. Ezt folyamatosan végzik a lelkigondozóink. Ez a fő irányunk. Saját, egyházmegyei kórházlelkészi beosztással kapcsolatban meg kell mondanom, hogy az ideális állapot az lenne, ha minden kórházban lenne egy kórházlelkész főállásban, de ez sajnos elérhetetlen. Az én feladatom

kettős. Egyrészt munkahelyi vezetője vagyok a lelkipátereknek. Ellenőrzöm a munkájukat, szervezem a továbbképzésüket, minden szükséges eszközzel ellátom őket, kezdve a számítógépes eszközöktől a szakkönyvekig próbálok nekik mindent megszerezni. A munkatársaim gyakran fordulnak hozzám a gondolataikkal, problémáikkal, sokszor én vagyok a lelkipáternek a lelkipáterje. Másrészt a legtöbb kórházban én készítem el a többi paptestvérnek az időbeosztását, hogy mikor menjen misét tartani. Soha nem lehet ideális munkabeosztást elkészíteni, mert hol az egyiknek nem jó, hol a másiknak, gyakran cserélni kell. Az önkénteseknek megszervezem a nagy központi képzéseket: minden évben tavasszal van egy képzési napunk, a nyár végén pedig egy szakmai, amikor találkozunk egymással. Ez nagyon fontos, hiszen ilyenkor nyugodtan beszélgethetnek is egymással, megoszthatják egymással a gondolataikat, örömeiket. Ezek mellett tartom a kapcsolatot a kórházi vezetőkkel, amennyire szükséges. Előfordul, hogy egyes kórházakban majdnem minden héten meg kell beszélnünk valamilyen problémát, más helyeken viszont csak háromévente találkozom a kórházi vezetőkkel, mert a viszonylag kedvező körülmények nem teszik szükségessé, hogy gyakrabban beszélgessek velük. Ugyanakkor szeretnék többet lenni a betegek között, mert úgy érzem, erre van hivatásom, de sokszor rohanás az egész munkám. Gyakran előfordul, hogy találkozom a betegekkel, de máris rohannom kell valami egyéb, a kórházlelkészi szolgálattal összefüggő sürgős ügyet elintézni. Amit azért többé-kevésbé tartani tudok, az az, hogy havonta egyszer minden kórházba eljutok. Itt Vácott minden hétfőn bent vagyok a Jávorszky Ödön Kórházban, pénteken az irgalmas rendben, vasárnap én mondom a kórházi misét, és segíték a közelben szolgáló atyáknak.

Milyen élmények hatására lett kórházlelkész?

Ebben jelentős szerepet játszottak a saját betegségeim. Nincs szó nagy tragédiáról, de éppen mielőtt kispap lehettem volna, a szememet többször megoperálták. Sérvműtétekkel is voltam kórházban, s van egy krónikus gerincsérvem is. Így a saját betegségeimen keresztül tapasztaltam meg, hogy milyen jó érzés, ha az emberhez elesettségében szól valaki néhány kedves, biztató szót, vagy hogy megélhesse ilyenkor a szentségi találkozásokhoz való igényét is. Aztán Vácott voltam először káplán, ezelőtt húsz éve. A plébániánkhoz tartozott a városi kórház elfekvő részlege, ide minden pénteken bementem, áldoztatam, gyóntattam, beszélgettem a betegekkel. Ezek rendkívül fontos, meghatározó élmények voltak az életemben. Plébánosként is nagyon szerettem az elsőpéntekeseket. Ezekon kívül szintén lényeges része az életemnek, hogy most már tizenkét éve dolgozom a Magyar Máltai Szeretetszolgálat Mentőszolgálatánál önkéntesként, s itt rengeteg megrázó, testet-lelket próbára tevő esettel találkozom.

Menyiben más a kórházpasztoráció, mint

Nagyon sokban más. A mondás szerint sülyedő hajón ritkán van ateista. Itt is azt éljük meg, hogy a betegségben, a bajban átértéke-

*a hagyományos lelki-
pásztorkodás?*

lődnék a dolgok. Ez teljesen eltérő: van, aki egy vakbélgyulladásnál jobban kétségbe van esve, határhelyzetnek érzi ezt, mint egy utolsó stádiumban lévő rákos beteg. Sokkal több emberi szükséghelyzetet találkozzunk, ami jobban kihegyeződik az Isten világa felé, mint a hétköznapi lelkipásztorkodásban. Ugyanakkor egysíkúbb is a kórházi lelkipásztorkodás. Plébánosként az ember a legkülönbözőbb élethelyzetekkel találkozik, a legkülönbözőbb generációkkal, kisgyermektől kezdve a fiatalokig, felnőttekig, öregekig bezáróan, kórházlelkészként viszont főleg a szenvedés világával, s azért zömében idősebb emberekkel. Ez egyrészt időnként nyomasztó, ugyanakkor az embernek a mindennapi tevékenysége, a baráti köre segít helyreállítani a mérleget. A saját magam számára is speciális helyzet ez a fajta lelkipásztorkodás. Ha szabad azt mondanom, jól érzem magam az egészségügy világában, nem idegen számomra ez a terület, az említett mentőzés kapcsán például. Nagyon érdekes megtapasztalni, hogy az emberek hogyan viselkednek a szenvedés kapcsán, látni azt, ahogyan a gondolkodásmódjuk, a mentalitásuk, az értékek sorrendje teljesen megváltozik az életükben, és gyakran tartósan is, tehát nemcsak addig kapaszkodnak az Istenbe, amíg betegek, amíg krízishelyzetben vannak, hanem később is.

*Van egy film a szent-
té avatott Giuseppe
Moscatti olasz orvos
életéről, aki a 20. szá-
zad első harmadában
Nápolyban gyógyít-
tott, s vallotta, hogy
az egészségügyben is
a legfontosabb a szere-
tet. Ez is a film címe:
A szeretet gyógyít.*

Láttam a filmet, kitűnő, s teljesen egyetértek ezzel. Az, hogy milyen eszközök állnak rendelkezésünkre az egészségszolgáltatásban, gyakran teljesen eltörpül amellett, hogy miként állunk hozzá a betegekhez. Lehet a legcsodálatosabb számítógépes, lézeres vizsgáló-megoperáló berendezés, ha hiányzik a szeretet, a gondos törődés, nem sokat ér. Gyakran csak egy-két jó szó, mondat kell a betegnek, hogy azt szeretettel közöljék vele. Nehéz mit kezdeni azzal, amikor a betegek panaszkodnak — és néha sajnos jogosan —, hogy durvasággal találkoznak az ápolók részéről. Nagyon nehéz ilyenkor odamenni az ápolókhoz, és elmondani nekik ezt. Nem is vagyok rá föl-jogosítva, nem ez a küldetésem, hogy kioktassam őket az ápolói feladatokkal járó dolgokról. Nem könnyű körbejárni ezt a kérdést, hogy miért ingerült vagy érzéketlen egy ápoló a beteggel szemben. Előfordult, hogy elbeszélgettem egyikükkel, és kiderült, hogy súlyos családi problémákkal érkezik reggelente a munkahelyére, amittől képtelen függetleníteni magát. S mindez a betegen csattan. Ha frusztrált az ápoló és frusztrált a beteg is, abból jó dolog nehezen jöhet ki. Előfordul az is persze, hogy a beteg — helyzetéből fakadóan — mást várna a kórháztól, ugyanakkor látjuk, hogy milyen helyzetben van ma a magyar egészségügy. Nyugatabbra negyven beteg hét-nyolc ápoló jut, nálunk egy.

*Egy kórházlelkésznek
tehát ápolnia kell a be-
tegek és az egészségü-
gyi dolgozók lelkét is?*

Igen, s természetesen a hozzátartozókat is, hiszen rengeteg kérdéssel jönnek hozzánk. Meg kell tapasztalniuk, látniuk, hogy az a szeretett férj, feleség, szülő, akivel addig megosztotta a mindennapjait, gondolatait, érzéseit, most egyszer csak elmúlik az életéből. Egy

gyermek, aki eddig nem — vagy alig — törődött a szüleivel, most kénytelen megtapasztalni, hogy mások próbálják megadni a szüleinek azt, amit ő elmulasztott az évek hosszú során. De vannak példák arra is, hogy ha a beteg jobban lesz és hazamegy, az addig vele szemben mulasztó hozzátartozó igyekszik jóvátenni a mulasztásait, és gondozza a szülőt vagy házastársat.

Tudjuk, hogy a szenvedésből minden szörnyűsége ellenére jó is fakadhat, általa átértékeljük az életünket, felfedezzük a valódi értékeket, jobbá válhatunk. Talán ezért is szerepel Isten tervében a szenvedés?

Ez egyértelműen így van. Babits Mihály írta, hogy „Szenvedni annyi, mint diadalt aratni, / Óh hány éles vasnak kell rajtunk faragani, / míg méltók nem leszünk, / hogy az Ég királya beállítson majdan szobros csarnokába”. Egy fiatalember jut eszembe, akinek a felesége már a második gyermeküket várta, de ennek ellenére továbbra is könnyelmű, senkiért felelősséget nem érző ifjúként száguldozott az autójával, továbbra is bulizott a haverjaival. Egyszer aztán súlyos balesetet szenvedett, amelyben nemcsak az autóját törte össze, hanem önmagát is. Ekkor magába szállt, s rádöbrent, hogy az „édes élet” hajszolásán kívül vannak más dolgok is az életben, kötelezettségei vannak a felesége, a már meglévő és a hamarosan megszületendő gyermeke iránt. Nem ismerem a későbbi életútját, de akkor, ott, a kórházi ágyon, amikor mindezt elmondta nekem, úgy láttam, teljesen őszintén gondolja, hogy alapvetően változtat az életén. Ennél mélyebb és komolyabb élethelyzetek is vannak, amikor az ember a legsúlyosabb betegségeken, vagy abból gyógyulóban dőbber rá, hogy ezentúl másképp kellene élnie. Vagy éppen nem a felépülés felé haladva, de mégis, képes arra, hogy átgondolja, rendezze az addigi, és immár lezárulóban lévő földi életét. Ez nagyon szép folyamat, s mi, lelkigondozók gyakran ennek lehetünk a részesei, a kísérői, ahogyan az ember a gyermekkorától kezdve végig rendezi, összegzi a megtett útját, és szinte egy ítéletet is kimond saját maga fölött, hogy hogyan élt, és ezt a mi jelenlétünkben, velünk megosztva viszi az Isten elé.

Mennyire van igény az Önök szolgálatára?

Nagyon nagy igény van, alig tudjuk ellátni a szolgálatunkat. Ha csak arra gondolunk, hogy Nyugaton kórházi osztályonként van lelkigondozó, amellet, hogy minden osztályon van pszichológus meg szociális munkás... Már csak emiatt is szükség lenne a lelkigondozói szolgálat bővítésére. Harminc-egyven emberrel lehet beszélgetni egy hét alatt. Ez nagyon kevés. Vannak, akiket többször meg kell, kellene látogatni, hogy eredményesebb legyen a kísérő folyamat. Papként is azt érzem, hogy nagyon sok feladatunk van. A papság fogásával egyre inkább megtapasztaljuk, hogy milyen sok munkánk lenne. Azt, hogy például a papnak a szolgálatát akár egy kórházban is civilek, világi munkatársak végezzék, sajnos nem tudjuk megoldani. Papként én még lelkigondozó is vagyok, és másképp közelítek a beteghez, mint a civil munkatársam, aki esetleg családanya vagy családapa. A beteg is másképp viszonyul hozzánk. Mást mond el és másképp egy papnak, mint egy civilnek. Nem nagyon tudjuk ebben

egymást pótolni, mindnyájunkra szükség van, vagy szükség lenne, s nagy az igény a kórházban a papra is és a civil lelkigondozóra és önkéntes segítőkre is. Az is lényeges, hogy nemcsak katolikus, nemcsak keresztény és nemcsak vallásos emberekhez fordulunk, hanem mindazokhoz, aki megszólít bennünket, vagy aki odafordulásra készítet. A vallástalan, megkereszteletlen emberekkel is elbeszélgetek az életük, vagy az általuk követett értékek mély válságáról. Lehet, hogy ő megkereszteletlenül éppen azért szólít meg engem, mert pap vagyok. Vagy éppen emiatt nem velem áll szóba, hanem inkább a világi munkatársammal. Több változat is lehetséges, de mindenképpen sok feladatunk van, s minél tovább vagyunk egy kórházban, az egészségügyi személyzet annál jobban kezeli egyenrangú munkatársnak a lelkigondozót. S minél jobban ismerik, annál több feladatot adnak neki. Orvosok szólítják meg őt, hogy melyik beteghez menjen, vagy a hozzátartozók kéri meg, gyakran pedig a beteg várja már, hogy találkozhasson vele.

Bizonyára találkoznak szélsőséges esetekkel, amikor egy fiatal házastárs veszt el a párját, vagy szülők a gyerekiüket. Ilyenkor mit tudnak mondani?

Az ehhez hasonló éles helyzetekben nem lehet igazán okos tanácsot adni. Az én válaszom, az én megoldásom az az én utam. Abban próbálok az itt maradt hozzátartozóknak segíteni, hogy találják meg a saját megoldásukat. Azokat az értékeket keressük meg az életben számára kapaszkodóként, amelyeket használni tud a fájdalom enyhítése érdekében. Van aztán olyan is, amikor nem tudunk semmi okosat mondani, vagy pedig nem jól segítünk. Előfordul az is, hogy csak együtt gyászolunk, mert hirtelen nincsen kapaszkodó, egy házastárs, vagy egy gyerek elvesztésénél, vagy ami az egyiknek az, azt a másik nem fogadja el. Az egyházi körökben gyakran ösztönösen megjelenő kegyes, szírupos megközelítés nem sokat ér ilyenkor, sőt, szinte semmit sem. Ezzel ellentétben éppen az emberségünkből, annak sebezhetőségéből kiindulva tudunk olyan megoldásokat találni, amelyben felfedezzük, hogy az emberségünkben már ott van maga Jézus Krisztus is. Nem kész recepttel megyünk oda a szeretett lény elvesztése miatt szomorú, összetört hozzátartozóhoz, hanem azzal a mentalitással, hogy mi magunk is, mint lelkigondozók, a saját magánéletünkben próbáljuk megélni a vallásosságunkat minél szebben és élőbben, és akkor ezt a másik is észreveszi. Felismeri, hogy nem csupán egy ember ült le melléje, hanem egy testvére, aki valóban együttérez az ő fájdalmával, valóban hisz, s akkor már képesek vagyunk közösen a hitbe kapaszkodni.

Milyen tapasztalataik vannak, mennyire viszi a betegség közelebb a hívőt Istenhez, a hitetlen esetében pedig érvényesül-e a „zuhanó repülőben nincsen ateista” igazsága?

A betegség, a szenvedés általában közelebb viszi az embert Istenhez, akár hívő, akár hitetlen. A hitetlen lehet, hogy megfogalmazza azt, hogy ő még nem tudja megnevezni az Istent, de mégis hisz valami természetfölöttiben. Ugyanakkor az is megfigyelhető, hogy az az ember, aki kétségbeesik, az távolabb is kerülhet az Istentől, szembefordul vele. Ez általában azért múló állapot, az első lesújtó hír ijedtsége. Egyrészt van egy közhelyes megfogalmazás, ami csak áldolog, amikor a hívő, időse néni elmeséli a papnak, hogy ő min-

dig befizeti az egyházi adót, még hétköznap is elment a templomba, mindig szokott győnni meg áldozni, hát akkor az Isten most miért veri meg a betegséggel? Ez felszínes dolog, mert valójában ő sem gondolja komolyan, hogy megverte őt az Isten, meg azért továbbra is hisz az Istenben. Előfordul azonban, hogy az ember akarattal fogalmazza meg úgy magának, hogy a betegsége eltávolítja az Istentől. Ők azok, akik egész addigi életükben dacoltak Istennel, vagy nem jutottak el az őszinte hithez. Ők szokták hangoztatni, hogy ha létezne Isten, akkor nem engedte volna meg a koncentrációs táborokat, vagy a Gulágot, meg még ezernyi szörnyűséget. Ilyen típusú emberekkel is találkozunk, akik nem értik meg azt, hogy pont a legnagyobb szenvedésben is ott van mellettük az Isten, akkor van a legközelebb hozzánk, s azért nem értik meg, mert ez nem értelem kérdése, hanem az érzelemé, meg a hité.

Az egyik ismerősöm azt mondta, látta a beteg feleségét rettenetesen szenvedni, és szerinte, ha egy ilyen szituációt mindenki átélne, sokkal kevesebb lenne a földön a gonoszság, mert az irgalom érzése jobban meggyökerezne az emberi szívekben.

Ez alapvetően igaz, de nem szabad elfelejtenünk azt sem, hogy nem mindenki képes az érzelmi gazdagság megélésére. Néhány évvel ezelőtt karácsony környékén a váci piarista gimnáziumból látogattak el a városi kórházba végzős diákok. Minden emeleten megálltak, énekeltek, karácsonyi verseket mondtak. A koruknak megfelelő lazasággal, nyegleséggel érkeztek a kórházba, vidámkodva, nevetgélve, nem tisztelve a hely szellemét. A második-harmadik osztálynál aztán a leginkább nevetgélők szemében láttam először a könnycseppeket. Náluk biztos, hogy megvolt ez az empatikus készség, s megéreztek és átélték, hogy mi játszódhat le a szenvedő emberben. Nagyon sok embert azért megfog a kórházi milió, a szenvedés látványa megéri a szívüket, sokan ezért jelentkeznek önkéntesnek is. Mások meg éppen azért nem jönnek, nem mernek eljönni beteglátogató önkéntesnek, mert annyira megindítja a másik ember szenvedése, hogy azt mondják — és ebben igazuk is van —, annak, hogy ők is sírjanak, meg a beteg is, nincs értelme, ezzel nem segítenek a szenvedő emberen. Az mindig jó, ha a beteg érzi és látja rajtunk, hogy együtt tudunk vele érezni, de az is kell, hogy segítünk neki előrébb jutni egy kicsikét.

Az érzelmi azonosulás mellett tehát szűkség van az Önök szolgálatában egy kevéske kívülről látásra is?

Ha teljesen azonosulok a beteggel, akkor nem tudok rajta segíteni, de akkor sem, ha teljesen közömbös vagyok a szenvedése iránt. Ebben a hivatásban nagyon nehéz meghatározni, hogy mi a helyes, illetve mi a helytelen, annyira az egyéntől, meg a másik beteg személységétől függő dolog. Nyilvánvaló, hogy kell egy kis távolságtartás. Buta képpel azt mondhatnám, hogy az összes beteget nem hozhatom magammal haza délután négykor a kórházból. Nemcsak azért, mert nekem is ki kell kapcsolódnom, mással foglalkoznom, hanem azért is, mert teljesen lekötnének, és másnap nem tudnék hozzájuk ugyanúgy odamenni. Kell egy kis távolságtartás, akkor tudok nekik valóban segíteni, ha kívülről is képes vagyok látni őket. A beteg és a vele foglalkozó lelkigondozó között hol közeledésre,

hol pedig távolodásra van szükség, egy kicsit együtt sírok veled, utána pedig végiggondolom, hogy mi indított engem erre, és őt is, majd megint közelebb lépek hozzá.

A világban folyamatosan jelenlévő szenvedés örök misztérium. Megnyugtató magyarázat helyett bölcsen el kell fogadnunk, hogy Isten nem tár fel mindent előttünk?

Azt hiszem, megmaradunk ebben a rejtélyes világban. A szenvedés nagyon nagy kérdés, Isten ezt a kérdést nem válaszolta meg, illetve a válasza az, hogy odaadta Jézust is szenvedni. Ez egyrészt válasz, másrészt nekünk embereknek mindig az a vágyunk, hogy mindent tudni akarunk, mindennek a végére akarunk jutni, olyan dolgoknak is, melyekről csak sejtéseink lehetnek. Legalábbis itt Nyugaton így gondolkozunk. A keleti ember megvan úgy is, hogy nem akar mindent megérteni. Mi viszont mindent meg akarunk érteni. A válasz ez esetben valóban Jézus Krisztus, ha az ő áldozatát megértem, akkor megértem a szenvedést, de nem biztos, hogy teljesen képes vagyok felfogni azt, hogy Jézus Isten Fiaként mindenféle kutakodás és okoskodás nélkül önként vállalta a szenvedést értünk, emberekért, a mi megváltásunkért. Az én tapasztalatom szerint a valódi hívő jobban megéri a szenvedés értelmét, hiszen azért mi csak állandó „edzésben vagyunk” az Igével való rendszeres találkozás révén. A falusi naiv vallásossággal nekem vannak fenntartásaim. Én magam is szeretek mindent racionálisan megmagyarázni, de nagyon örülök, amikor nem sikerül semmit sem megmagyaráznom. Éppen ezért nagy élmény számomra, amikor a kórházban találkozom egy a maga módján végtelenül egyszerűen vallásos, falusi asszonnyal, aki azt mondja: a Jóisten is szenvedett, akkor hogyan kéne nekem is szenvednem! Ezt önmagában nem mindig hiszem el, de hála Istennek, akik ezt nekem eddig mondták, azoknál az esetek döntő többségében láttam, hogy teljesen őszintén gondolják, és így is hiszik, ott van mögöttük az egész életüknek a mindennapokban megélt vallásossága.

Előfordul a szolgálatuk során, hogy valamelyik beteg dacosan elzárkózik Önöktől, hogy hagyják békén Istennel?

Volt már rá példa, s ilyenkor tiszteletben tartjuk az elutasítását, és békén hagyjuk. Ennek sokféle oka lehet. Az egyik, ha valaki még olyan lelkiállapotban van, hogy képtelen elfogadni, feldolgozni a betegségét, az azzal járó szenvedést. Ilyenkor elvonulunk, de jelezzük neki, hogy itt vagyunk, benézünk azért holnap is, és akkor csak intsen, hogy jöjjünk, vagy rám is üzenhet, ahogyan ő szeretné. Nyilván adódhat később olyan helyzet, amikor a minket elutasító beteg azt szeretné, hogy keressük fel és beszélgessünk vele Istenről is. Nagyon fontos a mi hivatásunkban, hogy tartsuk tiszteletben a másik ember szabadságát, érzéseit. A kórházban különösen nem szabad visszaélni ezekkel, hiszen a beteg fekszik, a helyzete kiszolgáltatott, még a papucsát sem tudja hozzám vágni. Ezért nem szabad, hogy a megtérítésére törekedjem. Ha nem elég felhívás a beteg számára az én, a munkatársaim meg a többi hívő jelenléte, akkor nem hiszem, hogy ennél sokkal többet kell tennem. Felkínáljuk a lehetőséget, s ha a beteg megkérdezi, hogy miért vagyok ott közöttük,

miért csinálom mindezt, akkor elmondom neki, hogy azért, mert szeretem az Úrjézust, magát is meg a többieket is, ezért. Ha ez érdeklíti őt, akkor beszélhetünk részletesebben is. Az viszont visszaélés, ha elkezdünk térítgetni a kórházakban.

Mire gondol konkrétan?

Nagyon sok lelki irányzat képviselőivel találkoztam már a kórházban, és van, aki már a kórterem ajtajában azzal köszön be, hogy ki szeretne az Istenről beszélgetni? Általában erre nagyon kevesen jelentkezők. Nem lehet az ő nevével ilyen direkt módon benyitni a házba. A mai ember inkább arra nyitott, hogy személyes emberi megszólítás érje, és azon keresztül tud aztán válaszolni az Istennek a megszólítására is. Előfordulnak abszurd helyzetek. Egy hála Istennek nem hozzánk tartozó kórházi segítő még köszönés előtt meghintett mindenkit szentelt vízzel a kórteremben, és utána közölte, hogy jött mindenkit meglátogatni. Ez meglehetősen durva beavatkozás a másik ember életébe, s kárt okoz a lelkében, még akkor is, ha valamiféle kegyelmet közvetített. Egy másik esetben pedig egy nagyon lelkes amatőr segítő hamvazószerdán akivel csak találkozott a kórházban, azt automatikusan meghamvazta, keresztet rajzolt a megszentelt hamuval a homlokára. Másnap a lelkigondozót megkérdezte a liftesfiú, ugye nem lesz ettől semmi bajom? Semmit nem tudott kezdeni ezzel a jellel, hiába, hogy szentelmény, meg az Isten világához kapcsolódó jel, a mai ember annyira profán és szekularizált, hogy számára ez semmit nem jelent. A hagyományos eszközökkel nem tudjuk megszólítani, inkább csak belerontunk, de ennek több a kára, mint a haszna.

Egyre többször kerül szóba az emberhez méltó halál kérdése, hogy egy idő után már értelmetlen a szenvedés, csorbul az ember méltósága, és ilyenkor vetődik fel az eutanázia fogalma. Mi erről a véleménye?

Ez nagyon nehéz kérdéskör, s ebben megint ott van a mai embernek a kényelemszeretete, és az is, hogy mennyire nem tudunk beszélni és gondolkodni sem a halálról. Esténként a főműsoridőben minél több gyilkosságot látunk a tévében, a terroristáktól kezdve az akciófilmekig, annál kevésbé tudunk a halálról beszélni. Az közhely, hogy az emberek nem a haláltól szoktak félni, hanem az előtte lévő szenvedéstől. Nem véletlenül van annyi vallásos — köztük a legtöbb keresztény — hospice, amikor foglalkoznak a haldoklókkal, a halál előtti állapot megélésével. Gondoljunk Teréz anyának a szolgálatára Indiában, amelynek ott előtte nem volt kultúrája. Minél inkább meg tudjuk teremteni a halál előtti szenvedésnek a méltóságát, annál kevesebben fognak hivatkozni arra, hogy az eutanáziával megadják a lehetőséget az embernek a méltó halálra. Ha a beteg megtapasztalja, hogy ott van mellette valaki, akár még a súlyos fájdalmakban is, akkor nem hiszem, hogy megújítaná az esetleges kérését, hogy hajtsanak végre rajta eutanáziát. Nyilván könnyebben beszél erről az ember, ha nem él halálos szenvedésben. Nem tudom elképzelni jelenleg, hogy ha én halálos beteg leszek, akkor mire fogok gondolni, hogy fogok érezni. A téma kutatói is azt mondják azonban, a legfontosabb, hogy legyen ott valaki a beteg mellett a

szenvedései közepette. S amit én is tapasztaltam, hogy ha egy hozzátartozó ott ül hosszú ideig a szeretett haldoklója mellett, akkor gyönyörű szeretetkapcsolat alakul ki közöttük. Olyan, amelyben nincs helye az eutanáziának, sem a betegnek, sem a hozzátartozónak nem jut ez eszébe.

Mit emelne ki a szolgálatuk során tapasztalt problémák, kérdések közül?

A legnagyobb kérdés az emberség kérdése, az, hogy mennyire éljük meg azt, amit bibliai arany szabályként is szoktunk emlegetni, hogy valóban meg tudjuk-e tenni azt a másikkal, amit szeretnénk, hogy velünk is tegyenek az emberek? Tegyük fel, valaki csak azért jár be dolgozóként a kórházba, mert muszáj, mert ez a munkája, máshol nem tudott elhelyezkedni — ő hogyan képes kitekinteni ebből a világból a szenvedő emberre? Hogyan képes együttérezni vele? Hogyan tudok hozzátartozóként tekinteni a betegre, esetleg arra gondolok, hogy igazán meghalhatna már, mert el kéne adnom a házát, hogy pénzhez jussak? Vagy éppen a szeretet, a szájalom kerekedik felül bennem, meglátom a betegben a szenvedő Krisztust? Meddig tart az embertelenségem, hol van ebben az egészségügy helyzete, s hol az én személyes felelősségem? Nekünk pedig, akik a kórházlelkészi szolgálatot végezzük, jeleknek kell lennünk. Rajtam is látják, hogy papi civilben vagyok, amely fölött fehér köpeny van, tehát szándékosan próbálok jel lenni a kórházakban, beteg és dolgozó számára egyaránt. Érdekes módon, amikor nincs rajtam papi ruha, akkor is rájönnek, hogy pap vagyok, még azok is, akikkel először találkozom. Nem járok mindig papi ruhában, éppen azért, mert nem akarom kiváltani az emberekből a bennük az egyház irányában meglévő negatív előítéletet, hiszen ez akadályozná a segítő kapcsolat kialakulását. Azt többször megtapasztaltam, hogy amikor nem a hagyományos módon öltözöm papnak — papi civil van rajtam, de fehér ing —, akkor rengeteg, az Isten, az egyház, a papok felé irányuló kérdést váltok ki belőlük, de egészen jó értelemben, többet, mintha reverendában vagy fekete ingben jelennék meg.

Említette, hogy a betegek hozzátartozóival is tartják a kapcsolatot. Mi a célszerű, ha hármásban beszélgetnek, vagy ha külön-külön? Vagy esete válogatja?

A legjobb, ha külön beszélgetünk a betegekkel, illetve a hozzátartozókkal. Előfordul persze az is, hogy együtt, hármásban. Van egyfajta méltósága annak, amikor együtt imádkozunk a betegek segítségének a felvételekor. Voltam már olyan helyzetben, amikor népes családdal történt ez meg. Megtörtént többször is, hogy amikor megjelentem, a beteg és a hozzátartozó meghitten beszélgetett, de érezni lehetett, hogy szükségük van rám. Akkor utaltam rá, hogy milyen szép szeretetkapcsolat van közöttük, s ez erősítette őket. Azért kell mégis többnyire külön-külön beszélgetnem a beteggel, illetve a hozzátartozóval, mert más és más problémájuk van, még ha azok össze is függenek egymással. A hozzátartozó gondja az, hogyan tudja elviselni a másik szenvedését, a betegnek viszont az, hogy mi lesz a másikkal, akit ő esetleg itt hagy ebben a világban. Van a papnak egyfajta egymás felé terelgető szerepe is, különösen akkor, amikor

régóta meglévő feszültség, magukban hordozott sérelmek vernek éket a beteg és a hozzátartozó közé. Ilyenkor is arra törekszünk, hogy megvilágítsuk, mennyivel nagyobb érték rejlik abban, amit egymásnak tudnak adni szeretetben, megértésben, mintha folyamatosan távolodnának egymástól. Általában sikerül legalább elindítani őket egymás felé. Vannak persze sajnos olyan esetek is, amikor olyan mélyek a beteg és a hozzátartozó közötti sebek, hogy képtelenek vagyunk kitisztítani azokat.

Ha valakit fiatalon, élete teljében dönt le váratlanul egy súlyos betegség, akkor mi vizsgálót tudnak mondani neki?

Ez sokkal tragikusabb helyzet, mint amikor egy idős, beteg ember távozik a földi világból. Nagyon nehéz dolog ez. A betegségek is gyorsabb lefolyásúak fiatalabb korban. A közelmúltban egy fiatal családanya került ilyen helyzetbe, két hónapig szenvedett, s a fájdalomait látva még az ápolók is zokogtak körülötte, nem értették, hogy miért kell ennek a fiatal családjának meghalnia. Ilyenkor csak annyit tehetünk, hogy végig a beteg és a hozzátartozó mellett vagyunk, együtt érzünk velük, s mutatjuk feléjük Istennek a szeretetét. A tragédia értelmét azonban nem tudjuk megmagyarázni nekik. Amit Isten sem árult el, azt én hogy tudnám elmondani a hozzátartozóknak? Az ehhez hasonló esetben a hozzátartozók gyakran fordulnak vádlón Isten felé. Ez nem Isten megtagadását jelenti, hanem természetes igény a fájdalom magyarázatára. Hangsúlyozom, hogy ilyen esetekben a szeretetünkkel állhatunk a gyászoló hozzátartozók mellett, s minél intenzívebb ez a szeretet, annál közelebb kerülhetnek ők Istenhez, még a múlhatatlannak érzett fájdalmukban is. Előfordul azonban az is, hogy a súlyosan megbetegedett fiatalnak rendkívül erős és érett a hite, s elfogadja a helyzetét mint Isten titokzatos akaratát.

A sok szenvedést látva erősödik vagy gyengül az Ön hite?

A mi szolgálatunk nagyon ki tudja fárasztani az embert. Naponta folyamatosan találkozni a szenvedéssel, s a szenvedők sorsát egy kicsit a vállamra venni és hordozni szép, de nehéz feladat. Gyakran rácsodálkozom egyes betegek hitére, a lelkierejükre, s én magam is épülök általuk. Vannak nagyon szép helyzetek. Ludányhalászáiban van egy elmeszociális otthon, ahol pszichiátriai betegek élnek, fogyatékosok is, van külön addiktológiai részlege is. Van különálló kórházkápolnája, amelyben hatvanan is elférnek. Újabbán mégis az egyik épület nagytermében tartjuk a szentmiséket. Az otthon lakói közül sokan csak négy-öt éneket tudnak a „Szent vagy, Uram”-ból, de azt annál lelkesebben éneklik. Amikor az egyik alkalommal — még a kórházkápolnában — ott álltam szemben velük, és láttam, hogy a betegségtől eltorzult hanggal és arccal próbálnak fantasztikus lelkesedéssel énekelni, akkor arra gondoltam, hogy mennyire szereti őket az Isten. Ez látszott az egész arcukon, a boldog tekintetükön.

JÉZUS ÁRKÁDIÁBAN

A Magyar Nemzeti Galéria 2011 májusában megnyílt Markó-kiállításán a bibliai témájú tájképek közé sorolva láthattuk az *Árkádiában* című Markó-művet.¹ A kurátornak nem volt nehéz dolga akkor, amikor a kép helyét kereste — a jobb oldalon látható kiépített kikötő miatt a Szent Péter elhívása-téma festményei közé könnyedén illeszthette. A műalkotás a művészi alkotófolyamat végén kapott helyet, mégpedig a festmények között. Technikája, kompozíciója pedig a hagyatékból elszármazott, befejezetlen festmények közé sorolja. A műtárgy mégis jó pár kérdéssel nyugtalanítja a látogatót és a szakértőt egyaránt. Miért *Árkádiában* címet visel, ha bibliai képről van szó? Ha nem tekinthetjük árkádiai tájképnek, akkor milyen címre cserélhetjük le az eredetét? S egyáltalán: mit ábrázol a festményünk? Esetleg egy eddig meg nem festett témáról van szó, vagy pedig Markó szeszélye (vagy papír nélkülsége) folytán került egymás mellé a három jelenet? Ebben az esetben valóban egy befejezetlen műalkotásról van-e szó, vagy inkább későbbi festmény/ festmények vázlatait láthatjuk a papíron?

A korábbi műtárgyleírásokat olvasva kiderül, hogy már régen is problémát jelentett a kép jelenésének megfejtése. Pogány Ö. Gáborné például a következőképpen írt: „Az úton piros köntösben, kék palástban Múzsza halad. (...) Jobbról a kőpartnál halász hallgatja a szavaló költőt.”² A fenti idézet természetesen nemcsak az oeuvre-jegyzékben olvasható, hanem a mű leírókartonján is. Am Pogány Ö. Gáborné leírását és így bizonyos fokig meghatározását Peregriny János katalógusából kölcsönözte: „Az úton, piros köntösben és kék palástban, Muzsa halad a tő partja felé és figyel a hozzá siető férfiakra, asszonyokra és gyermekekre. (...) Jobbra, a kőpartnál, a kikötött csónak közelében, a falnak támaszkodva halász hallgatja a lombos fák árnyékában szavaló költőt, kit három férfi s két asszony vett körül.”³

A fenti leírások alapján semmi okunk kételkedni abban, hogy egy antik, mégpedig árkádiai témájú festményről van szó. Ezt az elméletet erősíti meg a mű és címének története is, ugyanis a dokumentumokban szinte mindig *Árkádiában* címmel említik. Az 1899-es „Tárgymutató” alkotásunkat az ismert cím, azaz *Árkádiában* alatt szerepelteti. Képünket a 18-as katalógusszámmal jelölve találjuk meg, *A patak és a Jézus Pétert az anyaszentegyház fejévé teszi* című festmények között. A katalógus precízen megadja a lap tech-

nikáját („gouach”) és árát (400 frt) is.⁴ Szerencsére fennmaradtak más források is a műtárgyunk szerzeményezéséről. Ezek közül csak egy adattári dokumentum, mégpedig egy hagyatéki leltár „fedlekzik el” a címről. Az irat ráadásul a többi műtárgyat is pontatlanul említi: emiatt nem teljesen egyértelmű, melyik is vonatkozik a tárgyalandó képünkre. Festményünk mégis a befejezetlen művek között szereplő, egyes számot viselővel azonosítható.⁵ A Szépművészeti Múzeum dokumentumaiból pedig kiderül, hogy a lapot hat másik (idősebb Markó Károly és Markó András) festmény társaságában vásárolta meg a vallás és közoktatásügyi miniszter a létesítendő Szépművészeti Múzeum számára — itt már *Árkádiában* címmel.⁶ Egyébként a festmények megőrzéséről a Szépművészeti Múzeum létrehozásáig átmenetileg a Nemzeti Múzeum gondoskodott. Későbbi sorsuk már összekapcsolódott a többi galériás műtárggyal: a Magyar Nemzeti Galéria megalapítása után annak gyűjteményét gazdagították.

Ha áttekintjük Markó műveinek adatbázisát,⁷ akkor cím alapján kilenc művet tudunk „árkádiai” tájként azonosítani — ebből egy a tárgyalat festményünk. Markó leveleinek áttekintésekor helyzetünk nem válik könnyebbé, hiszen piszkozataiban nyoma sincs árkádiai táj említésének.⁸ Festményünk leírásait átolvasva megállapíthatjuk, hogy a kutatók már korábban is megkülönböztettek három, egymástól elkülönülő, zárt figurális csoportot, amelyek jelentését viszont nem sikerült felfedniük. A három csoport a következő: a bal oldalon, a kompozíciót záró épület előtt tevékenykedő figurák, a kép jobb szélén és a kép közepén elhelyezkedő alakok.

A festmény bal oldalán lévő jeleneten pilléres-oszlopos alátámasztású portikusz alatt/előtt négy munkás ládákat visz be az épületbe, amelyek bejáratánál egy másik alak az irányító szerepét tölti be. Az alakokat idősebb Markó Károly csak körvonalaikkal jelezte, kifestésükre ugyanúgy nem került sor, mint a jobb oldali csoportéra sem. A két csoport közt másik összefüggést is könnyedén találunk: a teve mögött álló, ládára támaszkodó férfi hasonló testtartásban, ám tengelyesen tükrözött elhelyezésben jelenik meg a jobb oldalon. A teve pedig egy másik vásznon, mégpedig az 1860-as *Jakob találkozása Ézsau* című alkotáson látható hasonló pozícióban.⁹ Tevével, illetve tevével többször is találkozhatunk: Kovács Gábor gyűjteményében lévő *A halász* című festményen Pisa környéki tájban.¹⁰ És nem véletlenül Pisa mellett. Jacopo De Grossi Mazzorin

remek összefoglalása szerint a Pisa melletti San Rossoréba 1622-ben érkeztek az első tevék, melyeket II. Medici Ferdinánd kapott ajándékba a tuniszi bégtől. 1683-ban, a törökök elleni hadjárat zsákmányaként újabb tevék érkeztek a parkba.¹¹ Kovács Mihály a következőképpen írt önéletrajzában egy 1843-as kirándulásról, amelynek során idősebb Markó Károly vezetésével bejárták „Pistóját, Prátót, Sz. Marcellót, Vico pisánót, St. Giulianót, le Moline hegyi helységet, Luccát és fürdőjét (Bagni di Lucca) és Burgót”, „Pisában és erdőjében Markó András és én foglalkoztunk »teve festéssel«”.¹² A fenti sorok alapján elmondható, hogy Markó Károly pisai korszakától számítva személyesen is tanulmányozhatott tevüket, azokról rajzokat készíthetett, melyeket későbbi festményeiben felhasználhatott. Sőt, miként *A halászk* esetében látható, a Pisa környéki táj egyik szimbólumává váltak a tevék.

A festmény bal oldalán látható portikusos épület az egész kompozíció szempontjából meghatározó elem. Hasonló lezárást Claude Lorrain alkalmazott jó néhány festményén: a képünkhöz egyik legközelebb álló példa a *Vénusz temploma*. Az alkotást a római Pallavicini Galéria őrzi, ahová még a Colonna gyűjteményből került, feltételezhetőleg az 1840-es évek elején.¹³ A festményről sok metszetet készítettek, például a 19. század elején Pietro Parboni.¹⁴

A jobb oldali csoport főalakjának azonosítása attribútumának (a kereszt alakú botnak) köszönhetően igen egyszerű: nem költő szaval, hanem Keresztelő Szent János prédikál. Markó festményein Szent János csak egy esetben szerepel: Jézus megkeresztelkedésénél. Egyébként a szent nevével nem találkozunk a piszkotatban fennmaradt levelezés lapjain sem. A prédikáló szent környezete a „Tanítványok elhívása” tipológiai csoportot idézi fel. A kiépített kikötő a már említett Claude Lorrain-képeket (illetve az azokról készített készült metszeteket) vagy Alessandro Salucci festményét idézi fel.¹⁵

Befejezésül pedig lássuk a „piros köntösben és kék palástban” közeledő „Múzsza” csoportját. Jól láthatjuk az eddigiek alapján: bibliai kompozícióról van szó. Így itt sem „Múzsát”, hanem Krisztust láthatjuk nyolc ember között, a két fiatal pedig tanítványaként határozható meg. Az apostolok közül az első ruházata alapján könnyedén meghatározható: Szent Jánost láthatjuk. Szent János piros-zöld színekbe való öltöztetése Markónál az ötvenes évekre szabályszerűen ikonográfiai sajátossággá válik, ugyanis a legtöbb festményén már ekként láthatjuk, egyet kivéve: a *Krisztus lecsendesíti a vihart* címűnél.¹⁶ Ennél csak a borotvált arc segíthet minket. Ám „természetesen” festményünk eltér a megszokottól,

hiszen János attribútuma, az irattekercs elmarad, és Jézus kezébe vándorol át.

A félig fekvő helyzetben lévő férfi viszont más érdekességre hívja fel figyelmünket. Ahogyan a kiállítási katalógus tanulmányában már kifejtettem,¹⁷ Markó talán ismerhette Nicolas Poussin *Mannahullás* című festményét.¹⁸ Poussin képeinek középpontjában látható idős ember hasonló, bár tükrözött testtartásban helyezkedik el. A festmény Guillaume Chateau-féle metszetén (a technika sajátosságának köszönhetően, mivel a kép a dúc-ról tengelyesen tükrözve kerül a papírra) az öregember és a beteg testhelyzete már teljesen azonos. Jézus leggyakoribb csodatételei közé tartozott a betegek, bénák gyógyítása.¹⁹ Ha az evangéliumok szerint a leggyakoribbak is, Markónál már ritkábban szerepel a téma, hiszen összesen csak két elkészült és fennmaradt kompozícióról tudunk: az esztergomiról és a mexikóvárosiról.²⁰

A három jelenet összeolvasása és ezáltal a festményünk témameghatározása nem egyszerű feladat. A kutatás során szerzett tapasztalatok szerint Markó gyakran festett képsorozatokat, sőt, egy festményen belül is élt a jelenetsűrítés lehetőségével.²¹ Ugyanis már egy rokon téma, az esztergomi gouache-nál is láthatjuk, hogy az ördögösök meggyógyítását követi a disznókonda vízbefúlása — amint ezt hátul észlelhetjük is. Ezen a lapon rejtőzik még egy finom utalás: a középen álló fát vihar tépázza meg. A szinoptikus evangéliumok szerint a gadarai vagy gerazai ördögösök meggyógyítása közvetlenül a vihar lecsendesítése után következett.²² A Magyar Nemzeti Galéria Grafikai Osztályán őrzött feljegyzés szintén megemlíti (egymást követően) a két témát a megfestendők között.²³ Ugyancsak a Markó-féle jelenetsűrítés egyik fajtája, amikor egy megfestett evangéliumi jelenettel másokra is utal.

A fentiekben leírt tények felbátorítanak minket arra, hogy az *Árkádiában* három jelenetet is egy keretbe illesszük. A festmény témájának „datálását” megkönnyíti, hogy jobbra a prédikáló Keresztelő Szent Jánost láthatjuk. Eszerint a lap mindenképpen Krisztus nyilvános működésének elejéhez köthető. Ám a szinoptikusok alapján János bebörtönzése előtt csak két jelenetet ábrázolhatna Markó (amiket viszont Markó feljegyzése meg is említ): Jézus megkeresztelkedését és megkísértését. János evangéliuma alapján jobban meghatározható a jelenet: Krisztus első két tanítványának elhívását láthatjuk, akik a Keresztelő mellől szegődtek hozzá — a tanítványok elhívását pedig a kánai menyegző követi.²⁴ Máté evangéliumában János bebörtönzését Jézus galileai működésének leírása követi, amikor először kezd gyógyítani.²⁵ A fentiek alapján Árkádia a Galileai tó vidékévé alakul. Tehát festményünk az egyetlen olyan Mar-

kó-kép, amely nem Szent Péter, hanem Szent János elhívását mutatja be. Ugyanakkor több is annál: a különféle szerzőktől származó evangéliumi részletek miatt egyfajta vizuális „evangéliumharmónia” is. Egy ilyen „Markó-diatesszaron” nem nélkülözi az előzményeket sem, amiket a már említett feljegyzésében, pontosabban az evangéliumok közötti keresztthivatkozásokban találunk meg.

DRAGON ZOLTÁN

¹Tempera, papír, 580×800 mm. Magyar Nemzeti Galéria Grafikai Osztály, ltsz. 1715

²Pogány Ö. Gáborné: *Id. Markó Károly művei*. In: *Művészettörténeti tanulmányok. Művészettörténeti Dokumentációs Központ Évkönyve 1954–55.* (Szerk. Dávid Katalin.) Képzőművészeti Alap, Budapest, 1957, 415.

³Peregriny János: *A Magyar Nemzeti Múzeum Képtárának leíró katalógusa*. Athenaeum, Budapest, 1900, 344.

⁴Tárgymutató a „Nemzeti Szalon” Markó gyűjteményének kiállítására 1899. február 15-től 1899. március 5-ig. K. n., h. n., 1899, p. n., kat. 18.

⁵„Tempera sotto cristallo (Carlo Markó padre)”. Magyar Nemzeti Galéria Adattára, ltsz. 7275/1955, p. n.

⁶Szépítőművészeti Múzeum Irattára 101/99, 177/99

⁷Dragon Zoltán, kézirat.

⁸Magyar Nemzeti Galéria Adattára, ltsz. 5638/1954

⁹Id. Markó Károly: *Jákob találkozása Ézsauval*, 1860. Tempera, vászon, 109×157 cm. Budapest, Magyar Nemzeti Galéria, ltsz. 3093

¹⁰Id. Markó Károly: *A halász*, 1841. Olaj, vászon, 46×59 cm. Budapest, Kovács Gábor gyűjteménye.

¹¹Jacopo De Grossi Mazzorin: *Cammelli nell' antichità: le presenze in Italia*. In: *Archaeozoological studies in honour of Alfredo Riedel*. K. n., Bolzano, 2006, 240.

¹²Kovács Mihály *önéletrása*. (Szerk. Ludányi Gabriella.) Heves Megyei Múzeumi Szervezet, Eger, 1992, 38.

¹³Claude Lorrain: *Vénusz temploma*, 1672. Olaj, vászon, 143×194 cm. Róma, Galleria Pallavicini, kat. 210. (LV 178).

¹⁴Papír, 415×565 mm. Veszprémi Megyei Múzeumi Igazgatóság, ltsz. 53.7.45

¹⁵*Délszaki kikötő*, 16. század második fele. Olaj, vászon, 70×96 cm. Bécs, Kunsthistorisches Museum, ltsz. 1716

¹⁶*Krisztus lecsendesíti a vihart*, 1854. Olaj, vászon, 37,2×50 cm. Budapest, Magyar Nemzeti Galéria, ltsz. 6704

¹⁷Dragon Zoltán: *Bibliai témák idősebb Markó Károly festészetében*. In: *Markó Károly és köre*. (Szerk. Bellák Gábor, Dragon Zoltán, Hessky Orsolya.) Magyar Nemzeti Galéria, Budapest, 2011, 44–45.

¹⁸Nicolas Poussin: *Mannahullás*, 1637 k. Olaj, vászon, 149×200 cm. Párizs, Musée du Louvre, ltsz. 7275

¹⁹Mt 9,1–8; Mt 12,9–14; Mk 2,1–12; Mk 3,1–6;

²⁰*Krisztus meggyógyítja az ördögözt*, 1850–1851. Gouache, akvarell, papír; 365×490 mm. Esztergom, Keresztény Múzeum, ltsz. 5206; *A megszállott meggyógyítása*, 1856. olaj, vászon; 106×141 cm. Mexikóváros, Museo Nacional de San Carlos, ltsz. 5379

²¹Vö. Dragon Zoltán: i. m. 48.

²²Mt 8,28–34; Mk 5,1–20; Lk 8,26–39.

²³Ltsz. 1899–216/50

²⁴Jn 1,35–40.

²⁵Mt 4,23.

KEDVES OLVASÓINK! MEGÚJULT A HONLAPUNK:

www.vigilia.hu

Látogassanak el honlapunkra, ahol elolvashatják régebbi számainkat, megismerkedhetnek a Vigilia történetével, értesülhetnek újdonságainkról és könyveinket kedvezményes áron rendelhetik meg.

Legújabb szám • Archivum • Vigilia könyvek • Vendégkönyv • Szerkesztőség • A Vigilia története

Könyvek - Újdonság

• **Keresztről keresztre**

Szerző: Pilinszky János

Ár: 2500 Ft

Kiadás éve: 2011

Pilinszky János összegyűjtött cikkei, esszéi csak halála után jelenhettek meg kötetbe gyűjtve, ám több mint tíz éve (legutóbbi kiadásuk óta) ezek az írások is már hozzáférhetőek a nagyközönség előtt. Életében egyáltalán nem nyílt lehetősége a költőnek ezen írások kötetbeli publikálására, pedig tervezett belőlük egy naplójellegű válogatást, amelynek legfeljebb már csak képezelhető rekonstrukciójára tehet kísérletet a gyűjtemény.

A szakkiradalomban mára elfogadott vélekedés, hogy a költő versei és publicisztikai írásai szorosan összetartoznak, gyakran egymást értelmezik, s a versek olykor épp a cikkekből nyernék el első megfogalmazásukat. A válogatás annak a költői figyelemnek a belső alakulását és természetét követi nyomon, amelynek megértése nélkül az életmű egésze sem értelmezhető hitelesen, illetve egy idő után bizonyos művek interpretációs problémái sem

Vigilia könyvek

- Újdonság
- Akciós könyveink
- 2004 előtti könyvek
- Egyháztörténet
- Filozófia
- Irodalom
- Lelkiéség
- Pedagógia
- Pszichológia
- Teológia

Megrendelni!

HÓNAPRÓL HÓNAPRA

ÁROKÁSÁS AZ IRODALOMBAN

A 20. század hazai irodalmának legizgalmasabb alakja kétségkívül Szabó Dezső volt. Hatása máig tart, talán nem akkora erővel, mint fénykorában, a húszas-harmincas években, amikor Németh László új színekkel gazdagította elképzeléseit, de ma is eleven, hozzájárul irodalmi megosztottságunk fájdalmas tényéhez, amelynek persze politikai okai is vannak, mint ahogy voltak a jelzett időben is. Az író egy magatartást is képviselt, amelynek lényege a konfrontálódás, a kurucos lázadás különböző változatokban ízlésformáló. Nyilván döntő mértékben hat Szöcs Zoltánra is, aki enciklopédiát adott ki a „Mesterről” (általában így nevezi a kiválasztott címszavakban), s az ő szemszögéből értékeli korát, annak intézményrendszerét, meghatározó személyiségeit és eseményeit. Ilyesformán egy szubjektív enciklopédia született, amelyből természetesen hiányzik a kellő objektivitás és mértéktartás, értéktételei sokszor ellentmondásra ingerelnek, ami persze érthető, hisz Szabó Dezső is folyvást ellentmondások pergőtüzében élt és alkotott, kora íróival való kapcsolata sokszor feszült volt, hangsúlyozottan személyes hangú írásai, megnyilatkozásai heves ellentmondást váltottak ki.

Aki a 20. század magyar irodalmának térképét rajzolja föl, elsőnek mindenképp a Nyugat helyét jelöli ki. Szabó Dezső megbecsült íróvá válásában is jelentős a folyóirat ösztönzése, erről épp az enciklopédia szerzője közölt fontos tanulmányokat. A Nyugat ösztönzését Szabó Dezső is elismerte, ám az *Elsodort faluban* jól felismerhető torzképét rajzolta néhány vidékre utazó munkatársának, egyebek mellett Kaffka Margitnak és Babitsnak. A Farkas Miklóshoz igyekvők teljesen tanácstalanul forgolódnak a vidéki környezetben, meg sem tudják szólaltatni a parasztembereket. A „Mester” 1919-ben közölt utójára a folyóiratban, amelyet Szöcs Zoltán a következő jelzőkkel életet: „erősen liberális”, „urbánus”, „elzsidósodott”, s hozzáteszi: képtelenség, hogy Szabó Dezső „hosszabb távon maradjon az Ignotus, Fenyő, Osváth és társaik meghatározta szerkesztőségben”. Hogy miért épp e neveket említi, s miért nem, mondjuk Babits Mihályét, akinek komoly szerepe volt a szerkesztői tevékenységben, azt aligha kell magyarázni. Ha ezt a felsorolást a Magyar Kultúrában olvasom (ott és akkor volt ilyen!), nem csodálkozom. De itt és most... Szöcs Zoltán valamiképp ellenséges a Nyugattal. Kosztolányinak a Szabó Dezső által életre hívott Írószövetségből történt kilépését így

kommentálja: „nyíltan és hangosan szembe fordult a hirtelen szélsőségesnek és antiszemita nék kikiáltott elnökkel, és visszatért a Nyugat biztos egzisztenciát nyújtó karámjába”. Ez így nem igaz! A Nyugat senkinek sem nyújtott egzisztenciális biztonságot, hiszen Kosztolányi az Új Nemzedék szerkesztőségével történt szakítása után állásért kilincsel. Az viszont tény, hogy a Mester 1920 tavaszán sokszáz egyetemista élén a numerus clausus törvénybe iktatását követelte a parlamentnél, aminek azért volt némi antiszemita íze. Az is tény, hogy a kor íróinak nagy része igyekezett a Nyugat „karámjába” kerülni, hiszen ezzel lettek igazi írók. A Napkelet valóban a Nyugat ellenlapjának indult, utóbb azonban inkább „elöszobája” lett, ahonnan kiváló szellemek, írók és esszéisták kerültek át a „karámba”.

Zord szavakat olvashatunk mindazokról, akik szembe fordultak Szabó Dezsővel, vagy bírálták eszmevilágát. Teljesen elrajzolt Fülep Lajos arcképe: „Nagytsiztetű Fülep Lajosnak vagy rosszindulata volt túltengő, vagy ideg-elmeállapota deficitese...” — olvassuk a róla írt sorok között. Egyébként az F-betűvel kezdődő nevek között szerepel Féja Gézáé, aki irodalomtörténetében (*Nagy vállalkozások kora*) jelentőségéhez méltó terjedelemben elemezte az életmű érdemeit és gyengeségeit. Fájára, mint valamennyi népi íróra hatott Szabó Dezső társadalomszemlélete, a romlatlannak hitt fajiság, a parasztság felé fordulása. Ugyanakkor részletesen és meggyőzően szólt szépirodalmi művei többségének szertelenségéről, megszerkesztettségük hiányosságairól, amelynek egyik oka alighanem írójuk fékezhetetlen indulatával magyarázható. Indulata többnyire kora jelentékeny szellemeivel készítette harcra, s miközben sebeket osztott, sebeket kapott, amelyek növelték magányát, sértettségét. Holott kora társadalmának olyan fonákságaira mutatott rá, amelyek a nemzet gyengeségeinek okozói voltak. Jobbító szándékát azonban gyengítette féktelen indulata, amely azt sem tette lehetővé, hogy higgadt vezérként, az ellenfél gyengeségét látva, győzelemre vezesse azokat a fiatalokat, akik egy ideig irányítójukként szegődtek hozzá, majd néhányan maradtak csak vele száműzetésben.

Közülük való volt Erdei Sándor, aki a hosszú hallgatást és az egyoldalú értéktételeket — amelyek eredményeképp Szabó Dezsőt kiradírozták, vagy teljesen negatív figuraként tárgyalták az irodalomtörténetek — megtörve 1957-ben tanulmányt írt, amelyben perújrafelvételt kezdeményezett (volna) az író ügyében, amelynek nyomán (a Kortárs 1958. 5. számában jelent meg) hatalmas vihar

támadt, amely elsöpörte a tanulmány szerzőjét, s egy vidéki termelőszövetkezetbe röpitette, ahol már nem foglalkozhatott irodalmi kérdésekkel. Megérdemli a róla szóló méltányoló értékelést, tanulmánya akkor és ott Szabó Dezső visszahódításának kezdeményezője lett. (Ebben a törekvésében Veres Péter is támogatta — a maga módján.)

A címszavak olvasztán egyre erősebbé válik az a meggyőződésünk, hogy másképp látták Szabó Dezsőt, akik személyes ismerői voltak, s megmegszenvetdék szélsőséges kedélyhullámzásának kitéréseit, s megint másként, akik szerepét, hatását próbálták értékelni, akár pozitív, akár negatív módon. Többször emlegette őt Bohuniczky Szeffi, aki meg is írta emlékeit. Teljesen jogos, hogy kedélyes évődési közben Kosnak nevezte. Valóban fenyegetően rontott neki mindenkinek, aki útjában állt, vagy akit kártékonynak vélt. Kivételes bátorságára jellemző Tisza Istvánnal folytatott vitája.

Semmi kétség: Szabó Dezső gondolatvilágának elemei ma is élnek, bár az a magyar paraszti réteg, amelyet romlatlannak és a jövő letéteményesének vélt, mára teljesen megváltozott, a történelem kínkeserves eseményei nyomán módosult. Az erőltetett és sokszor értelmetlen iparosítás jelszavával a városokba csábították a fiatalokat, a falvak egy része elöregedett, a megmaradtak gondolkodásából kiveszett a jövőbe látás igénye, elhajlították, olykor megtörték gerincét, amelyet Szabó Dezső és a népiek oly egyenesnek és keménynek láttak. Voltak, akik felismerték a változást, hisz ennek jelei már 1945 előtt is megmutatkoztak. Közéjük tartozott például Illyés Gyula, aki műveivel és lapjával, a Magyar Csillaggal is egyfajta nemzeti egység megteremtésén fáradozott. Úgy vélte, Szabó Dezső gondolatvilága nem teszi lehetővé, hogy a magyarság egységesen gondolkozzék, cselekedjék fenyegetettségében, ezért bírálta olykor igen keményen. Szabó Dezsőnek az ifjúságra gyakorolt hol elhatározó, hol kevésbé jelentős befolyása aggasztotta, való igaz, úgy jellemezte szellemiségét, mint a romlott gyümölcsöt: „akiben csak egy gerezd is megtalálható belőle, az teljesen szét fog rohadni”. Nos, az enciklopédiának hatalmas szerepe lehetett volna abban, hogy Szabó Dezső máig érvényes gondolataira elfogulatlanul vezesse rá az olvasókat, és pontosan, előfeltevések nélkül jelölje ki helyét a 20. századi magyar irodalomban. Nehéz feladat, hiszen a legnagyobb akadályát épp Szabó Dezső egyénisége, féktelen indulatossága jelenti. Az enciklopédia gazdag anyagát azonban megfertőzi az a mód, ahogyan összeállítja, túllépve a műfaj határain, az író-gondolkodó életének eseményeit, elveit a sajátjaival is megtoldja, tovább szélesítve azt a szakadékot, amelynek partjain táborokra

rendeződik a felfegyverzett hazai értelmiség, a másik félre golyózápport zúdítva.

Külön címszót érdemelt volna Szabó Dezső hatása és annak titka. Korszakonként, elsősorban a proletárdiktatúra bukása és Trianon után kétségkívül óriási volt a befolyása. Bohuniczky Szeffel beszélgettem erről, miközben az író férje, Maller Dezső huncut mosollyal szemlélődött (Szeffi nénitől nehezen juthatott volna szóhoz, nem is próbálkozott, arcáról lehetett leolvasni gondolatait és kimondatlan kommentárjait). Az enciklopédia értékítéletét kissé árnyalva azt mondhatnám, az író sosem nyilatkozott ellenszenvvel Szabó Dezsőről, inkább csipetnyi rosszmájúsággal, amint többi kortársairól is, egy-kettejük kivételével. Lenyűgözőnek és gonosznak mondta az írot, kivált előadói stílusát becsülte nagyra. Történelmi éleslátásra intette hallgatóságát, józan önismeretre készítő intelmei éles ellentétben álltak csapongó, szenvedélyes értékeléseivel és váratlan érzelmi kitéréseivel.

Tanulmányainak többsége ma is olvasható, némelyik olvasandó. Annál nehezebb elbeszéléseire és regényeire kaphatni a fiatalokat, akik az *Elsodort falut* sem értékelik, rendszert a stílusát hozzák föl az olvasása legnagyobb akadályául. Ez a maga korában érdekes és felkavaró regény évről évre veszít újszerűségéből, egyre kevesebben töreksenek a benne kifejtett ideológia megértésére. Amit már Fülep Lajos is kifogásolt, az mára egyenesen bombasztkus hatást kelt: „...összefogunk az egész életre — mondja János Miklósnak —, itt a mi kis fészünkben fogjuk megkezdeni felépíteni az új Magyarországot. Az erős, az okos, a praktikus, a győző magyarok Magyarországot. Én élni és tenni fogom az életet, te megírod a törvényeit, és belekiabárod a szívedbe. Olyan szép az élet, Miklós, és olyan nagy harsonák hívnak élni. Mikor tegnap a vonaton jöttem, az egész mező, minden rög egy trombita volt, s kibontott zászlók a fák. Csak hinni kell, csak akarni kell, csak tenni kell.” Bármilyen ironikusan értékelte is a bíráló az író szándékát, némi igazsága volt, amikor arról értekezett, hogy ettől a harsonaszótól nem omlanak le Jerikó falai. Ez a féktelenül expresszív stílus mára hatástalan lett.

Juhász Gyula szelíd kritikájából is érződött, mennyire idegenkedett a harsogástól, de arra is ráértett, hogy a regény nem is regény, inkább olyan politikai tett, mint a *Zalán futása* volt a maga korában. Azt azonban joggal vitatta, hogy a nagy mű központi mondanivalója, a „vissza a faluhoz” gondolat időszerű-e, s nem Európától való elzárkózásunkat okozza-e. „A két író az első pillanattól kezdve mély és kölcsönös tiszteletet érzett egymás iránt” — olvassuk a költőnek szentelt címszóban. Nos, Juhász Gyulának a *Dél-*

magyarországban közreadott bírálatában (1919 szeptemberében) a következő olvasható: „Vissza a faluhoz, ezt a megváltó ígét hirdeti ön két kötetten keresztül, mialatt hőse keresztülmegy a modern városi író minden nyavalyáján, akárcsak ön, kedves kollégám, aki Székesfehérváron klerikális volt, Nagyváradon filozemita, Székelyudvarhelyen református, Sümegen nihilista, Ungváron antiklerikális, Budapesten egyebek között kommunista.” Ebből a jellemzésből aligha következtethetünk egymás iránt érzett megbecsülésükre és tiszteltükre.

A regény legszellemesebb, mondhatni „legpusztítóbb” bírálatát Kosztolányi írta (*Levél egy regényhamisítványról az Új Nemzedékben*), belehelyezkedve egy olyan együgyűvé transzformált olvasó szerepébe, aki sehogy sem hiszi el, hogy a művet a neves író, Szabó Dezső alkotta. Ő is azt a kérdést járta körül, valójában mi a műfaja Szabó Dezső alkotásának: „Vannak benne lendületes vezércikkek, vannak sikerült részletek, melyekben a szerző íróársaira féltékenyekedik (ezek a legjobbak), vannak megható oldalak és talpraesett szónoklatok is, melyek érdekesekek, magukkal ragadók, és arról tesznek tanúbizonyosságot, hogy az, aki összehozta őket, egykor jobb szónokaink, sőt talán íróink között is helyet foglalhat. Csak éppen regényírói alkotóképességet nem lelek sehol.” El lehet képzelni, hogy ezek után mennyire harmonikussá vált kapcsolatuk, egyikük sem tartozott a felejtős fajtájúak közé.

Talán az eddigiekből is kiviláglik, hogy kortársainak egy részét nem harsogva elkiáltott eszméi zavarták, hanem azok meglepő, olykor megmagyarázhatatlan változásai. Juhász Gyula bírálatából expressis verbis kiolvashatók, de hasonló szellemben méltatta e módosulásokat Király György is a Nyugatban. Nagy szellem nagy változásai, amelyek fontos megfigyeléseit és kasszandrai jóslatait is hiteltelenítették kortársai szemében. Így fogyhatott el mellőle fiatal rajongóinak serege, amely végül néhány kitarító hívére apadt. Némi túlzással azt lehet mondani: fő ellensége önmaga volt. Hogy az elfeledtetés hamujából elő lehessen varázsolni ma is érvényes gondolatait, ahhoz kiegyensúlyozottabb, objektívebb, elfogulatlan enciklopédiára lenne szükség. Sokszor tapasztalhattuk, hogy újraértékelésére olyanok is vállalkoztak, akik korábban élesen elítélték. Király Istvánt említhetem példaképp, aki egyre közelebb került Németh Lászlóhoz s vele Szabó Dezsőhöz is. Az újabban megjelent, eszmevilágát elemző tanulmányok, így Gróh Gáspáré, aki nem melleseleg kiváló könyvet állított össze „az elsodort íróról” a Nap Kiadó *In memoriam* sorozatában, azt a reményt keltik, Szabó Dezső arcképét végletes vonások nélkül meg le-

het rajzolni, s ehhez bizonyára segítséget nyújtanak az enciklopédia adatai, amelyek az író életének, sorsának igen alapos ismeretére vallanak. E tisztító munka elvégzőit azonban óvnam a kötetben olvasható értéktételek elfogadásától.

Féja Géza egyike volt a népi irodalom fontos szereplőinek. Nemcsak *Viharsarok* című szociográfiája, s az e műve körül támadt botrány tette ismertté, hanem tanulmányai, cikkei is. Szívesen olvastam háromkötetes irodalomtörténetét, elsősorban a *Nagy vállalkozások korát*. Egyes részei remek megfigyelésekben bővelkednek, mások, amelyekben szabadjára engedte antiurbánus indulatait, ellenkezésre készítettek. Ez az irodalomtörténet némi rokonságot mutat Németh László *Kisebbségbenjével*, bár nem kísérte hasonló pengeváltás a különféle táborok között.

Féja Endre válogatásában most *Erdély emlékezete* címmel jelentek meg erdélyi írőkkel, történelmi és irodalmi események nyomán írt tanulmányai, cikkei. Ezeket többféle indulat fűti. Mindenekelőtt a fájdalom, amely máig él a trianoni diktátumok nyomán, s amely oldódott a tájegység egyes részeinek visszatérésekor. Ezt az olykor eufórikus hangulatot Féja végigkísérte cikkeiben, melyekben különböző települések életét, várakozását is bemutatta.

Antiurbánus beállítottságáról vallottak azok az írásai, ismertetései, amelyekben az *Erdélyi Helikon* „előregedéséről” írt, s lelkesen tört lándzsát a fiatal erdélyi írók folyóirat-kísérleteiről és műveiről. E vonatkozásban ítéleteit nem igazolta az idő. Talán nemzedéke egyes tagjainak a Nyugat és a nyugatosok ellen vívott küzdelme is meghatározta nézőpontját.

Féja Erdély és az erdélyi lélekből sarjadt irodalom kitérő ismerőjeként kalandozott a múltban és jelenben. Figyelemre méltó gondolatokat fogalmazott meg a kisebbségi irodalomról, és elismerésre méltó érzéssel tájékozódott jelene irodalmában, amelynek igazi értékeire erősebben rezonált a Nyugatnál is, ahová például Dsida Jenő nem nyert bebocsátást, holott költői nagysága vitathatatlanak bizonyult. Az *Apostolok kora* című ciklusba kritikai és ismertetői kerültek. Ezek nagy része is kiváló irodalomértéséről tanuskodik, kivéve azt a néhány értéktételeket, melyek már említett ellenszenvéből fakadtak. Kár ezekért, hiszen ez a válogatás nemcsak Féja Géza emlékét idézi, hanem a magyar a magyar történelem izgalmas eseményeinek is hű tükörképe.

(*Szabó Dezső-enciklopédia*. Összeállította Szócs Zoltán. *Kairosz Kiadó*, Budapest, 2011; *Féja Géza: Erdély emlékezete*. Szerkesztette Féja Endre. *Éghajlat Könyvkiadó*, Budapest, 2011)

RÓNAY LÁSZLÓ

SZÉNÁSI ZOLTÁN: A SZAVAK SOKFÉLESEGÉTŐL A SZÓ EGYSÉGÉIG Tanulmányok a 20. századi magyar katolikus irodalom témaköréből

Ez a gazdag tartalmú könyv meggyőzően átfogó tudás birtokában keresi a választ arra a kérdésre, hogy a 19–20. század fordulója óta milyen lehetőségei és milyen megnyilatkozásai voltak nálunk a katolikus irodalomnak. Bár alaposan felvértezve az irodalomelmélet fegyvertárával, nem elméleti fogalomértelmezésekből indul ki, hanem konkrét és meghatározható probléma-tanulmányok és portré-tanulmányok sorában halad előre. Világosan megfogalmazott előszava bevezeti, egyszersmind összefoglalja hosszú és kiterjedt elemzőmunkája következtetéseit, melyek szerint a katolikus irodalom két nagy vonulatáról lehet beszélnünk a megvizsgált és lényegében máig tartó korszakban. Az egyik Prohászka Ottokár központi alakjához fűződik és a 19. századi politikai katolicizmusból nő ki: az irodalom területén — s itt a szón szépirodalmat kell értenünk — a konzervatív ízlésvilág oldalán áll, a maga idejében Ady s a Nyugat mozgalmának ellenlábásai közé tartozott. A másik vonulatot a modernség iránt való nyitottság jellemzi, s ennek a vonulatnak vezető alakja Babits Mihály, Rónay György és Pilinszky János, a pap-költők közül pedig mindenekelőtt Sík Sándor. A tanulmányok foglalkoznak Mécs László, Pusztai Sándor és Tűz Tamás költészetével is.

Szénási Zoltán a tárgyilagosságra törekvés követelményeinek megfelelő tudományos tanulmányokat ír, nem tekint esetleges mai ideológiai áthallásokra. Prohászka Ottokárról szóló értékezése Prohászka ijesztő antiszemitizmusának bemutatásával kezdődik, aztán avval az irodalomértelmezéssel foglalkozik, mely a „diadalmas világnézet” hirdetett eszméjéből következett. Modern katolikus szellemi életet akart létrehozni, de a valóságos és megvalósuló modern irodalom majdnem minden vonását elvetette, igaz, nem pártolta azokat az irodalmi törekvéseket sem, amelyek igyekeztek elhallgatni az élet tragikus oldalait. Kétszertatú irodalmi modellt képzelt maga elé, a krisztusi szép egyéniség kialakítására törekvő, megújuló kereszténységet — írja Szénási — szembeállította avval, amit dekadenciának nevezett, s annak nevezte szinte az egész kibontakozó modern irodalmat. Kiterjedt hatású, nagy formátumú gondolkodó volt, gondolkodásmódja könnyen kinyomozható a pályakezdő Sík Sándoron is. Sík később eltávolodott Prohászka merev szembeállításaitól, s a „Nyugattal rokon autonóm irodalomeszményre alapozott »katolikus irodalom«-konceptiót vázolt

fel”. Ennek az irodalomeszménynek a megvalósuló részleteit Sík Sándor egyik versciklusának elemzésével mutatja be a könyv. A Nyugat körében Babits munkássága révén kezdettől jelen volt a katolikus gondolat, Szénási Zoltán az ismert összefüggéseket annak a feszültségnek az analízisével egészíti ki, amely abból keletkezett, hogy a költőre egyaránt hatott az egymástól eltérő felfogású Szent Ágoston és Immanuel Kant.

Rónay György fejleszti tovább Babits és Sík Sándor vonalát. Kitágítja az irodalmi katolicizmus fogalmát: „a művész egyetlen feladata (...), hogy jó művet alkosson, s a mű katolikus volta nem az író szándékából, hanem katolikus élményéből fakad. Tehát tökéletesen hamis »a katolikus irodalom« ama kasztszerű fogalma, ahogy nálunk általában értelmezik.” S mi a katolikus élmény? Szénási tovább idézi Rónay Györgyöt: „lehet a szenvedés, a küzdelem, a sóvárgás élménye is, lehet a jellegzetesen babitsi nosztalgia élménye is, lehet a reménytelennek tetsző éjszaka is, amelyben úgy vágyunk Valakire, hogy nem is tudjuk még, Kire vágyunk; csak a lelünkben fájó hiányt érezzük, s az a fájdalom, a hiánynak ez a szenvedése: ez nemcsak katolikus élmény, hanem a legnagyobb katolikus élmények egyike.”

Ezt a táguló kört Pilinszky János nyitja még tágabbra. „Költő vagyok és katolikus. Véleményem szerint a katolicizmus nem más, mint elfogadása annak, hogy az ember mérhetetlenül térben és időben él. Azt, hogy »katolikus költő« vagyok, nem hiszem. Úgy gondolom, Assisi Szent Ferenc az utolsó katolikus költő. Mert a költészet sokkal inkább gyónás, mint prédikáció... De szeretnék katolikus költő lenni — a szónak abban az értelmében, hogy a katolikus annyit tesz, mint egyetemes. Sokat gondolok Jézusra, bár mint minden igaz hívő, eretnek is vagyok. Mert, aki nem hisz, csak az nem eretnek.” Lehet-e még tovább tágitani a kört, hogy az elnevezés értelme mégis valahogyan megmaradjon? Először katolikus írónak számított a katolikus pap, aki irodalommal foglalkozott, aztán az író, aki hittételeket vett szövegeibe, aztán az író, aki e hittételeknek megfelelő szellemiségű műveket hozott létre. Végül a katolikus irodalom fogalma beleolvad a keresztény szellemű irodalom fogalmába. A könyv Vasadi Péterrel itt, a Vigiliában készült beszélgetésben elhangzott mondatokkal zárul: „Keresztény ihletettségű költészet van.” Amihez hozzáidézi a szerző egy mondatot a Vigilia egyik programírásából: „Álmunk az, hogy ez a nyitottság egyszer egyetemessé tágulhat, a sokféleség pedig lassan olyan harmóniába rendeződhet, amelyben megférhetnek a maguk helyén az esetleg idegenen csengő, diszsonáns felhangok is.” (*Argumentum*, Budapest, 2011)

KENYERES ZOLTÁN

XVI. BENEDEK: A VILÁG VILÁGOSSÁGA Peter Seewald beszélgetései a pápával

Peter Seewald, egykori német szélsőbaloldali újságíró saját bevallása szerint nagyrészt Joseph Ratzinger bíboros hatására tért meg. Korábban két interjúkötetet is készített a Hittani Kongregáció egykori prefektusával (*Isten és a világ; A föld sója*). A *világ világoossága* című kötet anyagát 2010 júliusában vette magnára, amikor a pápák castelgandolfói rezidenciáján egy héten keresztül hat órán át beszélgetett XVI. Benedekkel. A kötet címe utalás Jézus Krisztus szavaira: „*En vagyok a világ világoossága. Aki követ, nem jár többé sötétségben, hanem övé lesz az élet világoossága*” (Jn 8,12).

Peter Seewald kérdései kemények, de nem elenségesek, a pápa válaszai pedig őszinték. Szóba kerülnek természetesen a papok és szerzetesek által elkövetett szexuális visszaélések is, melyeket XVI. Benedek „*borzalmasnak*” nevez, amit csak súlyosbít, hogy olyan személyekről van szó, akik arra tettek fogadalmat, hogy Istenhez vezetnek embereket, akikben a gyermekek vagy a fiatalok megbíztak, azt várták tőlük, hogy segítsenek nekik megtalálni Istent, ehelyett elfordították őket az Úrtól. „*Ezáltal a hit mint olyan hittelenné válik, az egyház már nem tud többé úgy fellépni, mint az Úr hiteles hirdetője. Mindez sokkolt minket és mindmáig a legmélyebben megráz.*” Ám a Szentatya Jézus szavaira is emlékezett: „*... a búza között lesz konkoly, ám az ő vetése mégis tovább fog növekedni. Ebben bízunk.*” XVI. Benedek tisztában van az ember gyarlóságával, így azzal, hogy az egyház nem választható el a személy bűnös létállapotától, amely a katolikus egyházban is jelen van, ennek ellenére nagyon fontos, hogy ismerjük fel mindazt a jót, amely az egyház által történik. „*Továbbra is látnunk kell, mennyi szenvedő, beteg embernek nyújtanak segítséget, mennyi gyermeket segítenek... Egész életek összeomlásához vezetne, ha nem lenne többé egyház.*”

A pápa azt várja az egyháztól, hogy az eltevélyedések után tisztuljon meg, ehhez pedig elengedhetetlen, hogy fedezzük fel újra az Evangélium titkát: „*megismerjük Jézus Krisztust kozmikus nagyságában... meg kell mutatni Istent az embereknek, és el kell mondani nekik az igazságot... a teremtett világ titkairól... az emberi létről... a reményüinkről, amely túlmutat a pusztán e világon.*”

A gazdasági világválság, a környezet globális rombolása kapcsán felvetődött kérdésre, hogy nem kellene-e szembenéznünk gondolkodásunk bemocsolásával és lelkünk beszennyezésével, a pápa rámutatott, hogy létezik a gondolkodás megmérgezése, amely már korábban is hamis távlatokhoz vezetett bennünket. Ettől csak valódi megtérés révén szabadulhatnánk meg, ám „*oly-*

annyira tudományos és modern világunkban az ilyen fogalmaknak már nincs jelentésük. A hit értelmében vett, az Isten számunkra utat mutató akaratára irányuló megtérés régimódinak és meghaladottnak tűnt. Azonban úgy hiszem, lassan már láthatóvá vált, hogy van valami abban, ha azt mondjuk, önvizsgálatra van szükség.” A pápa tisztában van azzal, hogy napjainkban, a gyakorlati ateizmus korában többségben vannak azok, akik nem hallgatnak Istenre, vallják, hogy van talán valaki vagy valami, aki az ősi időkben egyszer útjára indította a világot, de ez nem érint bennünket. Ám ha ez a gondolkodás általános életvitellé válik, „*akkor a szabadság nem ismer többé mértéket, akkor minden lehetséges és megengedett. Ezért is annyira fontos, hogy az istenkérdés újra a középpontba kerüljön... természetesen nem egy olyan Istenről van szó, aki valamiképpen létezik, hanem egy olyan Istenről, aki ismer, megszólít, és aki közelről érint minket — és aki ezenkívül a bíránk is.*”

A pápa szerint új türelmetlenség van terjedőben, és ezt negatív toleranciának nevezi, amikor például azt követelik egyesek, hogy ne lehessen kitenni a keresztet a középületekben. „*Valós fenyegetés, hogy a tolerancia nevében felszámolják a toleranciát, ez előtt állunk. Az a veszély fenyeget, hogy az úgynevezett nyugati értelem azt állítja, hogy már tényleg megismerte a helyeset, s ezáltal igényt formál a totalitásra, ami azonban szabadságellenes... Senkit sem kényszerítünk arra, hogy keresztény legyen. De ugyanígy senkit sem lehet arra kötelezni, hogy az 'új vallást' úgy élje meg, mint ami egyedül meghatározó és az egész emberiséget kötelezi.*” XVI. Benedek beszél az egyház elleni „*kifinomult vagy nem is annyira kifinomult agresszióról*” is. Bár nincs totalitárius rezsim, a keresztények nyomás alatt vannak a nyugati világban, egyre inkább elavíjják tőlük, hogy úgy gondolkodjanak, mint mindenki más. A pápa állítja: a kereszténység ki van téve egy olyan intoleranciának, „*amely mindenekelőtt nevétségessé teszi — mint olyasvalamit, ami a fonák és téves gondolkodáshoz tartozik —, és aztán egy látszólagos észszerűség nevében igyekszik elvenni az életerét.*”

A pogányság és a kereszténység kapcsolatát illetően a Szentatya évezredes tapasztalat alapján beszél arról, hogy az ember ösbűn által megjelölt valójának megfelelően a pogányság mindig újra előtér benne. „*Az ösbűn igazsága igazolja önmagát. Az ember mindig visszacsúszik a hit előtti állapotába, újra csak önmaga akar lenni, pogánnyá lesz a szó legigazibb értelmében.*” Ám ugyanígy újra és újra megmutatkozik az isteni jelenlét is az emberben. Ez az a küzdelem, amely az egész történelmet végigkíséri, ahogy azt Szent Agoston fogalmazta meg: „*A világtörténelem a szeretet két formája közötti harc. Önmagunk szeretete — a világ elpusztításáig; és a másik ember szeretete — az önmagunkról való lemondásig.*”

Ez az a harc, amely minden korban ismétlődik, és most is zajlik. Ezért mint mindig, most is időszzerű a pápa figyelmeztetése: „Önerőből az ember egyébként sem tud úrrá lenni a történelmen... az ember veszélyben van és veszélyezteti a világot. Csak akkor lehet megmenteni őt, ha szívében növekednek az erkölcsi erők, amelyek csak az Istennel való találkozásból eredhetnek...”

Az interjúkötethez Erdő Péter bíboros primás írt előszót. A szöveget Török Csaba fordította, és a függelék kronológiáját is ő szerkesztette. (*Duna International – Új Ember*, Budapest, 2011)

BODNÁR DÁNIEL

HEIDL GYÖRGY: ÉRINTÉS Szó és kép a korai keresztény misztikában

Amikor az olvasók többsége a misztika kifejezéssel találkozik, akkor általában valami olyan titokzatos, kevésbé vagy alig érthető dologra, jelenségre gondol, amely csupán kevesek kiváltsága. Pedig a valóságban minden korban, akár többek számára is elérhető egyéni munka, (ön)reflexió, illetve lelki és szellemi fejlődés eredményéről van szó. A misztika művelői mindig is koruk emberei voltak, annak problémáira, kihívásaira reflektáltak, még akkor is, ha gondolkodásuk mélysége, szellemi teljesítményük kiváltsága és erkölcsi életnagyságuk erőteljesen meg is különböztette őket az átlagtól (lásd például Gerhard Ruhbach – Josef Sudbrack: *Nagy misztikusok*. Kairosz, Budapest, 2005).

Az ókeresztény irodalom neves magyar szakértője alapjában véve ezt a kiváltságot vizsgálja újszerűen a kereszténység első időszakában; főképpen Órigenész, Ágoston és Ambrus, milánói püspök személyiségén és munkásságán keresztül. Alapkérdése, hogy mi az, „ami a keresztény filozófiát minden egyéb filozófiától lényegileg megkülönbözteti”? Eredetinek tekinthető válasza szerint ez a többlet nem más, mint az Eucharisztia. „Nem pusztán valamilyen tan, nem egy elvont tétel vagy tételek rendszere, hanem egy misztérium, a szorosan hozzátartozó egyéb misztériumokkal együtt. Gyakorlat, amely a keresztény tanítás egészének hátterét és alapját biztosítja” (10.). Nem véletlen, hogy az első keresztény nemzedékek féltve őrizték ezt a misztériumot, és csakis a már megkeresztelteteket avatták be annak titkába a katekézis révén.

A szerző az „érintés” fogalmának bevezetésével (lásd Jn 20,14), amely tulajdonképpen műve vezérfonalának tekinthető, lényegében véve összekapcsolja a hitet és a filozófiát (1–2. fejezet). Ebben az eredeti kapcsolatrendszerben igyekszik megragadni mind a kereszténység sajátosságos üze-

netét, mind pedig a kimondott szó, a leírt szöveg és a képi ábrázolás egymáshoz való viszonyulását és összefüggéseit a tanításban és a beavatásban. Felismeri, hogy a törvénynek, az életnek és a (lelki) tápláléknak (Jn 6,53) harmonikusan kell egymásba ötvöződni (3. fejezet). Ebből kifolyólag válik meggyőződésévé, hogy az Isten megérinti az embert — érzékszervileg is — annak érdekében, hogy a beavatás folyamatán keresztül maga az ember is eljuthasson „Isten szellemi és testi megérintéséhez, és az emberi és isteni természet valóságos, keveredés és feloldódás nélküli egyesüléséhez” (11.). Ily módon a gondolkodó és hívó embert a szöveg, a lélek és a művészet (4. fejezet) mintegy elvezeti az exegézis, a liturgia és a misztika mélyebb dimenziójába (5. fejezet). Ennek középpontjában természetesen Krisztus áll (6. fejezet), akiben maga Isten szállt alá az emberhez. Heidl György (a tudós és a zeneművész) elgondolkodik azon is (7. fejezet), hogy vajon „milyen szerepet játszhatnak a tudományok az ember felemelkedésében a látható-testi dolgoktól a láthatatlan-testetlen valóságokig” (159.).

Műve terjedelmes zárófejezetében a szerző a korai keresztény vizuális művészet szentségi természetét vizsgálja, mindenekelőtt az egyház liturgikus és szakramentális életének összefüggésében. Eredeti meglátása, hogy nem csupán a szövegek segíthetnek „az ikonográfiai üzenetek megfejtésében”, hanem „előfordulhat az is, hogy a képek kifejeznek olyasmit, amiről a szövegek jó ideig hallgatnak” (171.). Ezt elsősorban a Krisztust bottal ábrázoló képek elemzésével igyekszik megvilágítani, joggal kihangsúlyozva, hogy az ókeresztény kor eszme- és teológiatörténetének vonatkozásában érdemes lenne sokkal nagyobb figyelmet és fontosságot tulajdonítani a szóbeli tanításnak és hagyományozásnak.

Heidl György ókeresztény forrásszövegek sokaságát tartalmazó könyve kiváló példája annak, hogy elmélyült teológiai, spirituális kérdésekről is lehet olvasmányosan, közérthetően írni („egyetlen munka sem lesz tudományos attól — állítja —, hogy csak kevesen képesek ásitás nélkül végigolvasni”; 12.). Egyfajta lelki és intellektuális sivárságban, igénytelenségben szenvedő társadalmunkban műve gondolkodásra serkentő olvasmány lehet — kellene, hogy legyen — minden kereső ember számára. Annál is inkább, mivel rávilágít arra, hogy az ókeresztény irodalom a kincsek olyan tárháza, ahonnan modern korunk is bátran meríthet(ne). Például a keleti és a nyugati kereszténység között a történelem folyamán hatalmas mélyült szakadék áthidalása érdekében és céljából. („Catena Monográfiák, 14”; Kairosz, Budapest, 2011)

JAKAB ATTILA

PÉTERI PÁL: A BIBLIA SZÉPSÉGE II. Válogatott bibliai szövegek magyarázata

Péteri Pál új könyve, *A Biblia szépsége* című kötet folytatása, emblematis bibliai szövegek magyarázatával hozza közelebb az olvasókhöz a Biblia üzenetét. A teológiai és irodalmi megközelítés ötvözése sajátos szövegelemző eljárást eredményezett, mely a bibliai textusok szövegű, versről versre haladó értelmezésével kívánja feltárni a szent könyv rejtett szépségeit. A szerző világosan rávilágít a Biblia kelettségére. Arra, hogy a Bibliát emberek írták, beledva a szöveg megformálásába egyéni tehetségüket. A Szentírásra ugyanakkor nem elsősorban a héber irodalom kiemelkedő alkotásaként, hanem a keresztény kinyilatkoztatás szent könyveként tekint, rámutatva az egyes szöveghelyekből kibontható isteni üzenet örökérvényű igazságára. A bibliai textusok magyarázata kapcsán tehát a szövegek irodalmi értékének, nyelvi szépségeinek bemutatása a szakrális szöveg értelmezését szolgálja.

A könyv — talán nem véletlenül — a prófétai meghívások bemutatásával indul. A próféták ugyanis — Isten üzenetét tolmácsoló embereként — Isten és a nép között tartották a kapcsolatot. Feladatuk minden korban nehéz volt, munkájuk sokszor maradt eredménytelen. Isten azonban meg erősítette küldötteit, ereje velük volt. Ezt példázza az első fejezet, mely az *Izajás és Jeremiás próféták* meghívását leíró bibliai textusokat magyarázza. Izajás próféta a kitartó munka közben írta meg csodálatos könyvét, a ma ismert Izajás-könyv első 39 fejezetét. Hatása olyan nagy volt, hogy a könyv második és harmadik részét is az ő neve alatt jelentették meg a késői utódok. Ez a könyv nemcsak az egész ószövetségi kinyilatkoztatás csúcsa, de egyes fejezetei a világirodalom legszebb szövegei közé tartoznak.

A zsoldárok — Izajás könyvéhez hasonlóan — szintén a héber irodalom és az ószövetségi szentírás legmagasabb rendű költői alkotásai. A 150 énekből álló könyv tartalma az egész emberi életet összefoglalja Isten és ember kapcsolatát állítva a középpontba. „Ezek a két-három ezer éves imák a mai ember gondolatait, érzéseit is tökéletes hűséggel fejezik ki. Az Isten nagysága előtti leborulás, az Isten iránti hála, a szenvedések között fölfakadó panasz, az öröm és ujjongás, az őszinte bűnbánat egyaránt megtalálható ezekben a csodálatos énekekben.” A kötet szerzője, aki az irodalom iránt különös érzékenységgel megáldott hittudós, többféle fordítást vet össze a zsoldárok értelmezésekor, mivel a héber költészet nagyszerűségét és a sugalmazott szöveg üzenetét egyaránt át kívánja adni az olvasónak. Célja, hogy

a zsoldárok kimeríthetetlen gondolati gazdagságából és formai szépségéből minél többet mutasson meg. A könyv legizgalmasabb zsoldármagyarázata minden bizonnyal a 22. (21.) zsoldár értelmezése, melyet az újszövetségi történetek fényében elemez a szerző. Tudjuk, hogy Jézus ezt a zsoldárt imádkozta a kereszten, a zsoldár verseit tehát egyszerre két kontextusban — az ószövetségi szerző szavaként és a kereszten függő Jézus szavaként — értelmezi.

A bibliai textusok alapos ismeretét feltételező olvasatok tehát versenként haladva értelmezik a bibliai szöveghelyeket, rámutatva a költői képek mögött megbújó kinyilatkoztatás értelmére. A módszertani alaposág háttérben az a felismerés áll, hogy a Biblia nyelve *képes beszéd*, a szöveg értelme tehát nem választható le annak képi kifejezőjéről. Ugyanez vonatkozik a bibliai könyvek műfajára is: „A Szentírással foglalkozó tudományok egyik legfontosabb, ha nem a legfontosabb része a műfajelmélet. A Biblia 72 könyve közül külön-külön mindegyikről meg kell állapítani, hogy milyen műfajhoz tartozik. A különböző műfajokhoz tartozó könyveket ugyanis szigorúan és kizárólag saját műfajuk törvényei szerint szabad magyarázni.” Ez a problémafelvetés legmarkánsabban Jónás könyvének értelmezésekor vetődik fel, hiszen Jónás könyve nem prófétai könyv, hanem tanító elbeszélés, így nem az a kérdés, hogy történetileg igaz-e, hanem az, hogy Isten mit akar ezzel a könyvvel tanítani. A szerző tökéletes elemzőkészséggel mutat rá a cethal „művészi igazságára”, arra, hogy az adott mű műfaji keretei közt a cethal Isten erejének és gondoskodó szeretetének képi megfelelője.

Az ismertebb újszövetségi szöveghelyek kapcsán (*Jézus születése, Jézus megkísértése, Feltámadás*) a kevésbé ismert, apró részletekre is rávilágít a szerző. Gyakran utal a bibliai szöveghelyek megértéséhez szükséges kultúrtörténeti ismeretekre, és — katolikus pap lévén — a történetek teológiai, dogmatikai, erkölcsi vonatkozásaira. A Sírak fia könyvéből kiválasztott részlet az igaz barátságára, a kafarnaumi százados története az igazi emberszeretetre, a talentumokról szóló példabeszéd tehetségünk kibontakoztatására, Mária és Márta története a fizikai és lelki szükségletek harmóniájára, az adópénzről szóló történet kötelességeink teljesítésére tanít.

A katolikus bibliai kánont és a keresztény dogmatikát alapvető kiindulási pontként tekintő szövegértelmezések a Bibliával irodalmi műként foglalkozó érdeklődők, keresők és hívők számára egyaránt tanulságos olvasmányként szolgálhatnak. (*A szerző kiadása*, Kaposvár, 2011)

ÉRFALVY LÍVIA

SOMMAIRE

- Chemins de croix au Colisée avec le Saint-Père
- GYULA TAKÁCS: C'est l'Amour qui est ressuscité

La théologie du corps

- JÁNOS SZÉKELY: Le corps humain – source de péché ou temple?
- MARIE-JO THIEL: La corporéité face à la maladie et la mort
- GÁBOR VIKTOR OROSZ: La fragilité et l'avenir de l'homme
 - Entretien avec Artúr Faragó, prêtre aumônier d'hôpital
 - Poèmes de János Lackfi, Szabolcs Sajgó, József Tornai et Péter Vasadi
 - Essais de Katalin Mezey et Zsuzsa Vathy, prose de Tamás Kabdebó

INHALT

- Kreuzwege am Kolosseum mit dem Heiligen Vater
- GYULA TAKÁCS: Die Liebe ist Auferstanden

Die Theologie des Leibes

- JÁNOS SZÉKELY: Der menschliche Leib – Quelle der Sünde oder ein Tempel?
- MARIE-JO THIEL: Leiblichkeit in Zeiten von Krankheit und Sterben
- GÁBOR VIKTOR OROSZ: Gebrechlichkeit und Zukunft des Menschen
 - Gespräch mit dem Krankenhausseelsorger Artúr Faragó
 - Gedichte von János Lackfi, Szabolcs Sajgó, József Tornai und Péter Vasadi
 - Essays von Katalin Mezey und Zsuzsa Vathy, Prosa von Tamás Kabdebó

CONTENTS

- Ways of the Cross at the Colosseum with the Holy Father
- GYULA TAKÁCS: Love is Risen

The Theology of the Body

- JÁNOS SZÉKELY: The Human Body – Source of Sin or Temple?
- MARIE-JO THIEL: Bodiliness confronted with Sickness and Death
- GÁBOR VIKTOR OROSZ: Fragility and Future of Human Beings
 - Interview with Clinical Chaplain Artúr Faragó
 - Poems by János Lackfi, Szabolcs Sajgó, József Tornai and Péter Vasadi
 - Essays by Katalin Mezey and Zsuzsa Vathy, Prose by Tamás Kabdebó

Főszerkesztő és felelős kiadó: LUKÁCS LÁSZLÓ

Munkatársak: BENDE JÓZSEF, DEÁK VIKTÓRIA HEDVIG, HAFNER ZOLTÁN, LÁZÁR KOVÁCS ÁKOS, PUSKÁS ATTILA

Szerkesztőbizottság: HORKAY HÖRCHER FERENC, KALÁSZ MÁRTON, KENYERES ZOLTÁN,

KISS SZEMÁN RÓBERT, POMOGÁTS BÉLA, RÓNAY LÁSZLÓ, SZÖRÉNYI LÁSZLÓ

Szerkesztőségi titkár és tördelő: NÉMETH ILONA

Indexszám: 25 921 HU ISSN 0042-6024; Nyomás: Gyomai Kner Nyomda Zrt. Felelős vezető: Fazekas Péter vezérigazgató

Szerkesztőség és Kiadóhivatal: Budapest, V., Piarista köz. 1. IV. em. 420. Telefon: 317-7246; 486-4443; Fax: 486-4444. Postacím: 1364

Budapest, Pf. 48. Internet cím: <http://www.vigilia.hu>; E-mail cím: vigilia@vigilia.hu. Előfizetés, egyházi és templomi árusítás: Vigilia Kiadó-

hivatala. Terjeszti a Magyar Posta Zrt. Hírlap Üzletág, a Magyar Lapterjesztő Zrt. és alternatív terjesztők. A Vigília csekk számla száma: OTP.

VII. ker. 11707024–20373432. Előfizetési díj: 2012. évre 5.040,- Ft, fél évre 2.520,- Ft, negyed évre 1.260,- Ft. Előfizethető külföldön a KKV-nál (H-1389 Budapest, POB 149.). Ára: EU országok: 15.240,- Ft/év vagy 95,- USD illetve ennek megfelelő más pénznem/év.

SZERKESZTŐSÉGI FOGADÓÓRA: KEDD, CSÜTÖRTÖK 10–14 ÓRA. KÉZIRATOKAT NEM ŐRZÜNK MEG ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA.

Ára: 500 Ft

VIGILIA

SZEMLE

- SZÉNÁSI ZOLTÁN Hónapról hónapra
A szavak sokféleségétől a Szó egységéig.
Tanulmányok a 20. századi magyar
katolikus irodalom témaköréből
- HEIDL GYÖRGY XVI. Benedek: A világ világossága.
Peter Seewald beszélgetései a pápával
Érintés. Szó és kép a korai keresztény
misztikában
- PÉTERI PÁL A Biblia szépsége II. Válogatott
bibliai szövegek magyarázata

A SZEMLÉKET ÍRTÁK Bodnár Dániel, Érfalvy Lívია, Jakab Attila,
Kenyeres Zoltán és Rónay László

KÖVETKEZŐ SZÁMAINKBÓL

- Napló és vallomás
- Etika- és hittanoktatás
- A II. Vatikáni zsinat utóéletéről
- Kereszty Rókus, Örsy László,
Puskás Attila, Török Csaba,
Tusor Péter és Xeravits Géza tanulmánya
- Borbély Szilárd, Dobai Lili,
Halmai Tamás, Juhász Anikó,
Takács Zsuzsa és Vasadi Péter írása

A folyóirat megjelenését
a Nemzeti Kulturális Alap támogatja

nka
Nemzeti Kulturális Alap

9 770042 602005 12004